

VII, b. 36.416, f

Dupl.

KMETIJSKA KNJIŽNICA.

VII. ZVEZEK.

KMETIJSKA DRUŽBA
V LJUBLJANI
ZA SLOVENIJO

SOSEDA RAZUMNIKA
GOVEDOREJA.

POLJUDNO NAVODILO
ZA REJO IN OSKRBOVANJE GOVEDI.

NEMŠKI SPISAL

Dr. L. STEUERT,

KR. PROFESOR NA KMETIJSKI AKADEMiji V WEIHENSTEPHANU.

POSLOVENIL

GUSTAV PIRC,

RAVNATELJ C. KR. KMETIJSKE DRUŽBE KRANJSKE

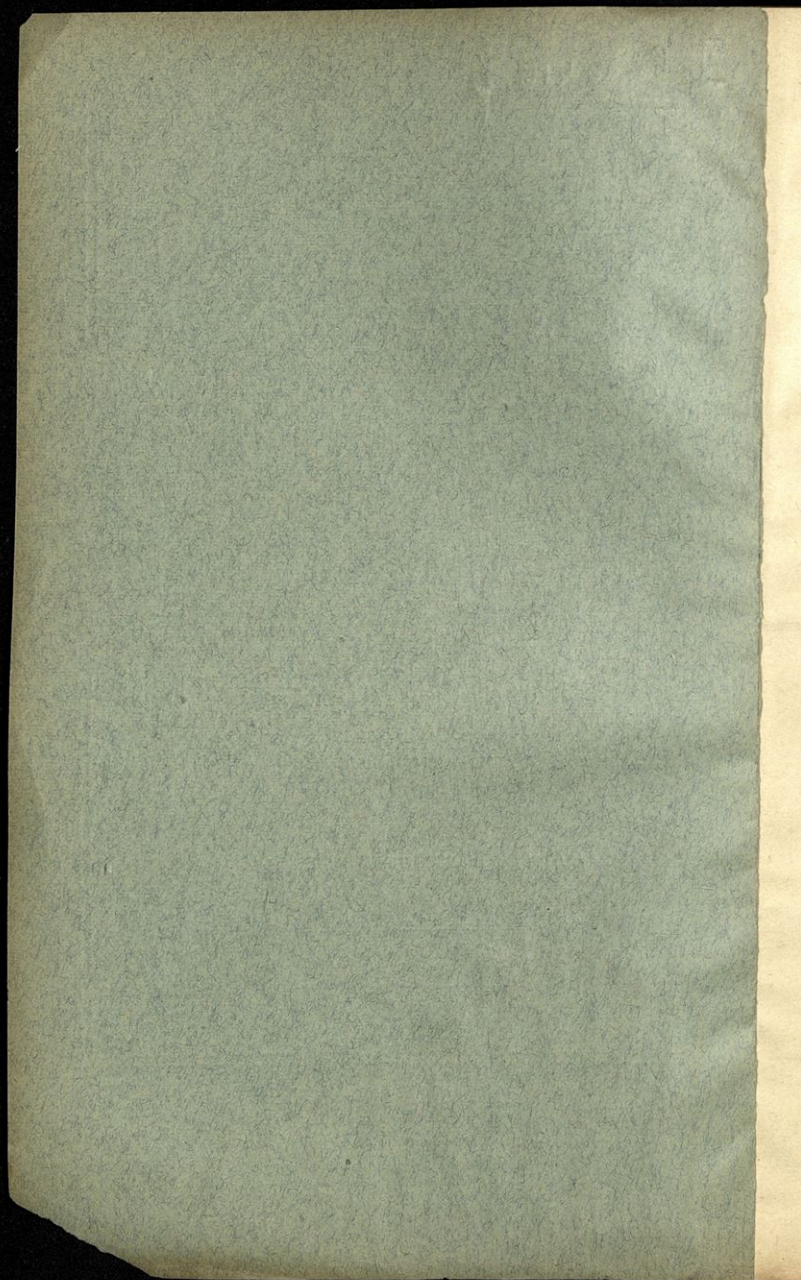
60 podob.

LJUBLJANA, 1905.

ZALOŽILA C. KR. KMETIJSKA DRUŽBA KRANJSKA.
NATISNILA TISKARNA J. BLASNIKA NASLEDNIROV.

Cena 1 K (s poštnino vred).

Soseda Razumnika GOVEDOREJA.

Poljudno navodilo za rejo in oskrbovanje govedi.

Nemški spisal

dr. L. Steuert,

kr. profesor na kmetijski akademiji v Weißenstephanu,

poslovenil

Gustav Pire,

ravnatelj c. kr. kmetijske družbe kranjske.

60 podob.

LJUBLJANA, 1905.

Založila c. kr. kmetijska družba kranjska,

Natisnila tiskarna J. Blasnik naslednikov.

03005835h

Kazalo.

I. Sreča pri živinoreji	1
II. Slabo narejen in hudoben bik	2
III. Težki porodi	6
IV. Previdnost pri nakupu plemenskega bika. — O bikovi starosti. — Bike usposobiti za plemo	14
V. Ravnanje s plemenskim bikom	19
VI. O kravah, ki se ne pojajo in ne ubrejijo	23
VII. Kužno izvirgovanje krav	31
VIII. Kužno izvirgovanje krav, povzročeno po biku	39
IX. Puščanje krvi in prehlajenje, vzrok izvirgovanju krav	44
X. Zmrzla krma, mrzla voda, padci in udarci, vzrok izvirgovanju krav	48
XI. Presojanje živine z mero	54
XII. Goveji hlev. — Kako je ravnati z brejo govedjo	65
XIII. Krmljenje plemenske govedi	69
XIV. Trut pri kravah	73
XV. Škodljivost prezgodnje ubrejitve	79
XVI. Nerodna pomoč pri otelitvi	87
XVII. Pravilna pomoč pri redni otelitvi in skrb za telečji popok	94
XVIII. Oskrbovanje telet	102
XIX. Napajanje telet in njih odstavljanje	110
XX. Na popku bolna in kilava teleta	114
XXI. Telečja driska	122
XXII. O bikih z vdrtim hrbtom	128
XXIII. Ravnanje z junicami v drugem letu	132

1. Sreča pri živinoreji.

V nedeljo popoldne je stalo nekaj kmetov pred Kopitarjevo hišo. Njih pomenki niso bili veseli, kajti na obrazih jim je bilo poznati jezo, čemernost in skrb.

„V ‚Kmetovalcu‘ je bilo kar naprej brati, da naj se kmet z vso silo poprime živinoreje, ker edino ta še neše, zato smo v zadnjih letih pridelovanje krme razširili in število govedi pomnožili,“ pravi eden. „Nadejali smo se, da nam bo boljši dohodek iz živinoreje res pomagal prebiti slabe čase, pa smo se zopet motili.“

„Seveda, če bi imeli z živinorejo srečo,“ meni drugi, „potem bi se dalo že kaj zaslužiti.“

„Prav imaš,“ pristavi tretji; „kmet nima sreče. Če imam kdaj dobrega bika, ki dela lepa in kaj vredna teleta, pa je kmalu predebel ali pa prehud. Če pa kupim drugega, ki je krotak, pa morda drugače ni dosti vreden.“

„Moj bik je pa jalov,“ toži četrti.

„In pri meni so skoraj vse krave izvrgle,“ jadikuje drugi. „Letos nimam skoraj nikakega dohodka od govedi, pač pa polno jeze, skrbi in nepravilik.“

„Pri meni se pa pri telitvah dogaja nesreča za nesrečo,“ pravi šesti; „tele za teletom je poginilo, ali pa ne uspevajo.“

Vsak je imel kaj potožiti, in pritožbe so bile vse utemeljene.

Vsi so bili edini, da nimajo sreče.

V tem stopi med kmete sosed Razumnik, največji in najbogatejši kmet v vasi.

„Pravkar ste govorili od sreče,“ poseže Razumnik v pogovor. „Kaj je sreča in kaj razumevate pod besedo sreča?“

„To boš ti najbolje vedel,“ odgovori eden izmed kmetov, „saj ti je vedno za petami.“

„Sreča je opotočna“, odvrne Razumnik. „Ne glede na božji blagoslov, ki ga zelo upoštevam, jaz kaj malo dam na to, kar se imenuje sreča. Sreča ni nikaka nadnaravna sila, ki okoli frfota kakor metulj, ki poseda sedaj na tem, sedaj na drugem slemenu, krajši ali daljši čas, nepreračunljivo brez cilja in načrta. Sreča, ki sem si jo jaz prisvojil, se imenuje „vedeti in znati“. Bistro oko, ki takoj opazi, kar je slabega in škodljivega, in roka, ki je vedno pripravljena to takoj odpraviti, delata mojo srečo. Tega pa pri vas največkrat ni. Vi ne upoštevate ali niti ne opazite premnogih majhnih napak, in nesreča je tukaj, preden ste nanjo mislili.“

„Seveda, če bi vse tako razumeli kakor ti, potem bi nam bolje šlo,“ pravi eden izmed kmetov. „Mi v mladosti nismo imeli prilike, da bi se bili izvežbali na kmetijski šoli, kakor ti.“

„Jaz vam vedno rad svetujem,“ odgovori Razumnik. „Pokličite me, kadar ne izhajate s svojim znanjem in kadar vas nezgode tarejo. Prav rad privedem srečo, ki mi je bila doslej zvesta, tudi v vaše hleve; seveda, kolikor mi je mogoče.“

„Tvojo ponudbo z veseljem sprejememo,“ vzkliknejo vsi kmetje hkrati. „Bodi naš učitelj in svetovalec.“

Vsi povrsti so podali roko vrlemu sosеду.

Kako je Razumnik držal svojo besedo in kako se je pri tem sosedom v vasi godilo, to moreš, dragi bralec, izvedeti iz tega spisa.

Zapomni si tudi ti svete izkušenega kmetovalca in se ravnaj po njih! Tudi tebi doneso veliko korist in „srečo v hlev!“

II. Slabo narejen in hudoben bik.

Poljanec stoji v hlevu, kjer ima 15 krav, nekaj telet in plemenskega bika „Sivca“. Dlje časa že ogleduje par krav. „Te so sedaj vse breje od „Sivca“,“ je mrmral sam pri sebi, „v par tednih bo že prva storila. Sosedu Razumniku sicer tale moj bik prav nič ne

ugaja in licencevalna komisija ga tudi ni hotela potrditi. Če bi pa hotel vselej poslušati svojega učenega sosedu, potem bi lahko cele tedne okoli potoval, preden bi kupil pravega bika. Meni je Sivec všeč, in če komu v vasi ni prav, pa naj vodi svoje krave k sosedovemu „Liscu“. Za junčevino mi ni nič!“

Ko je šel iz hleva čez dvorišče, je videl Razumnika mimo iti. Poljanec mu je pomigal in ga poklical: „Če utegneš, stopi v moj hlev, da si ogledaš mojo živino in pa bika, ki ti ni ugajal. Boš videl, kako se je popravil, in vsaka krava je od njega precej breja!“

Razumnik je takoj krenil na dvorišče. „Zelo sem radoveden, kako se je razvil,“ pravi smeje ter poda sosedu roko. „Za razstavo pa menda vendar ne bo.“

„Tudi ni treba,“ meni Poljanec. „Poglavitno je, da dobim od njega veliko in krepkih telet; za razstavo pa bika sploh nimam.“

Moža sta šla proti biku.

Razumnikovega vstopa v hlev bik ni bil vesel.

Spotuhnjenim in sovražnim pogledom je motril tujca.

„Bik se ne kaže nič kaj krotkega,“ pravi Razumnik. „Glej kako srepo gleda in jezno tuli.“

„Tujih oseb ne mara v hlevu,“ odgovori Poljanec. „Prav zanesljiv seveda ni. Nedavno je celo napadel hlapca, ki je prignal kravo. Prav težko se je rešil.“

„To je kaj nevarna lastnost,“ odgovori Razumnik. „S hudobnimi biki je zelo previdno ravnati, in dostikrat ne pomaga nikaka previdnost. Kadar človek najmanj misli, pa ga napade taka potuhnjena grdoba. Tvoj hlapec naj le pazi, sicer se mu še kaj pripeti.“

Med tem pogovorom vstopi domač hlapec. Z zamolklim tuljenjem ga je bik pozdravil.

Hlapec je imel v roki kratko in krepko gorjačo. Ker bik ni nehal tuliti, mu je hlapec priložil par gorkih čez stegna. Bik se je zgenil in se je navidezno umiril, a njegovo srepo oko je kazalo prikrito togoto.

„Hlapec že užene Sivca,“ pravi smeje Poljanec. On se ga ne boji, čeprav malo godrnja.“

Z glavo majaje je Razumnik opazoval to. Čez nekaj časa pa pravi: „Bika je nabiti, če je res kaj napačnega naredil, in sicer se mu da najbolje par

udarcev po nosu. Tolči ga zato, ker je tulil, ni prav. Te kazni bik to pot ni zaslužil. Jaz menim, da bi bilo bolje, če bi hlapec izlepa poskušal. Menim, da bi imela prijazna beseda, in če bi biku pomolil kaj dobrega za v gobec, boljši uspeh, kakor tako brezozirno nabijanje.“

„A, kaj; hlapec mora Sivcu pokazati veljavo,“ odgovori Poljanec. „Sicer se pa jaz ne vmešavam, in hlapec naj sam gleda, kako bika užene.“

„Poljanec, jaz se bojim, da bo še kdaj Sivec hlapca ugnal, pristavi resno Razumnik. „Biki jako dobro zapomnijo sirovo ravnanje, in ob priliki Sivec gotovo napade hlapca ter napravi največjo nesrečo. Jaz ti svetujem, da tega grdega in poleg tega nevarnega bika kar najprej mogoče prodaš mesarju!“

Te besede Poljancu niso bile všeč. Nekoliko nejevoljen odvrne:

„Na to pa niti ne mislim. Lepa hvala za tak svet. Bik je sedaj $2\frac{1}{2}$ leta star, šele lansko leto sem ga kupil za 400 K in naj ga sedaj že zopet prodam. Vsekako ga obdržim še $\frac{1}{2}$ —1 leta za svoje krave, in šele potem ga lahko brez škode prodam.“

„Sedaj sem zagledal, da bik tudi nosnega obročka nima,“ poseže Razumnik Poljancu v besedo. „Kako vendar izpuščate bika?“

„To gre prav preprosto,“ odgovori Poljanec. „Krava se zunaj na spuščališču priveže, hlapec odpre hlevska vrata na stežaj, bik se odklene in potem drvi vun, hlapec pa z gorjačo za njim. Če bik potem noče radovoljno nazaj v hlev na svoj prostor, ga pa hlapec toliko časa pretepa, da se uda. Vsega tega smo že dlje časa tako vajeni, da se nam nič čudno ne zdi.“

Razumnik je zopet zmajeval z glavo, potem je pa rekel: „Poljanec, tako ravnanje je zelo nevarno. Boš videl, da se pripeti še velika nesreča.“

„Ali naj Sivcu denem obroček v nos?“ vpraša Poljanec, „Če meniš, da bo prav, pa poskusimo.“

„Sedaj je že prepozno, prej bi se bilo moralo zgoditi,“ je odgovoril Razumnik. „Če se dene staremu biku obroček v nos, potem postane še hudobnejši in upornejši. Nosni obroček je vdejati enoletnemu biku, potem se lahko navadi, da ga vodijo zanj. Za tvojega

bika je prepozno; rajši me ubogaj in prodaj ga. Tudi lep ni, in pol leta sem, kar ga nisem videl, se ni nič zboljšal.“

Natančno je ogledoval bika od vseh strani in potem je zopet nadaljeval:

„Poljanec, poglej vendar težko, okorno in široko glavo! Če bo Sivec svojo glavo prenašal na svoje mladice, potem se lahko veseliš na porode. Ne bodo lahki, če bodo imela teleta take široke in debele glave. Široka glava, debela, dolga in kodrasta dlaka na čelu delajo bika silno neplemenitega.“

„Bik ni tako slab, kakor ga ti delaš, in krave so od njega vse breje,“ odgovori nekoliko razžaljen Poljanec.

„Če je bik rodoviten, je to dobra lastnost,“ razlaga Razumnik, „pa mora imeti tudi druge lastnosti, da je dober plemenjak. Primi tukajle za kožo in naredi gubo. Koža je tako debela, kakor mi pri govedi še ni prišla pod roko. Taka koža ne da upanja na dobro mlečnost in lahko debelenje pri potomcih.“

„No, tega moramo pa šele počakati,“ odvrne Poljanec trdovratno. „Iz kože same se pač ne da veliko prerokovati.“

„Toliko se pa vendar da prerokovati,“ pravi mirno sosed, „da ni veliko pričakovati od bika, ki ima tako težko, debelo, široko glavo, okorne rogove in debelo kožo. Sicer te pa nihče ne sili poslušati moje nasvete. Bik je tvoja last, in ti moreš z njim početi, kar ti drago. Tega bika sem že zdavnaj obsodil.“

S temi besedami je Razumnik zapustil Poljančev hlev.

Razumnikovo svarilo ni nič izdalo. Poljanec je sklenil imeti bika še eno leto, in hlapec je ob vsaki priliki razbijal po bikovem hrbtu.

Nekega dne so bika zopet odklenili ter ga z gorjačo podili vunkaj na spuščališče. Ta dan je bil bik posebno slabe volje.

Nazaj grede v hlev se je bik pri vratih obrnil, ko ga je hlapec podil na njegov prostor.

Le z vsem naporom se je hlapec mogel ubraniti besne živali. Vendar ga je srečno prignal na mesto.

V trenutku pa, ko se je hlapec sklonil po verigo, je bik skočil v stran ter ga treščil na tla. Hlapcu se je posrečilo vstati, a bik ga drugič pahne v steno. Vsled klicanja na pomoč prihitita Poljanec in drug hlapec, ter se jima posreči bika privezati in hlapca oteti. Hlapec bi bil gotovo izgubljen, da ni prišla pomoč še v pravem trenutku. Vzlic temu je imel roko dvakrat zlomljeno in poleg tega več polomljenih reber. Dolgo časa je ležal v bolnici, preden je za silo okreval, a za delo ni bil več tako sposoben kakor poprej.

Ko se je hlapec s Poljancem ob neki priliki skregal, je odpovedal službo, in ta je bil vesel, da se je iznebil pohabljenega in za vsako težko delo nesposobnega posla. Poljančevi sovražniki so pa hlapca naščuvali, da ga je tožil za odškodnino, in sodišče mu jo je po zakonu tudi res priznalo, ker je gospodar odgovoren za škodo, ki jo naredi taka žival, če mu je zlobnost znana. Priče so potrdile, da je v hiši vsakdo in tudi Poljanec poznal bikovo nevarnost.

III. Težki porodi.

Pri Poljancu sta bili sedaj dve kravi na času. Ker pri telitvah dosihdob ni imel posebne nesreče, zato se tudi to pot ni bal.

Nekega dopoldne je rdeča „Liska“ postajala nemirna. Kmalu je legla, in pričeli so se popadki.

„Pridi v hlev, rdečeliska bo storila,“ je poklicala gospodarja Poljanka, ki je ravno bila po opravkih v hlevu.

Poljanec ni posebno hitel. Ni dolgo trpelo, in pokazal se je pri kravi vodni mehur, ki je pri naslednjem popadku počil. Kmalu sta se pokazali sprednji nogi.

„Tele bo precej tukaj,“ meni zadovoljno Poljanec. „Zdi se mi, da bo težko.“ Poklical je hlapca, in potem sta oba na vse pretege vlekla za nogi. Posrečilo se jima je sprednji nogi izvleči do nadkolena, naprej pa ni šlo. Teletenje se je ustavilo. Ves trud je bil zaman, nogi se nista premknili niti za centimeter.

Ko se je Poljanec prepričal o neuspešnosti svojega početja, je poslal po Razumnika in ga je prosil, naj pride pogledat, ker se sam pri porodu ne spozna.

Kmalu je Razumnik došel. Hitro je slekel suknjo, umil si roki in porezal ter očistil nohte, potem je pa stopil na levo stran krave, prste klinasto uredil (glej pod. 1.) ter segel v maternico. S težavo je zril z roko noter, mimo telečjih nog. Slednjič je otipal nos in dalje notri je našel, da se je teletovo čelo uprlo zgoraj v medenico.

Sedaj je prijel glavo za spodnjo čeljust, sedaj zopet za očmi, pa vse ni nič pomagalo; slednjič je moral prejenjati, roko vun potegniti in si odpočiti.

Odnovega je šel na delo. Vzel je z lizolom razkuženo in s čisto svinjsko mastjo namazano vrv, kamor je bil naredil zanjko. To zanjko je skušal teletu natekniti čez spodnjo čeljust zadaj za zobmi. Posrečilo se je to, in vrv je bila kmalu pritrjena (glej pod. 2.).

„Sedaj bom pa glavo kmalu imel v medenici,“ vzklikne radostno. „Ker je glava v pravi legi, mora vun, če rahlo vlečem.“ Razumnik je vlekel, v pričetku manj, potem vedno močneje.

Podoba 1.

Lega prstov, kadar se sega v rodila.

„Privlekel je glavo samo do čela v medenico. Naprej se ni premaknila. Še enkrat je potegnil, in sicer še z večjo silo, a sedaj je vrv odletela, ker se je zanjka zmuznila s čeljusti. Na zanjki sta pa visela dva izdrta zoba in kosec kože.

„Da bi za spodnjo čeljust premočno vlekli, se nikdar ne smemo dati zapeljati,“ pravi Razumnik nevoljen. „Če močno natezamo, se poškoduje čeljust, zato je bolje na vrv privezati glavo, če le gre.“

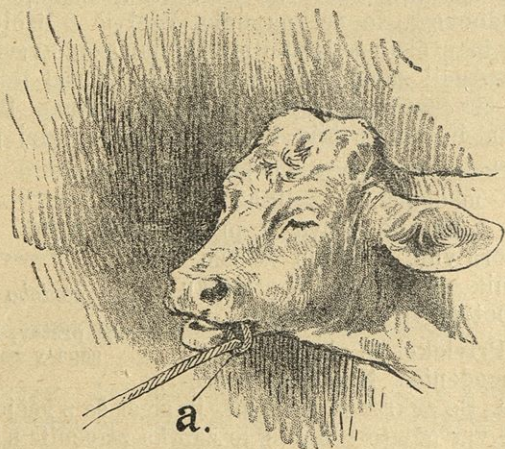
Še enkrat je vzel vrv, naredil večjo zanjko, ter jo je tako dejal teletu čez glavo, da je voz prišel v gobec, a zanjka zadaj za ušesi čez tilnik. Sedaj je bilo mogoče močneje in pravilneje vleči za vrv (glej pod. 3.).

Pa tudi to pot se ni posrečilo izvleči glavo; vrv se je celó utrgala. Hitro so dobili drugo vrv, toda ni se jim posrečilo, da bi jo bili lahko privezali, kakor

so prvo. Razumnik je moral biti zadovoljen, da je zanjko porinil čez čelo in za eno uho, kajti roka mu je jela otrpnjevali. To je pa pravzaprav še bolje (glej pod. 4.), kadar zanjka ni tudi v gobcu, ker se drugače tele lahko zadavi.

Tudi sedaj se glava ni premaknila. „Ne morem spraviti glave v medenico,“ pravi Razumnik nevoljno ter si briše pot s čela. „Ne bo drugače, kakor da pošlješ po živinozdravnika, sicer je krava izgubljena.“

Godrnjaje je Poljanec naročil hlapcu, naj napreže in naj se pelje po živinozdravnika.

Podoba 2.

Vrv okoli spodnje čeljusti.

„Zakaj pa krava ne more storiti?“ vpraša Poljanec.

„Otital sem široko in močno glavo,“ odgovori Razumnik. „Glava se mi zdi, da je ovira. Précej sem si mislil, da bo tale tvoj bik prenašal svojo veliko bučo na mladiče. Sedaj imamo vraga! Kdo ve, kako se izide. Vsekako je tele izgubljeno.“

Poljanec ni nič dejal, le zamišljeno je zrl na tla. Čez dve uri je prišel živinozdravnik.

Razumnik mu je natančno razložil, kaj je našel: da tele sicer nima napačne lege, da pa ima po njegovem mnenju preveliko glavo, ki ne more v medenico.

Pazno je poslušal živinozdravnik Razumnika, ki mu je bil znan za skušenega moža, in si je medtem razkužil in namazal roki.

Ko je živinozdravnik sam kravo preiskal, je dejal: „Res je tako, glava je nenavadno debela in široka. Pa tudi krava ima prav tesno medenico. Ne da bi medenico poškodoval, ne morem teleta drugače vun spraviti, kakor da ga razkosam. To bo najboljše in najpreprosteje. Najprej izluščim iz kože sprednji nogi, da naredim prostor. Tele že tako ni več živo. Čutim vun viseč jezik, in gibanja tudi ni več čutiti.“

Poljanec je bil stem zadovoljen.

Kravo so položili na tla. V pol ure je živinozdravnik izrezal eno sprednjo nogo, z drugo je pa šlo hitreje, ker je bilo več prostora.

„Ali bo sedaj glava šla skoz medenico, ker sta sprednji nogi s plečnicama vred odstranjeni?“ vpraša nekako neverno Razumnik. „Bojim se, da je glava sama zase tudi še prevelika.“

„Tega se jaz ne bojim,“ zagotavlja živinozdravnik. „Le pogledjte izrezane kosti in člene, kako so debeli in okorni. Ti sami so vso odprtino tako zamašili, da mi je bila roka pri preiskavanju kakor zadrgnjena.“

Živinozdravnik je imel prav.

To pot ni bilo težko dejati teletu vrv okoli vratu, in potem je živinozdravnik velen vleči. Ker so se pa rodila preveč osušila in so bila prepusta, vendar ni šlo, zato je živinozdravnik vlil v kravo skoz lij, kjer je bila pritrjena kavčukova cev (glej pod. 5.), $\frac{1}{2}$ litra gorkega lanenega olja. Nato so tele kmalu izvlekli, in le enkrat je bilo za malo časa nekaj ovire, ko so se ledja uprla v medenico.

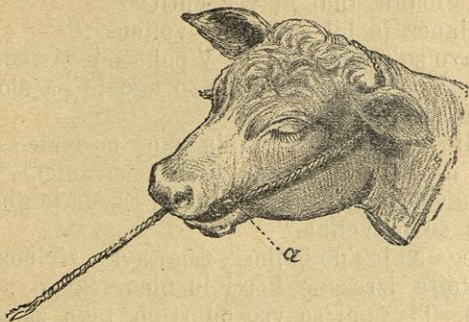
Razumnik je ogledoval izvlečeno truplo. „Čisto Sivčeva glava,“ je dejal. „Poglej sem! Ta črepinja je že osnova za tako okorno in široko glavo kakor je Sivčeva. Tudi kriv nos ima. Imel sem torej vendar prav. Najbolje bo, če Sivca čimprej spraviš s pota.“

Poljanec pa ni bil še popolnoma prepričan. „To tele je junček, zato ni čuda, če ima močno glavo.“ Le počakaj, v kratkem imata dve kravi teletiti, in tedaj se izkaže, če imaš prav,“ pravi Poljanec nejevoljen.

Medtem je živinozdravnik še enkrat kravo natančno preiskal. „Poškodbe menda ni nobene,“ je dejal. „Upam, da je krava iz nevarnosti.“

Z radostjo je Poljanec to čul, ker je mislil, da bo huje. Zaradi teleta se je že potolažil, da le krava ni bila izgubljena, ki je bila izborna molznica.

„Ali naj se krava izbrizga?“ vpraša Razumnik. „Že večkrat sem bral, da je dobro, po porodu kravo izbrizgati s kreolinom ali z lizolom!“

Podoba 3.

Vrv skozi gobec in čez tilnik.

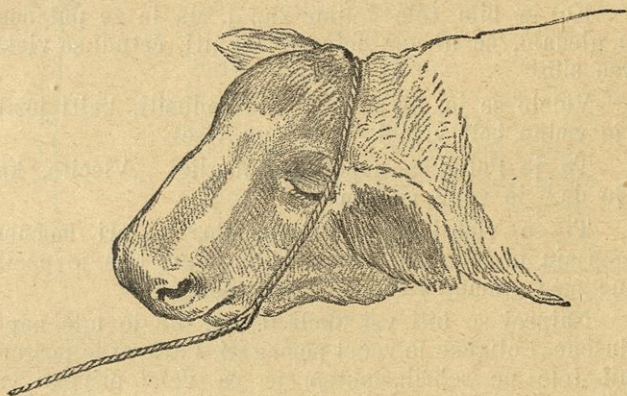
„V tem slučaju bi tega ne priporočil,“ odgovori živinozdravnik. „Povoda ni nikakega, ker ni nikake poškodbe. Sicer pa tekočina, ki se po porodu izceja, sama nekoliko razkužuje. Če ni nujnega povoda, je bolje opustiti izbrizgavanje po porodu.“

Živinozdravnik je odšel in tudi Razumnik se je poslovil.

Krava je kmalu pričela prežvekovati in je dobila dober tek. Ko jo je Poljanka pomolzla, je na veliko radost namolzla 6 litrov. K sreči se je vse izteklo brez velike škode.

Čez teden dni je bila „Rdečka“ na porodu. V pričetku je šlo vse prav. Ko je mehur počil, je takoj glava prišla v medenico. Vzlic temu ni moglo tele na svet. Poljancu se je posrečilo teletu dejati vrv čez glavo, in šele, ko so trije možje z vso silo potegnili, je končno prišlo tele na svet.

Tele je živelo, a krava je dobila čez dva dni hudo vnetico na rodilih in na sramnici. Precejšen del sramnice je postal snetljiv, gnili deli so morali odpasti, in tako se je razvilo dolgotrajno gnojenje.

Podoba 4.

Pravilno privezana glava.

„Tudi to tele ima prav tako široko in veliko glavo kakor oče ‚Sivec‘,“ pravi nekega dne Razumnik, ki ga je Poljanec prosil, naj pride pogledat bolno kravo. „Zdi se mi, da bo v tvojem hlevu še več nesreče, dokler ne bodo na svetu vsi potomci brhkega ‚Sivca‘.“

„Kaj naj pa sedaj počnem s to kravo?“ vpraša Poljanec. „Močno se ji gnoji; mislim, da je bila odrgnjena, ko smo izvlekli tele.“

Sosed je kravo pregledal, potem je pa dejal:

„Najbolje storiš, če zopet pokličeš živinozdravnika. Dotlej, da pride, pa kravo izbrizgaj z vodo, ki ji dodaj $\frac{1}{2}\%$ lizola. Pošlji k meni, da ti posodim primeren lij s kavčukovo cevjo (glej pod. 5).“

Hvaležno je Poljanec sprejel sosedovo ponudbo.

Drugi dan je prišel živinozdravnik, ki je dobil kravo nevarno bolno, zato je odredil, da so jo primerno zdravili. Bolezen je trajala skoraj 14 dni in krava je silno shujšala, a na veliko srečo vendar ni poginila, ker je živinozdravnik še pravočasno pomagal.

V nekterih dneh je bila v Poljančevem hlevu 2 $\frac{1}{2}$ leta stara junica na vrsti, da stori. Zadnji del te junice ni bil še nič kaj razvit.

Tudi tu je bil porod težaven in počasen.

Ko je bilo tele toliko zunaj, da je že pol nosa vun gledalo, se ni več dalo premakniti, četudi so vlekli z vso silo.

Videlo se je, da se ima tele zadušiti, kajti jezik, ki je vedno bolj višnel, je že vun visel.

To je Poljanca napotilo k naglici. „Vlecite, kar se le da,“ je velel poslom.

Ti so vlekli s podvojeno silo, in pri močnem potegljaju je tele kar vun skočilo, a pri tem je počila stena med sramnico in med mastnikom.

Najprej so bili vsi okoli teleta, ki je bilo napol zadušeno. Poljanec je vedel pomagati. Parkrat je pošteno sunil tele po rebrih, potem je pa velel prinesiti vrč mrzle vode, ki jo je teletu po glavi vлил. Pri tej priči je tele z veliko silo glavo dvignilo in pričelo dihati. Nato so novorojenčka dejali k materi, ki ga je precej pričela pridno lizati.

„Tako, to je rešeno,“ pravi zadovoljno Poljanec. „Bil je že skrajnji čas.“ Sedaj se je obrnil tudi h kravi, ki je ravnokar dobila poporodne popadke. Tu je zapazil razpoko in malo krvavenje. „Kaj pa je to?“ pravi prestrašen. „Bržkone smo kravo poškodovali. Janez! teci po sosedo Razumnika, da nam pove, kaj je storiti.“

Kmalu je prišel dobri in vedno postrežljivi sosed ter je takoj kravo ogledal. „Poljanec, ta razpoka je nevarna. Težko se bo zacelila. Kravo kar opitaj in prodaj.“

„Zakaj neki!“ zavrne neverno Poljanec. „Zaradi te razpoke vendar ne bo šlo kravi za življenje.“

„To sicer ne,“ pravi Razumnik, „a sitna je razpoka, zelo sitna. Rane na tem mestu se silno težko celijo. Če bi bila poškodba spodaj na sramnici, ali vsaj na strani, potem bi šlo lahko. Ker je pa tudi mastnik počen, je pa malo ali ni nič upanja. Sicer ti pa svetujem poslati po živinozdravnika.“

Poljanec je ubogal izkušenega soseda. Došli živinozdravnik je poskušal pretrgani mastnik sešiti, kar je bilo silno težavno. Ker je pa blato vedno sililo v rano, zato se ni celila.

Ker krava več tednov ni bila nič boljša, jo je Poljanec sklenil opitati, in sicer tudi zato, ker je Razumnik dejal, da se utegne mastnik pri prihodnjem porodu še naprej trgati.

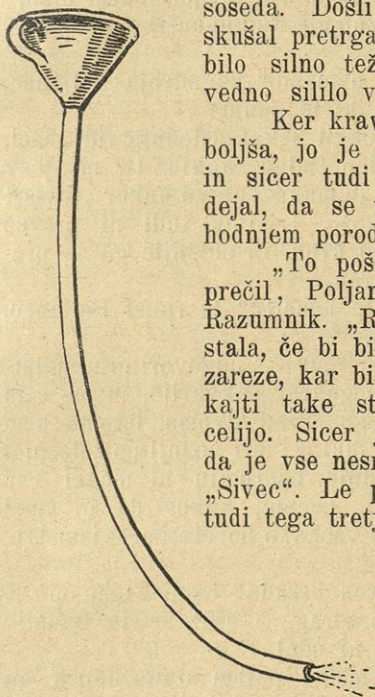
„To poškodbo bi bil lahko preprečil, Poljanec,“ pravi nekega dne Razumnik. „Razpoka bi ne bila nastala, če bi bil naredil na vsaki strani zareze, kar bi kravi nič ne škodovalo, kajti take stranske zareze se hitro celijo. Sicer je pa moje prepričanje, da je vse nesreče kriv le tvoj ljubljeni „Sivec“. Le poglej grdo težko glavo tudi tega tretjega teleta. Ali se je čuditi težkim porodom?!

Spravi tega bika s pota, to je moj poglavitni nasvet.“

„Počakati hočem, da še druge krave store,“ pravi Poljanec, ki se je jako nerad ločil od bika.

Pa tudi druge krave so večinoma težko storile, in večkrat je bilo treba poslati po živinozdravnika.

Sedaj je bilo pa tudi Poljancu dovolj, kajti škoda ga je izučila. „Sivca“ je prodal, seveda z izgubo, in s

Podoba 5.

Lij s kavčukovo cevjo za izbrizgavanje rodil.

skupičkom se je namenil kupiti drugega mladega plemenskega bika.

IV. Previdnost pri nakupu plemenskega bika. — O bikovi starosti. — Bike usposobiti za pleme.

„Glej, da ti prodajalec jamči za sposobnost bika,“ naročal je nekega dne Razumnik Poljancu, ko je šel kupovat plemenskega bika.

„To je samoobsebi umevno,“ zagodrnja Poljanec. „Jaz pač ne kupim bika, ki ni zanič.“

Dolgo je Poljanec okoli iskal. Slednjič je našel, kar je želel. Bil je to lep, mlad, kakih 16 mesecev star simodolski bik. Imel je manjšo glavo kakor „Sivec“ in prav nežno, mehko kožo. Lastnik tudi ni preveč zahteval; cenil ga je 500 kron, in slednjič ga je prepustil Poljancu za 430 kron.

„Za bika pa morate jamčiti,“ je rekel Poljanec, preden je kupčijo sklenil.

„Potem pa bik stane 550 K,“ odgovori prodajalec, „kajti mlade živali se mnogokrat pokvarijo, in jaz sam ne maram priti v zadrego. Pred dvema letoma sem prodal krasnega bika za 600 K; pri vožnji po železnici si je pa poškodoval zadnje bedro in ni mogel več skakati. Rajši dam bika ceneje, kakor da bi imel pozneje še sitnosti. Če pa vsekako hočete imeti jamstvo, tedaj morate to plačati.“

Poljanec je bil po teh besedah osupel. Za 550 K mu je pa bik vendar predrag. Skušal se je nadalje pogajati, a prodajalec se ni udal.

„Če naj za bika jamčim, potem stane 550 K, in niti vinarja ne odneham,“ je prodajalec kar naprej zatrjeval.

Poljanec je slednjič sklenil kupiti bika brez jamstva, in sicer za 430 K. Zvečer je imel novega bika že v svojem hlevu. Takoj je poslal po soseda Razumnika.

Ta je kmalu prišel in je dolgo ogledoval bika od vseh strani, potem je dejal: „Ni napačna žival in je med brati vredna 500 K. To je lep in lepo pisan simodolec. Le glava je malo dolga in ozka. Zdi se mi,

da je že nekoliko pretirano fin. Porodi po tem biku bodo prav leški. Tudi koža je fina, mehka in nežna. Tu na vratu je koža celó lepo nagubana. Telice od tega bika morajo postati dobre krave molznice. Poljanec, čestitam ti! Če bo bik sposoben in krotak, potem smeš biti zadovoljen. Saj si vendar zahteval jamstvo za sposobnost?“

„Jamstva, žal, nisem dobil,“ odgovori Poljanec malodušno. „Za jamstvo bi bil moral plačati še posebej 120 K, in to mi je bilo preveč. Bik mi je ugajal, in ker je prodajalec dejal, da je bik pri njem že skakal, sem si mislil, da si teh 120 K lahko prihranim.“

„Poljanec, bojim se, da si naredil slabo kupčijo,“ odgovori nekoliko nevoljno Razumnik. „Bolje bi bilo, da si me ubogal. Bomo videli.“ S temi besedami se je sosed poslovil.

Drugo jutro so novemu biku pripeljali kravo. Vse je kazalo, da bik ni vedel, kaj od njega hočejo. Še zmenil se ni za kravo, in ko je v bližini zapazil nekaj trate, se je šel past. S strahom je Poljanec strmел nad mladim bikom. Kaj je hotel? Par gorkih, ki jih je priložil biku čez pleča, tudi ni nič pomagalo.

Nekoliko osramočen se je podal k Razumniku ter mu je potožil.

Potrpežljivo ga je Razumnik nekaj časa poslušal, potem je pa dejal:

„Pravzaprav se ti je prav zgodilo. Tvoja nesposobnost zasluži kazen. Saj bi se ti moralo sumno zdeti, da je prodajalec tako trdovratno odklanjal vsako jamstvo za bikovo sposobnost.“

„Kaj naj sedaj počnem?“ vpraša prevarani Poljanec. „Ali ni nikakega sredstva, da bi bik postal sposoben? Ali mi to pot ne veš sveta, dragi sosed?“

„Prav lahko je mogoče, da se nesposobnost da še odpraviti,“ odgovori ta. „Dostikrat malenkosti mladega bika delajo nesposobnega. Taki vzroki, ki se dajo odpraviti, so bolečine v parkljih, na kitah in vezeh zadnjih nog, potem izpuščaji na spolovilih, pretečna krma, pomankanje gibanja itd.“

Moža sta sedaj bika še enkrat od vseh strani prav natančno pregledala. K sreči je bil bik zelo krotak

ter je jel precej roko lizati, če ga je kdo tipal blizu glave.

„Krotak in prijazen je tale bik,“ pravi Razumnik, ko je to opazil. „Krotki biki morajo prenesti bližanje človeka brez razburjenega tuljenja. Posebno ugodno znamenje je, če prično roko lizati. Prav škoda bi bilo, če bi tega bika ne mogel rabiti, kajti meni je silno všeč.“

Razumnik je sedaj odprl biku gobec, da bi ogledal zobovje. Brez posebnega odpora je bik to pustil. „Saj je bik komaj dobro leto star,“ vzklikne Razumnik, ko zagleda zobovje. „Mlečniki so še čisto skupaj stisnjeni (glej pod. 6.). Če bi bil bik 18 mesecev star, ali vsaj 16, potem bi morali biti zobje bolj narazen. Ta bik se mi zdi še premlad za pleme.“

„S 14 ali 16 meseci so pa biki vendar že za pleme porabni,“ meni Poljanec. „Jaz sem imel že več bikov, ki niso bili čez 15 mesecev stari, pa so bili prav porabni. Zdi se mi, sosed, da to pot nimaš prav!“

„Ta bik pa ni še 15 mesecev star,“ odvrne mirno Razumnik. „Razentega pa tudi odločujeta hranitba in razvoj bika. Vobče se mora reči, da so 14 do 15 mesecev stari biki še premladi za pleme. Čeprav so sposobni, pa kmalu izgube sposobnost, če se prezgodaj rabijo. Pri temle biku je vzrok nesposobnosti bržkone dosedanje ravnanje z njim in njegova mladost. Poljanec, temu bomo odpomogli! Daj, prinesi biku malo ovsa; mislim, da je doslej videl več otrobov kakor ovsa.“

Poljanec je takoj prinesel v golidi dober liter ovsa ter ga je vsul v jasli.

Mladi bik je po ovsu brskal in vohal; bil mu je neznan. Ko se je nekaj časa obotavljal, je prijel z ustnami in z jezikom za oves ter ga je pričel prav previdno žvečiti.

„Ta bik res še ne pozna ovsa,“ pravi smeje Razumnik. „Tako previdno žveči, kakor da bi črepinje grizel. Upam, da se kmalu nauči oves zobati. Otrobe bržkone bolje pozna.“

Poljanec je prinesel perišče otrobov, in po njih je bik slastno segel in pokazal, da jih dobro pozna.

„Z ovsom ta bik ni bil krmljen, to je gotovo, in zelo mlad je tudi,“ pravi Razumnik. „Upam, da bo bik kmalu sposoben za pleme. Sedaj pa pogledjmo, če nima česa na parkljih.“

S pomočjo dveh hlapcev in podstavljenega droga (glej pod. 7.) so poskusili biku zadnjo nogo dvigniti, kar se jim pa ni posrečilo. Vznemirjena žival tega ni pustila.

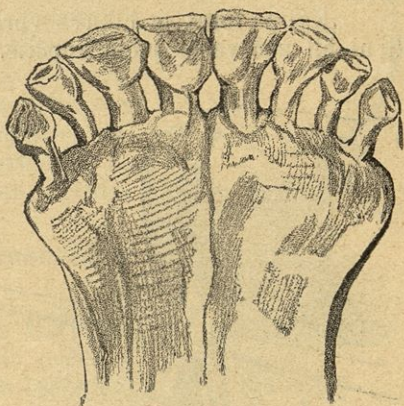
Nato je Razumnik naredil porajtljalnico za stegno. Vzel je namreč vrv ter jo je narahlo ovil na nogo nad skočnim členom. Potem je v zanjko v vrvi vteknil krepolec ter je z njim nogo nekoliko privil, da je bik ni več čutil. Sedaj bik ni delal več težkoč, ko so mu dvignili nogo.

„Ali to biku nič ne škoduje?“ vpraša nekoliko bojazljivo Poljanec. „Ali se morda ne poškodujejo kite in člen?“

„Če se porajtljalnica pametno rabi, tedaj se ni bati poškodbe,“ odgovori

Razumnik. „Če se pa postopa sirovo in brezozirno, potem je pa porajtljalnica za žival muka, ki lahko škoduje. Kakor jo jaz delam, živali ne prizadeva posebnih bolečin in ji ne škoduje.“

Ko je bila bikova noga nekoliko dvignjena, je Razumnik najprej preiskal razkol med parklji. Tu ni našel ničesar, kar bi utegnilo bika boleti. Tudi v parkljih ni bilo najti nič sumnega. Parklji so bili zdravi, na roženih prstih ni bilo nič bolnega in dvojnih podplatov, ki povzročajo bolečine, tudi ni bilo. Tudi drugače so bili parklji popolnoma pravilno zrasli.

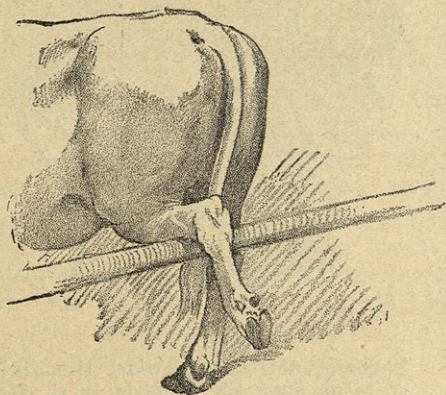
Podoba 6.

Zobovje enoletnega goveda. Mlečniki so tesno drug tik drugega in se deloma krijejo.

„Na parkljih ni nič, to je gotovo,“ zagotavlja Razumnik, ki je potem dal sneti porajtljalnico in s tipanjem vso nogo dobro preiskal. Nikjer ni našel nič sumnega in tudi bikova hoja je bila popolnoma polvoljna.

„V nogah ni nič napačnega,“ razlaga Razumnik, saj bik hodi kakor kak šarec. Tudi na nogi in na bedru ni opaziti bolečin. Vzrok mora biti kje drugje. Na modih ni nič opaziti; so velika, trda in ne bole. Tudi scalo nič ne izceja, kar bi dalo sklepati na kako bolezen.“

„Kaj pa torej je biku?“ vpraša nevoljen Poljanec, ki ni bil več vesel svoje kupčije.

Podoba 7.

Dvignjenje zadnje noge.

opusti primes otrobov. Stavil bi, da se bik v treh dneh privadi ovsu. Razentega mu redno daj soli, in sicer navadne živinske soli. Sol pospešuje prebavljanje. Vsak drugi dan zadostuje $1\frac{1}{2}$ žlice soli.

2. Priveži bika v hlevu, če le mogoče, poleg krav, ki se pojajo.

3. Kakorhitro se prične paša, naj gre tudi bik z mlado govedjo vunkaj, in stavim, da bo bik v šestih tednih rad skakal.“

„To se že še pokaže,“ odgovori Razumnik.

„Upam, da vzrok kmalu izgine.“

Pomlad se bliža, in to je čas, ko se mladim živalim prebudi spolski nagon. Stori, kar ti bom sedajle svetoval:

1. Privadi bika na oves. V pričetku ga pokladaj zdrobljenega in pomešanega z otrobi in s soljo. Polagoma

„Če ni treba drugega, potem ne bo težko pomagati,“ pravi zadovoljno Poljanec. „Prav iz srca sem ti hvaležen za tvoj svet.“

„Čez nekaj tednov te zopet obiščem; upam, da takrat ne boš imel več povoda tožiti čez mladega bika.“

Poljanec se je strogo ravnal po Razumnikovih nasvetih, in ni mu bilo žal.

Že čez štiri tedne je opazil, da je bik sposoben za pleme.

Čez dalj časa je Razumnik zopet prišel v Poljančev hlev.

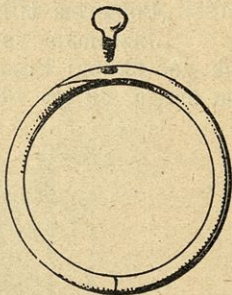
„Lepo se je razvil tvoj bik, in ker je sedaj sposoben za pleme, zato si pravzaprav naredil prav imenitno kupčijo. Poljanec, čestitam ti!“ je rekel Razumnik, ko je bika od vseh strani ogledal.

V. Ravnanje s plemenskim bikom.

Poljanec se je z Razumnikovo pohvalo čutil zelo počaščenega. Namuznil se je in čez nekaj časa odgovoril:

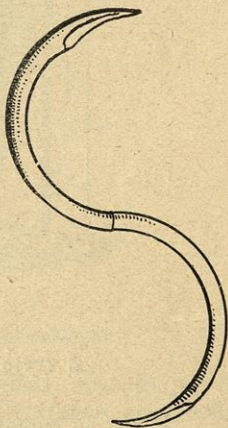
„Dobro sem kupil, to je res. Bik je vsestransko dober, pa — bojim se, da bo sčasom hud in nevaren kakor je bil stari „Sivec“, ki je hlapcu rebra polomil. Če mi veš povedati, kako bi bilo to preprečiti, ti bom zelo hvaležen. „Sivec“ je bil v starosti tegale bika tudi krotak, a potem je postal naenkrat hudoben, in le težko je bilo z njim shajati. Pač moram priznati, da je stari hlapec grdo z njim ravnal.“

„Če bi se bilo lepše z njim ravnalo, bi morda ne bil postal tako potuhnjen in uporen,“ pravi Razumnik.

Podoba 8.

Nosni obroček, zaprt.

Podoba 9.

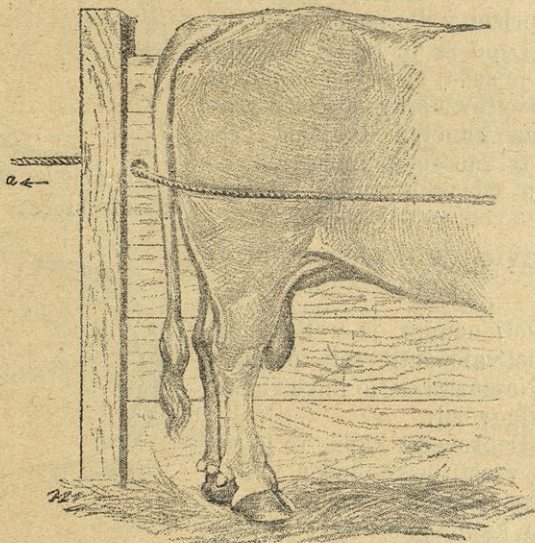
Nosni obroček, odprt.

„Lepo ravnanje močno vpliva na bika, ki pa vendar ostanejo vedno uporni in nezanesljivi. Predvsem ti svetujem vdehati biku nosni obroček. Sedaj je ravno še čas, dasi bi bilo prav, če bi se bilo to prej zgodilo.“

„Storimo to sedaj takoj,“ odgovori Poljanec. „Škoda, da nimam nobenega nosnega obročka.“

„Pomorem ti iz zadrege,“ pravi uslužni Razumnik.

„Jaz imam vedno nekaj teh obročkov doma, ker jih več skupaj kupim, da ceneje izhajam. Takoj grem po enega, da ga vdenemo.“

Podoba 10.

Z vrvjo k steni privezan bik.

Hitro je odšel ter se je kmalu vrnil z blestečim obročkom v roki (glej pod. 8.). Če se je vijak odvil iz obročka, se je dal zasukati, da je imel obliko S (glej pod. 9.). Ko so mladega bika za glavo dobro in tesno privezali k jaslim in so ga z zadnjim delom z vrvmi pritiskali k steni (glej pod. 10.), je Razumnik prijel odprt obroček na sredi ter ga je hitro in zanesljivo porinil

skoz nosni hrustanec (glej pod. 11). Obroček je potem zaprl, z vijakom pritrdil in vun moleči del vijaka s kleščami odščipnil.

„Tako, obroček je dobro vdejan,“ zagotavlja Razumnik (glej pod. 12.). „Bik se ni kaj upiral. Poglavitno je, da obroček tiči v hrustancu in ne v koži ali mesni tkanini, ki ne daje dovolj opore. Tu sem prav dobro hrustanec prevrtal.“

Podoba 11.

Kako se biku predre nosni hrustanec.

Zvečer bik ni hotel nič kaj jesti. Kazalo je, da ga obroček ovira. Precej je poslal Poljanec po soseda.

Ta je nekaj časa bika opazoval, potem je pa dejal :

„Nedvomno obroček bika pri jedi ovira, kajti zadeva se ob smrček. Rana ga tudi nekoliko boli. Temu se odpomore, če se obroček priveže na jermen, se kvišku potegne ter se priveže na drug jermen, ki je pritrdjen

med rogovoma. Na tak način je obroček pritisnjen čez smrček in ne dela več ovir.“

Poljanec je to uvidel, zato je takoj poslal po jermenarja, ki je priredil take jermene. Ko je bila priprava narejena in biku nataknjena, je bik takoj laže jedel.

„Če pa hočeš, da bik ostane krotak in domač, potem ga vpregaj,“ je še isti večer Razumnik razkladal Poljancu. „Če se biki redno napregajo, potem se veliko bolj privadijo ljudi in redkokdaj postanejo hudobni. Pripregaj ga na desno h kakemu mirnemu volu, da se nauči voziti. Kadar bo znal voziti, ga rabi za dovažanje zelene klaje in kaj enakega. Škoda je, če je velika sila take močne živali neizkoriščena. Vpreganje je pa tudi v drugem oziru biku koristno; varuje ga namreč, da se ne začne prezgodaj debeliti. Biki, ki so napol pitani, imajo za plemo le malo ali sploh nimajo vrednosti, ker izgube plodnost. Vpreganje jih pa tega bolj varuje kakor vsako drugo sredstvo. Vozeči biki so najbolj plodni, to uči stara izkušnja.“

„To si pa zapomnim,“ zagotavlja Poljanec vesel. „Saj mi tako vedno nedostaja vprežne živine.“

Ta Razumnikov nasvet se je izborno sponesel.

Bik se je lepo naučil voziti ter je bil zelo krotak in ubogljiv. Poljanec je pa z bikom tudi previdno in pametno ravnal. Več ni od bika zahteval, kakor kar je po pameti smel. Bik je ostal zaraditega tudi pozneje vedno krotak. Skoraj tri leta je bil izvrsten plemenjak.

Vse, kar je Razumnik prerokoval, se je zgodilo.

Porodi so bili silno lahki, ker je bik svojo lepo, lahko glavo prenašal na mladiče, in njegov ženski zarod je dajal izborne krave molznice.

„Zakaj pa bikov ne napregajo povsodi?“ vpraša Poljanec nekega dne Razumnika. „Veliko korist tega mora pač vsakdo takoj spoznati.“

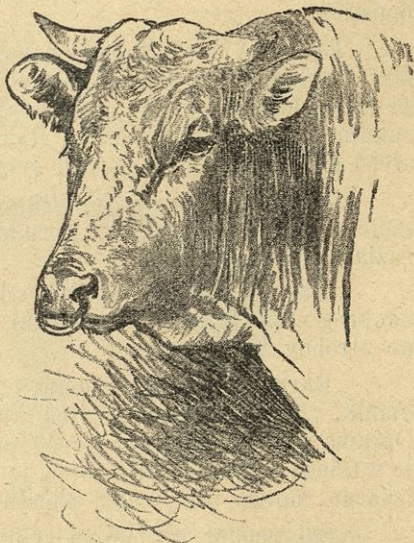
„To ima tudi svoj vzrok,“ odgovori Razumnik. „Vobče so biki vendar živali, ki jih ni lahko vladati, in če se na vožnjo ne privadijo zgodaj, tedaj gre zelo težko. Glavni vzrok je pa v tem, da je premalo dobrega osobja. Srčnih, potrpežljivih in spretnih poslov, ki bi

se radi prijeli takega dela, ni lahko dobiti. Najlaže in tudi najbolje je tam, kjer gospodar sam more to narediti, kakor na pr. pri tebi. Vpreganje bikov je torej na majhnih kmetijah laže kakor na velikih, dasi sem na svojem poučnem potovanju videl na neki graščini voziti s parom bikov.

Če pa kdo bikov ne more ali noče vpregati, tedaj jih je vsaj na pašo goniti. Paša enako ugodno vpliva, kakor vožnja, le pred hudobnostjo ne varuje. Nekteri biki celo zaradi hoje na pašo postanejo hudobni, ker jih dražijo mimo hodeči ljudje, zlasti

otroci. Sploh je strogo na to gledati, da nihče bikov ne draži, tudi igraje ne, kajti iz igrače se kaj lahko izcimi nagajanje, ki žival draži in jo slednjič naredi hudobno.

Kot posebnost ti povem, da v Švici, kjer so kmetovalci imenitni živinorejci, ki vedo ceniti veljavo dobrega in prav ravnanega plemenskega bika, bike celo jahajo, da jih tako varujejo, da se ne opitajo in ostanejo krotki.

Podoba 12.

Bik s pravilno vdejanim nosnim obročkom.

VI. O kravah, ki se ne pojajo in ne ubrejijo.

Mlinar Vrhovnik ima v svojem hlevu lepo govejo čredo. Vsi mešetarji v okolici kaj radi pri njem kupujejo. Njegove krave in telice so pa tudi krasno rejene ter

so tudi dobro snažene. Živali so čiste in imajo svetlo dlako. Vodena kaplja se ne obdrži na dlaki. Vzlic temu ni mlinar zadovoljen s svojo čredo.

„Kaj imam od tega, če se mi goved hitro debeli, če pa ni za pleme? Tile dve kravi se menda tudi ne bosta več pojali. Tudi drugi dve kravi, ki sta storili pred šestimi in osmimi tedni, se še sedaj ne pomišljata. Zato se pa onale „Rumenka“ poja vsake tri tedne, ne da bi se ubrejila. Ena se preveč poja, druge pa zopet nič. Človek bi kar ušel. Če pojde tako naprej, potem bom moral vso čredo mesarju prodati in rejo popolnoma opustiti.“

Tako je Vrhovnik sam s seboj govoril in dolgo časa stal v hlevu ter premišljal svojo nesrečo. Naenkrat se hitro odloči; molče gre v hišo po klobuk in boljše suknjo ter se poda k sosеду Razumniku, ki je bil na srečo doma. Njemu je potožil svoje težave.

„Krmljenje bo vzrok,“ odgovori Razumnik, ko je molče poslušal Vrhovnika. „Drugачe si tega ne morem razlagati.“

„Kaj pa misliš, sosed!“ odvrne mlinar. „Daleč naokrog nihče tako dobro ne krmi, kakor jaz. Ne hranim ne otrobov in ne moke.“

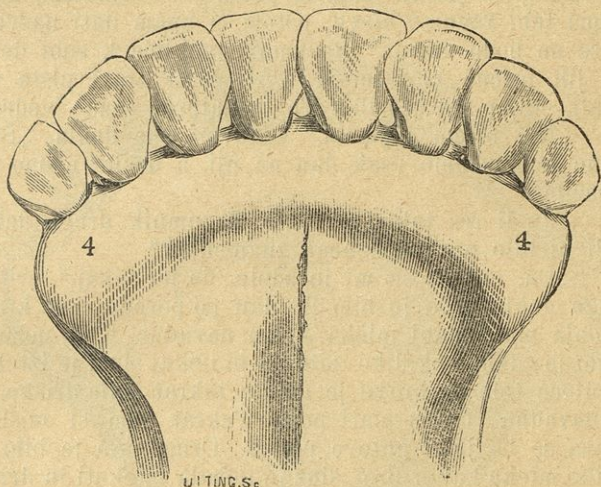
„Ravno to je, kar menim,“ odgovori smejaje Razumnik. „Ti goved preveč pitaš, kakor sem že sam videl. Opitana ali napol opitana goved pa ni za pleme. Kadar je v telesu preveč masti, potem je plemenska sposobnost izdatno manjša ali je celo popolnoma zatrta.“

„Saj vendar ne morem svojih krav pustiti, da bi stradale,“ odgovori godrnjaje Vrhovnik. „Mene medla goved ne veseli, pa je!“

„Med pitano in medlo govedjo je velika razlika, Vrhovnik,“ zopet odvrne izkušeni sosed. „Tudi tukaj velja pregovor: Srednja pot je najboljša pot. Prepičlo krmljenje seveda tudi ne pospešuje plodnosti. Shujšane živali se tudi ne pojajo. Če naj ti pa dam zanesljiv svet, potem moram proučiti vse ravnanje v tvojem hlevu. Morda najdeva kak drug vzrok. Zdi se mi pa vendar, da sem pravo pogodil.“

„Da, storiva to,“ pritrjuje Vrhovnik. „Pojdiva précej v moj hlev. V pol ure prično krmiti ter se lahko prepričaš, kaj se govedi poklada.“

Šla sta proti Vrhovniku, in ko sta prišla v hlev, so dekle ravno donašale krmo in so jele pokladati. Krave so dobile razen izborne rezanice še veliko množino otrobov, ki so bili po rezanici potreseni. V oblodi so pa dobile vrhutega še lep delež klajne moke ali lanenih tropin. Vrh u vsega tega se je končno kravam vrglo v jasli sena najboljše vrste.

Podoba 13.

Zobovje 4 leta starega goveda. Vsi zobje so že zmenjani, a se še krijejo.

„Tako, to torej dobivajo tvoje krave in junice,“ prične počasi in naglašuje Razumnik. „Za pitalno goved velja tako obilna in redilna hranitev, za plemensko goved je pa gotovo premočna, ker se dela preveč masti, ki ovira plodnost. Razentega je tako krmljenje predrago.“

Vrhovnik je pač soseda poslušal, a prepričati se ni dal. Pokazal mu je še dve kravi.

Razumnik jih je pretipal po vsem životu, potem je majaje z glavo dejal: „Tudi ti kravi sta predebeli

Zobovje kaže, da sta največ 4 do 5 let stari (glej pod. 13. in 14.). Imeli sta kvečjemu dve teleti, kajti na rogovih vidim po dva obročka.“

„Da, tako je,“ potrdi Vrhovnik. „Kravi sta res šele 4 in 5 let stari, a sedaj se nočeta ubrejiti. Prav škoda bi jih bilo sedaj dati mesarju. Skotevali sta tako lepa teleta, in tudi dobri molznici sta. Veliko bi dal, če bi se zopet pojali in ubrejili. Ravno na ti kravi sem stavil vse upanje. Če bi le vedel, kaj naj počnem.“

„To se bo že pokazalo,“ kratko odgovori Razumnik. „Za sedaj se moram najprej poučiti o vsem tem, kako se pri tebi ravna v hlevu, potem ti upam dati nasvete, ki te ne bodo varali.“ Razumnik pokliče k sebi dekle ter jih prične izpraševati: „Ali se ti kravi nista več pojali, odkar sta storili? To je najprej važno vedeti.“

„Nič nisem zapazila,“ odgovori ena dekla. „Štiri tedne sem pazimo vsak dan na nji, a doslej nismo nič zapazile.“

„Je li res tako?“ vpraša Razumnik drugo deklo. „Ali ni bilo prav nobenega znamenja?“

„Da, enkrat se mi je zdelo, da bo nekaj,“ pritrди druga dekla. „To je bilo 26. dan po porodu; ena krava je dala malo manj mleka kakor navadno. Tudi nožnica se mi je zdela nekoliko zatekla in nekaj sluzi je izteklo. Sesajoče tele te krave je dobilo takrat malo driske, ki je navadna, če se mati poja. Takrat sem si mislila: krava se bo jutri gotovo pojala. Drugi dan je bilo pa toliko mleka kakor prej, sluz je nehala iztekati in driska pri teletu je samaodsebe ponehala. Prave pojatve ni bilo. Pred par dnevi sem zopet mislila, da bo kaj, pa ni bilo nič pravega, in danes ni na kravi ničesar poznati.“

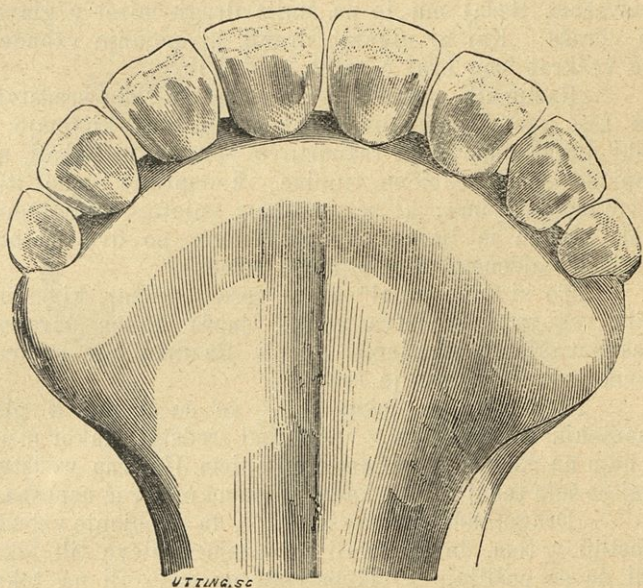
„Ravno tako je tudi druga krava počela,“ pristavi sedaj prva dekla, ki je bila po drugi opozorjena.

„Potem sta se kravi na tihem gonili,“ razlaga Razumnik. „Sedaj mi je marsikaj jasno.“

„Kaj pa je to?“ radovedno vpraša Vrhovnik. „Da bi se krave na tihem gonile, še nisem nikdar čul.“

Razumnik odgovori: „Če krave ne kažejo vidno in silovito, da se gonijo, kakor je njih navada, temveč le slabotno, da je le malo ali ni skoraj nič zaznati, tedaj

pravimo, da se na tihem pojajo. Četudi se krave na tihem pojajo, so vendarle za plemenitev sposobne, ker se tudi pri tihem pojanju od jajčnika odcepi jajčece. Tiho pojanje traja le kratek čas, in če se zamudi pri plemenitvi pravi trenutek, potem je že prepozno. Zato je take krave pri najneznatnejšem znamenju peljati k biku. Če se to opusti, potem se tiho pojanje čez 3 do 4 tedne sicer ponovi, a navadno še slabše kakor prvič, in če se take krave tudi sedaj ne ubrejijo, pa pojatev

Podoba 14.

Zobovje 5 let starega goveda. Vsi zobje so že zmenjani in še gosto stoje.

popolnoma in za vselej zamre. Krave so potem za pleme popolnoma nerabne. Bila je torej velika napaka, da se ti kravi nista vodili, ko je bilo zaznati tiho pojanje. Bilo je zelo nespametno, če se je v tem slučaju čakalo na burno pojanje, namesto da bi se bili kravi takoj k biku peljali.“

„Tega še nisem vedel!“ začuden odgovori Vrhovnik.
„Tu je torej prav pošteno paziti!“

„Razumnik razlaga nadalje: „To je pač treba storiti. Vendar se mi čudno zdi, da ti, dragi sosed, nisi tega vedel. Tiho pojanje vendar ni nič redkega v govedoreji, kjer se dobro krmi in se živali ne gibljejo. To se pa vse dogaja v tvojem hlevu. Tvojo goved veliko preobilo krmiš in jo skoraj vse leto nikdar ne izpustiš z verig.“

Vrhovnik je nekaj časa molčal ter premišljeval, če naj brez pridržka pritrdi sosedovim nazorom in nasvetom. Sedaj mu je pa šinila druga misel v glavo, in vpraša: „Kaj ni nikakih dražil, ki pojanje vzbude? Že večkrat sem bral o takih sredstvih.“

„Razumnik odgovori: „Seveda so taka sredstva, pa niso vselej zanesljiva. Taka sredstva, ki imajo v sebi dražeče snovi, ki razburljivo vplivajo na živali, so repično seme, repične tropine, konopljino seme itd. Tvojima kravama, ki se na tihem pojata, dajaj teden dni, preden se imata pojati, na dan po dve majhni perišči stolčenega konopljinega semena.“

„To si zapomnim!“ pravi veselo mlinar, ki so mu bila vsa taka sredstva veliko ljubša kakor naravno oskrbovanje in krmljenje govedi. Razumnik je pa svoj pouk nadaljeval ter je rekel:

„Vobče je pa dokaj bolje, če se nagon k plemenjenju rajši vzbuja z naravnimi sredstvi, kakor n. pr. s hojo na pašo, s pravilnim krmljenjem. Umetna sredstva naj se šele tedaj rabijo, kadar naravna niso več uspešna.“

„Drugo, tudi naravno sredstvo, da se pojanje vzbudi, obstoji v tem, da se živali privežejo v hlevu tik bika, ali da se pošiljajo z bikom vred na pašo ali na tekališče. To sredstvo večkrat najhitreje pomaga.“

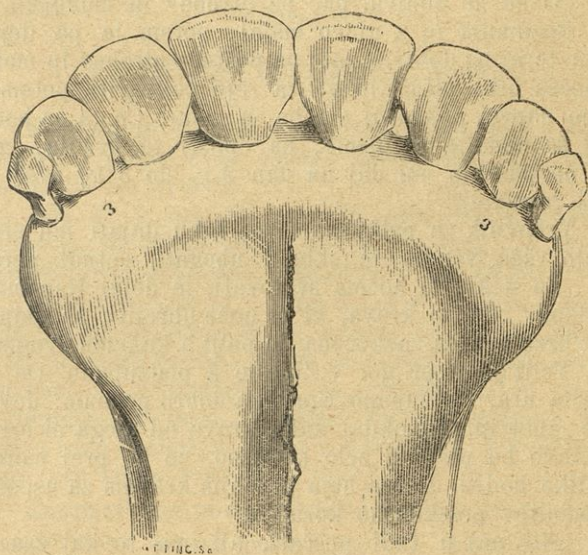
„Moj bik je pretežak in prestar, zato ga ne maram več izpuščati s kravami na pašo,“ odgovori Vrhovnik.

„Pa jih vendar pošlji s starim bikom na pašo. Poleg tega krmi krave malo pičleje kakor doslej. Otrobe in moko kar pusti. Pokladaj kravam več rezanice, in zeleno krmo mešaj s senom. Omenjeno množino konopljinega semena jim daj v božjem imenu, in če boš tako ravnal, sem prepričan, da se ne bodo več na tihem

pojale. Če se bodo pa tudi zunaj na paši na tihem pojale, tedaj jih bo bik že pravočasno zavohal, in plemenitev se bo pravočasno zvršila.“

„Tako napravim!“ pravi Vrhovnik, ki ni več dvomil. „A kaj naj počnem s kravo, ki se preveč poja, pa se nikdar ne ubreji?“

„Tu moramo pa predvsem tvojega starega bika pogledati,“ pojasnjuje Razumnik. „Ne zdi se mi več dovolj sposoben.“

Podoba 15.

Zobovje 3 leta starega goveda. Mlečni krajci so še v čeljusti.

„Doslej še ni bilo pritožbe,“ odvrne mlinar. „Pač je že nekoliko težak in počasen.“

Razumnik se bliža biku, odpre mu gobec ter pravi:

„Tako star še ni; največ 3 $\frac{3}{4}$ leta (glej pod. 15). Na obeh straneh sta še mlečna krajca. Zaradi starosti je ta bik lahko še leto dni sposoben.“

„Nekako toliko je star,“ potrdi Vrhovnik. Vzredil ga je moj sorodnik. Meseca marca pred tremi leti je bil rojen, torej je sedaj nekaj čez tri leta star.“

„Tvoj bik je pa, kakor vsa tvoja goved, veliko predebel,“ nadaljuje Razumnik. „Tudi vunkaj nič ne hodi. Vso zimo je stal v hlevu brez dela. Da bi ga bil napregal, kakor Poljanec sedaj dela, bi ga mogel še dolgo za pleme rabiti. Pri tem biku je pa še vedno mogoče, da ga hoja na pašo popravi in ga plodnega naredi. Koliko ovsa pa dobiva na dan?“

„Ovsa ne dobiva, pač pa otrobov in moke!“

Razumnik je z glavo majal, potem je pa dejal: „Ovsa torej ne dobiva, zato pa pošteno otrobov in moke. Če hočeš bika pitati in ga za rejo pokvariti, potem le pridno naprej pokladaj otrobe in moko. Če ga pa hočeš imeti še nadalje za pleme, pa opusti ta krmila, vodi bika na pašo in mu daj na dan 2 1/2 do 3 kg ovsa. Si me li razumel?“

Vrhovnik je prikimal. Oves biku dajati mu sicer ni bilo všeč, vendar je sklenil ubogati, četudi nerad.

„Še nekaj ti hočem svetovati, je dejal Razumnik k sklepu: „Če bo krava, ki se noče ubrejiti, prihodnjič zopet brez uspeha zaskočena, jo pelji h kakemu drugemu biku. Pelji jo n. pr. gor v Zalesje k podžupanu. Do tja je pičla ura. Podžupanovega bika dobro poznam; dovolj je še mlad in redkokdaj kaka krava od njega ni breja. Za kravo bo pa tudi zelo koristno, če bo prej morala nekoliko hoditi. Dolga hoja je takim kravam za uspešno oplemenitev preskušeno koristna.“

„Ali naj ji tudi puščam, ali ima to kaj zase?“ vpraša še enkrat Vrhovnik.

Na to vprašanje mu odgovori Razumnik, da so nazori o puščanju v tem slučaju zelo različni. „Nekteri, in sicer praktični kmetovalci trdijo, da je uspešno,“ razlaga Razumnik, „drugi, to so tisti, ki se ravnaajo le po knjigah in ne poskušajo, pa odrekajo puščanju vsak vpliv. Jaz ne morem razsoditi, kdo ima prav. Vendar mislim, da ne bo škode, če se kravi pred plemenjenjem pušča. Seveda se ji mora prav puščati, kajti tisto pri nas običajno smešno puščanje govedi na useših ni nikako puščanje.“ S temi besedami se je Razumnik poslovil.

Vrhovnik mu je za slovo hvaležno stisnil roko.

Vsa naročila in nasvete Razumnikove je Vrhovnik skrbno zvršil. Popolnoma je bil prepričan, da ga je sosed dobro poučil.

In res je bilo tako. Ko je Razumnik prišel drugo leto meseca marca v Vrhovnikov hlev gledat novo kupljenega bika, je v oddelku za teleta videl lepo število telet, ki bi jih brez njegovih nasvetov ne bilo nikdar na svetu. V Vrhovnikovem hlevu so sedaj z otrobi in moko bolj varčevali, zato so pa porabili več ovsa.

VII. Kužno izvrgovanje krav.

Kopitar je lansko leto sezidal nov hlev. Ko so poleti vanj prepeljevali živino, je bil tisti dan kakor praznik za vso družino.

„Da bi v nov hlev prišla tudi sreča,“ zdihne Kopitarica, ko je šla zadnja krava čez prag. „V starem hlevu smo imeli marsiktero nezgodo, a tudi veliko sreče.“

„Zdrav je ta hlev,“ pravi Kopitar svojemu staremu prijatelju Razumniku, ki je seveda moral biti navzoč pri tej slovesni priliki. „Hlev je svetel, zračen, suh in prostoren. Za prezračevanje je poskrbljeno in odtoki za gnojnico so tako prirejeni, da bo mogoče hlev ohraniti tako snažnega, kakor malokterega. V nedeljskih čevljih gre lahko vsak v ta hlev.“

Razumnik je mirno poslušal, potem je pa dejal:

„V hlevu je res poskrbljeno za vse zdravstvene naprave. Na nič nisi pozabil in pri stroških nisi varčeval. Upajmo, da se tvoje nade uresničijo. Vendar je z novimi hlevi nekaj čudnega, kajti izkušnja uči, da se v novih hlevih več nezgod pripeti kakor v takih, ki so dlje časa rabljeni. Kaj je temu vzrok, je težko določiti, in tudi učeni gospodje, ki knjige pišejo, ne vedo vselej pravega povedati.“

„Ta bi bila dobra,“ odgovori presenečeno Kopitar, „če bi z lepimi denarci, ki sem jih izdal za novo stavbo, škodoval zdravju govedi. Pojdi se solit, sosed; ti si prevelik črnogledec!“

„Upajmo, da sem res,“ pravi Razumnik. „Kar si mogel storiti, to si naredil. Skrbel si za suho zidovje, za prostornost in za prezračevanje. Tudi staje niso pregladke, kar je važno, kajti v novih hlevih se dogaja mnogo nesreč zaradi gladkih tal, kjer živalim drsi, da se lahko poškodujejo. Če je krava breja, lahko celo izvrže.“

Preteklo je nekaj mesecev, in prišla je zima. Kopitarjeva živina se je že zdavnaj privadila novemu hlevu. To pot je kazalo, da umni Razumnik ne bo imel prav. V hlevu ni bilo niti navadne, niti kužne bolezni, pa tudi ne druge nezgode. Goved je krasno uspevala. Lepše živine Kopitar še nikdar ni imel v svojem hlevu. V novem hlevu se je živina videla tudi lepša kakor v starem, kjer je nizko stala. V novem hlevu so bile namreč staje 10 cm nad hodnikom.

„Vsaka žival se v novem hlevu zdi za 50—60 K več vredna kakor poprej,“ zagotavlja nekega dne Razumnik, ko je prišel Kopitarja obiskat.

„Lepa je živina,“ zadovoljno pritrdi pohvaljeni Kopitar. „Tudi nesreče — Bog me je varuj — dosedaj še ni bilo. Nič mi ni žal, da sem podrl stari hlev in sezidal tega vzornega!“

„Prav veseli me, dragi sosed,“ odgovori Razumnik. „Tvoja živina je res lepa, teleta izborna uspevajo in krave kažejo, da so vse breje.“

„Le ena se ni več ubrejila; stara liska tam v kotu,“ pravi Kopitar. „Če pojde vse po sreči, bom imel meseca februarja in marca kopo telet“.

„Kaj pa je tejle kravi tukaj?“ naenkrat osuplo vpraša Razumnik, ki je pozorno ogledoval mlado kravo, ki je stala prva v vrsti. „Ves rep ima namazan s sluzjo.“

Kopitar pogleda kravo, potem pa pravi:

„Ta krava je tudi breja; nič ji ni. Rada jé, in nihče ni na njej posebnega opazil. Breja je pet mesecev, pa daje še po 7 litrov mleka na dan. Koliko daje ta krava mleka?“ vpraša Kopitar navzočo hčerko.

„Dosedaj je dajala po 6 litrov, a od včeraj daje celo po 7 litrov!“ odgovori hči.

„Tega ne morem razumeti, da bi krava naenkrat več molzla,“ pravi Kopitar. „Saj krmljenja nismo nič izpremenili.“

„Jaz pa razumem,“ odgovori Razumnik. „Kopitar, ta krava bo izvrгла.“

„Na čem to poznaš?“ vpraša neverno Kopitar. „Saj ni ne napaka ne nesreča, če krava da liter mleka več.“

„Samonasebi to seveda ni nesreča,“ odgovori Razumnik. „V tem slučaju pa to pomenja nesrečo. Če namreč krave, ki so že dlje časa breje, brez vzroka dajo več mleka, je to gotovo znamenje, da je tele v kravi poginilo in da je pritok krvi k teletu prenehal. Vsled izpremembe v krvnem toku pritisne več krvi v vime, in krava daje vsaj nekaj časa več mleka. To je mnogokrat prvo znamenje, da je tele poginilo. Po teletovi smrti pa preteče navadno še precej časa, preden krava izvrže. Pri tvoji kravi pa ni dvoma, da bo prav kmalu izvrгла, ker se izceja umazana in kalna sluz. Krava je pri repu tudi že vdrta.“

„No, to bi bilo lepo,“ godrnja ne posebno prijazno Kopitar. „Izvrženja se posebno bojim. Moj svak tam doli v Studenem izvirgovanja dve leti ni mogel spraviti iz hleva. Velikansko škodo je imel in nobena reč ni pomagala. Končno je bil tako obupan, da je hotel kmetovati brez goveje živine. Po dolgem času je vendar ta nezgoda samaodsebe iz hleva izginila.“

„Menim, da krava kmalu izvrže,“ vzklikne Razumnik. „Se je že vlegla in dobiva popadke.“

Prestrašen opazuje Kopitar kravo. Razumnik se ni varal. Kmalu je prišlo na svet mrtvo in močno nagnilo tele, staro kakih pet mesecev.

„Če ostane samo pri tej nezgodi, bom zadovoljen,“ pravi Kopitar. „Take nezgode se čestokrat dogajajo. Vendar bi rad vedel, kaj je vzrok. Morda se to da dognati.“

Razumnik je nekoliko pomislil, potem pa vpraša Kopitarjevo hčer in kravjo deklo, če nista kdaj zapazili, da bi se bila krava odpela ali da bi bila padla.

Hčerka odgovori:

„Krava se že dolgo ni odpela; tudi nisem zapazila, da bi jo bila ktera druga sunila ali nanjo skočila.“

„Morda ste kaj napačnega pokladali?“

Hčerka pomisli in pravi:

„Že dolgo se ni ponoči nobena žival odtrgala. Tudi bik je vselej šel takoj na svoje mesto, kadar je prišel nazaj v hlev. Nisem videla, da bi bila krava kdaj padla. Pokladali smo kakor vedno. Krava je dobivala rezanico, seno, nekaj pese in otrobov. Zmrzle ali pokvarjene klaje prav gotovo ni dobila.“

„To je potem res neprijetno,“ pojasnjuje z resnim obrazom sosed. „Ljubše bi mi bilo, če bi bil vzrok kak nesrečen slučaj.“

„Zakaj naj bo to neprijetno?“ zvezdavo vprašuje Kopitar. „Ne morem misliti, kakšen razložek naj bi bil pri tem. Tele je mrtvo, in se ne da več oživiti. Pač bi mogli biti prihodnjič previdnejši, če bi vedeli za pravi vzrok.“

Razumnik pa odgovori:

„Reč ima še drug pomen. Če bi mogli izvedeti za pravi vzrok, potem bi smeli upati, da ostane pri tem edinem slučaju. Če pa ne morem najti gotovega vzroka, tedaj morem domnevati, da imamo opraviti s kužnim izvrženjem in da, žal, ne bo ostalo samo pri tem edinem slučaju.“

Kopitar se je silno prestrašil.

„To bi bila silna nesreča, če bi mi šlo kakor mojemu svaku,“ je vzdiknil. „Upam, da je tvoje domnevanje vendar pretirano.“

„Upajmo,“ pravi Razumnik. „Sedaj je prvo, da se mrtvo in nagnilo tele zakoplje. Tudi bo dobro, ker je prvi slučaj, če se krava drugam dene, na primer v ovčji hlev, da se ne okužijo druge krave. Prostor, kjer je krava stala, moramo temeljito razkužiti. Vso steljo moramo odstraniti. Pokličí hlapce in dekle, da hitro in temeljito vse oskrbimo.“

Kopitar je poklical posle; eden je steljo odstranil in drugi je šel izvrženo tele zakopat. Kopitar sam je pa kravo peljal v ovčji hlev, kjer jej je za silo priredil jasli. Spraznjeni prostor je Razumnik velel temeljito osnažiti in z raztopino kreolina (50 g na 10 litrov vode) razkužiti. Posebno skrbno so osnažili in razkužili gnojnični jarek.

„Upajmo, da ostane to edini slučaj,“ pripomni še sosed, ko se poslavlja od Kopitarja. „Kar je bilo storiti,

to smo naredili, in vendar se bojim, da utegnejo še druge krave izvreči.“

Razumnikova bojazen je bila, žal, opravičena.

Ni še prešlo 5 dni, in že je izvrgla druga krava, ki je stala poleg prve. Tele je bilo tudi mrtvo in nagnilo. Preden je krava izvrgla, je bilo opaziti ravno tak umazan sluznat tok.

Kopitar je vse krave natančno pregledal ter je tudi pri četrti našel tak sumljiv tok. Silno se je prestrašil. Kaj naj počne?

Pri tretji kravi v vrsti pa ni bilo zapaziti sumnih znamenj.

Kopitar je dal zagrebsti mrtvo tele druge krave, kravo je dejal k prvi v ovčji hlev in njeno stajo je temeljito osnažil in razkužil, kakor je Razumnik prvič veleval.

Po daljšem premišljanju je prestavil še četrto kravo v ovčji hlev, da so bile sedaj že tri krave skupaj.

„Če bo šlo tako naprej, potem bo kmalu vsa goved v ovčjem hlevu in lepi, novi hlev bo prazen,“ je godrnjal Kopitar, ko je privezoval tretjo kravo.

Potem je ogledoval kravo, ki je prva izvrgla, kajti nič kaj zdrava ni bila videti; bila je medla in dlako je imela mršavo.

Kopitar je kravo potipal za rogova tik črepinje in za ušesi, in zdelo se mu je, da sta rogova in ušesi bolj gorki kakor navadno.

Smrček je bil odločno suh in vroč.

„Pri kravi ni vse v redu!“ je sam s seboj govoril. „Zdi se mi, da ima vročino. Trebilo še ni šlo od nje, in to, kar se od nje cedi, je negnusno.“

V tem hipu je krava hrbet skrivila in tiščala, kar se je le dalo.

Vsled tega je šlo od nje le prav malo tekočine, ki je silno smrdela.

Kopitar je nato ogledal in pretipal vime, ki se mu je zdelo velo in ohlapno. Prijel je za seske, a je iz njih iztisnil le malo mleka.

Ko je hčerka prišla v hlev, je od nje zvedel, da je krava že zjutraj nerada jedla in da skoraj nič več ni dala mleka.

Prestrašen je Kopitar takoj poslal po sosedu.

Z resnim obrazom je Razumnik poslušal poročilo svojega prijatelja.

„Mislim, da je vzrok bolezni zakesnelo iztrebljenje,“ je dejal, ko se je vsestransko poučil. „Najbolje bo, če precej pošlješ po živinozdravnika. S takimi rečmi se ni šaliti. Stori to rajši précej kakor prepozno.“

Kopitar se ni dal dolgo opominjati; takoj je napregel.

Živinozdravnik je prišel. Ko je kravo preiskal, je bil istega mnenja kakor Razumnik. Poskusil je z roko potrgati trebilo, a je bilo še tako priraslo, da se ni dalo odluščiti.

„V tem slučaju se moramo omejiti na izbrizgovanje,“ je dejal. „Iztrgovanje je prenevarno in se sedaj ne da temeljito zvršiti.“

Dal je Kopitarju potrebna navodila, kako je izbrizgovati. Na 10 litrov gorke vode naj vzame 50 g lizola, in to raztopino naj s kavčukovo cevjo in z lijem (glej podobo 5. na 13. strani) spravi v rodila. Cev je poriniti noter v telečnik, t. j. kakih 30 cm globoko.

Ko je bilo to storjeno, je živinozdravnik preiskal tudi drugo kravo, ki je zjutraj izvrгла. Pri tej ni našel še nič posebnega. Jedla je še prav rada, a trebilo je bilo tudi še v njej.

Tudi to kravo je dal izbrizgati. Ko so se mudili s tema kravama, je pričela izvrgovati tudi tretja, to je četrta iz vrste.

Tudi ta je storila tele, ki je bilo že dlje časa mrtvo.

Sumljivo je živinozdravnik majal z glavo.

„Vi imate nekaj hudega v hlevu, in dolgo bo trajalo, da to iz hleva odpravimo,“ je dejal. „To je kužno izvrgovanje, ki ga povzroča neka kužnina.“

Žalostno je Kopitar poslušal to neveselo novico.

„Kaj pa je to in odkod je prišla nesreča tako hipoma?“ je vprašal prestrašeno Kopitar.

Živinozdravnik je odgovoril:

„Vi imate nov hlev. Ravno v novih hlevih se ta neprilika rada pojavlja.“

„Tega ne morem razumeti,“ pravi Kopitar. „V vsi vasi ni tako snažnega hleva kakor je moj. Nihče ne pazi tako zelo na red in snago v hlevu kakor moja bči, ki se je izučila v gospodinjski šoli kmetijske družbe v Ljubljani in ki tukaj neomejeno zapoveduje. Kako naj bi bilo kaj v hlevu, kar krave okužuje in kvari, da izvrgujejo. Ne, tega ne razumem, to presega mojo kmetisko pamet. Tudi Razumnik je nekaj enakega govoril, pa ga tudi nisem razumel.“

„In vendar je tako,“ odvrne živinozdravnik. „Vaše čudenje mi je umljivo. Reč je pa takale: Precēj gotovo je, da je v vsakem hlevu, kjer je živina, brez števila raznih majhnih gliv. Teh gliv je velika večina neškodljiva in nedolžna. Nekatere imajo pa zelo nevarne lastnosti. Dandanes vemo, da so glive, ki zaidejo v telečnik brejih krav. V telečniku povzročijo vnetost in ta vnetost umori mladiča. Vse take glive v hlevu pa niso v stanu priti v telečnik in se tam vgnezditi. V nesnažnem in z gnojnico zalitem hlevu je pa, kakor sem rekel, vse polno gliv, nevarnih in nedolžnih, da, celó koristnih. Kolikor več vrst gliv je navzočih, tem bolj je verjetno, da neškodljive in koristne prevladujejo in škodljive zatirajo. V novih in zelo čistih hlevih pa skoraj gotovo ni toliko različnih gliv, zato je prav lahko mogoče, da se škodljive neovirano razplojajo, ker ni koristnih, ki bi jih zatirale.“

„No, to je pa kaj žalostno!“ odgovori vznemirjeno Kopitar. „Če mi vse krave izvržejo, potem bo pa konec moje živinoreje.“

„Tako daleč pač ne sme priti,“ odgovori živinozdravnik. „Že tako ukrenemo, da odpravimo to nesrečo iz hleva.“

„Zato bi Vam bil seveda zelo hvaležen,“ iskreno pravi Kopitar. „Upajmo, da se posreči. Vendar sem v velikih skrbih, če se nam posreči.“

Razumnik je izvedel, da je živinozdravnik pri Kopitarjevih, zato je šel tja in je v hlevu prijazno pozdravil navzoče.

Živinozdravnik je prisrčno sprejel novodošleca ter je v svojem pouku nadaljeval:

„Kužno izvrgovanje se odpravi, če se zatro one glive, ki iz hlevskih tal prihajajo v kravja spolovila. Dokler še ne pridejo v telečnik, jih je mogoče uničiti. Kar jih pa pride v telečnik, te so na varnem, in izvrženja ni mogoče več preprečiti. Nova okuženja pa bržkone moremo preprečiti.

„To bi bil res pravi blagoslov za živinorejo, če se najde kako tako sredstvo,“ navdušeno vzklikne Razumnik. „Spominjam se, da sem v nekem kmetijskem listu nekoč bral, da je neki nemški živinozdravnik iznašel tako sredstvo. Ali ni tako?“

„Prav imate,“ odgovori živinozdravnik. „Živinozdravnik Reindl na Bavarskem je iznašel tako sredstvo. On namreč v okuženih hlevih po dvakrat na teden izbrizga krave z raztopino sode in karbolne kisline. S to raztopino se neki zamoré ali oslabe glive, ki so zašle v nožnico. To sredstvo hočemo tudi mi poskusiti. S seboj imam brizgalnico, ki drži kakega $\frac{1}{4}$ litra. Napolnjena taka brizgalnica zadostuje za vsako kravo. Kopitar, prinesite v snažni posodi $2\frac{1}{2}$ litra vroče in v drugi posodi $2\frac{1}{2}$ l mrzle vode ter 100 g sode. Karbolno kislino imam sam.“

Kopitar je hitro prinesel, kar je naročil živinozdravnik.

Živinozdravnik je naredil zmes, in ko je imela pravšno toplino, so poklicali posle. Eden hlapcev je moral kravo, ki je bila na vrsti za izbrizganje, prijeti za nos ter ji glavo nekoliko kvišku držati. Drugi hlapec je kravi nekoliko hrbet vdrl ali jo je pa s palico po hrbtu drgnil. Ko je imela krava vdrt hrbet, je šla zadnjica kvišku in ni bilo težko kravi v nožnico vbrizgati.

Tudi Razumnik je poskusil to vbrizgovanje. Kmalu se je navadil. Celo Kopitarju se je posrečilo, da se je naučil vbrizgovanja. V eni uri so bile vse krave izbrizgane.

VIII. Kužno izvirgovanje krav, povzročeno po biku.

„Sedaj šele pride težko delo,“ pravi živinozdravnik smeje ter kazaje na bika, ki ni bil nič kaj dobre volje. Tuji ljudje v hlevu, govorjenje in hoja po hlevu, vse to mu ni prijalo.

„Ne pojde,“ odgovori Kopitar; „bik ni ravno krotak in nam bo dal opraviti. Ali je vsekako potrebno, da tudi bika izbrizgamo?“

„To bi bila velika napaka, če bi bika ne izbrizgali,“ odvrne živinozdravnik. „Saj niti ne vemo, če sploh ni bik vzrok okuženja krav v tem hlevu. Saj ni neobhodno potrebno, da kužnina pride iz tal v kravja rodila. Ravno tako je mogoče, da je bil bik okužen in da je potem pri plemenjenju on okuževal krave. Ali so bile krave, ki so izvrgle, vse ubrejene od tega bika?“

Kopitar je nekoliko pomislil, in potem je dejal:

„Da, tako je. Vse tri krave, ki so sedaj tam v ovčjem hlevu, je ta bik ubrejl.“

„Odkod pa imate tega zlovoljnega bika?“ vpraša živinozdravnik, ki je že nemiren postajal vsled neprestanega bikovega tuljenja.

„Bika imam od svojega svaka, tamkaj iz Studenega.“

„Tako, iz Studenega?“ vpraša zategnjeno živinozdravnik.

„Saj so imeli v tamkajšnjem graščinskem hlevu, 2 leti kužno izvirgovanje krav.“

„Od tam je moj bik!“ pojasnjuje Kopitar. „Graščinski oskrbnik je moj svak!“

„Potem mislim, da imam prav, če trdim, da je tale bik vzrok vsi nesreči v vašem hlevu. Izkušnja uči, da se ravno z biki dostikrat ta kuga zatrosi. Če naj nezgodo tukaj zatremo, moramo najprej tega tulečega mogočnika vzeti v delo, če mu bo prav ali ne.“

„To ne pojde; gotovo se pripeti nesreča,“ jadikuje Kopitar.

„Zakaj neki!“ odvrne smeje živinozdravnik. „Bika že ukrotimo. Prinesite močnih vrvi in bika dobro privežite za glavo.“

S pomočjo hlapcev so bika dobro za glavo privezali.

Ko je pa živinozdravnik cevko svoje brizgalnice hotel vtekniti v nožnico scala, je žival z zadnjima nogama tako semintja skakala, da bi ga bila kmalu pohodila.

„Saj sem dejal, da ne pojde,“ pravi Kopitar. „Ta bik ni krotko tele, temveč divja, močna žival.“

„Ga že ukrotimo, naj bo divji, kakor hoče,“ odgovori živinozdravnik. „Prinesite sveder, ki vrta luknje, velike kakor goldinarski tolar!“

Začudeno je gledal in poslušal Kopitar.

„Vendar ne mislite bika navrtati?“ vpraša jecljaje.

„Bika ne, pač pa v tole desko hočem zvrtati luknjo, da bom mogel skoz njo potegniti vrv!“ odgovori smeje živinozdravnik, ki ga je Kopitarjevo čudenje zabavalo. Tudi Razumnik se je smejal.

Prinesli so sveder ter izvrtali luknjo v paž. K jaslim so privezali vrv, jo potegnili okol prs, trebuha in beder bika in so jo vteknili skoz luknjo. Če se je vrv nategnila, pa je bil bik na steno pritisnjen, da ni mogel več skakati (glej pod. 10. na 20. strani).

Sedaj je mogel živinozdravnik bikovo scalo izbrizgati brez nevarnosti. Ko so bile vse živali izbrizgane, je živinozdravnik dejal Kopitarju in Razumniku: „Novo okuženje ne more sedaj kravam več škodovati. Vsa kužnina, ki še pride v rodila, bo s tem sredstvom pokončana, pa naj pride iz hlevskih tal ali pa od bika. Če so pa bile krave od tega bika že ob prejšnjem plemenjenju okužene, potem seveda izbrizgovanje nič ne koristi, ker potem se sme gotovo domnevati, da je kužnina že prišla v telečnik, kamor vbризgana tekočina ne more priti. Če je bik vzrok izvirgovanja, potem bodo skoraj gotovo vse krave izvrgle, ki so bile od njega ubrejene.“

„Če ima ta bik tako nevarne lastnosti, potem ga takoj mesarju prodam, četudi denarno škodo trpim,“ zatrjuje Kopitar. „Vbrizgovanje pri kravah bom rad ponavljal, a bika krotiti in privezovati mi je pa vendar presitno. Sicer je pa zelo težak, in dolgo ga tako ne bom mogel rabiti.“

„To bi bilo pač najbolje,“ pritrjuje živinozdravnik. „Ali ni v hlevu kaj brejih krav, ki so bile od kterega drugega bika ubrejene?“

„Tu so tri breje telice, ki jih je Kopitar vodil k mojemu biku,“ pojasnjuje Razumnik. „Na teh se da dognati, če je Kopitarjev bik res vzrok kužnemu izvrgovanju.“

„Kdaj se pa te telice oteleté?“ vpraša živinozdravnik.

„Prva ima storiti v 8, druga v 12 in tretja v 14 tednih,“ pravi Razumnik, ki je gledal po svojem zapisniku. „Tu imam namreč zapisane dneve.“

„Potem je pričakovati, da bomo vsaj pri teh telicah teleta rešili,“ odgovori živinozdravnik. Če ne bodo izvrgle v 10 tednih, potem je domnevati, da je vbrizganje zamorilo kužnino.“

„Kako je to razumeti?“ vpraša Razumnik. „Zakaj v 10 tednih?“

„To se da preprosto pojasniti,“ odgovori živinozdravnik. „Našli so namreč, da krave 10 tednov po okuženju izvržejo. Neki danski profesor je krave nalašč okužil, stem da jim je kužnine v rodila vbrizgal. Po vbrizganju do izvrženja je trajalo 10 tednov.“

Živinozdravnik je prav imel. Vse krave so izvrgle, ki jih je ubrežil Kopitarjev bik. Tudi prva telica, ki je bila ubrejena od Razumnikovega bika, je izvrgla čez 6 tednov. Kopitar je imel res veliko nesrečo v svojem hlevu. Mleka je bilo čedalje manj. Vsaka krava, ki je izvrgla, se je neredno otrebila. Nekatere krave so pri tem celo veliko trpele in so jih morali po več tednov izbrizgovati.

Kopitar je bil vselej žalosten, kadar je stopil v hlev. Izbrizgovanje so pridno in skrbno izvrševali, a uspeha ni bilo videti. Kopitar je svojega bika kmalu potem s precejšnjo izgubo prodal mesarju.

Med potjo je mesarja srečal gostilničar Lipovec. Ogleдал je bika, in ker mu je bil všeč, ga je kupil. Še isti večer je prišel bik nazaj v vas. Prihodnost je pokazala, kako neumno kupčijo je Lipovec sklenil.

Preteklo je nekaj tednov.

Vse Kopitarjeve krave in ena telica so izvrgle. Edino 2 telici vse črede sta bili še breji.

Kopitar je bil jako slabe volje, ko je nekega dne s sosedom Razumnikom prišel v hlev. „Izbrizgovanje

ni nič pomagalo," je pikro dejal; „škoda za denar za karbolno kislino in za sodo ter za veliko potrato časa.“

„Če je bil bik vzrok, potem seveda izbrizgovanje ni moglo pomagati.“ pravi sosed Razumnik. „To je tudi živinozdravnik izrecno pojasnil. Jaz pa še vedno upam, da bosta breji telici ob pravem času in pravilno storili.“

Stopil je k brejima živalima ter jih je otipal. „Breji sta in sta tudi že na času,“ zagotavlja Razumnik. „Znamenja izvrženja ne opazim. Pri teh dveh izbrizgovanje kaže uspeh. Ne opusti torej nadaljnega izbrizgovanja.“

„Kdo ve, če je res bik vsega vzrok,“ odgovori Kopitar poln skrbi. „Jaz sedaj nič več ne verjamem. Naj bo vzrok kterikoli, škode mi nihče ne povrne. Od Lipovca ni bilo še čuti, da bi bila kaka krava izvrgla. Žal mi je, da sem bika prodal. Polovica vasi se mi smeja, najbolj pa Lipovec sam.“

„Pusti jih, naj se smeja,“ pravi Razumnik. „Počakajmo, in videli bomo, kdo se lahko smeja. Za sedaj pa upajmo, da bosta telici pravilno storili.“

Razumnik je s prijaznim pozdravom zapustil hlev in za njim Kopitar poln skrbi.

Zopet je preteklo nekaj tednov. Telici nista izvrgli.

Pri drugi telici so se pokazala znamenja pravilnega poroda. Trebuh se je udrl, istotako deli okoli repa, in vime se je napelo. Nekega jutra je telica skotila močno in zdravo tele.

„Kakor kaže, je sedaj nesreča vendar odvrnjena,“ pravi Kopitar svoji ženi. „Pošlji po Razumnika; rad bi z njim govoril.“

Kopitarica je poslala otroka po Razumnika, ki je kmalu prišel.

„Sedaj imamo vendar zopet enkrat živo in zdravo tele,“ zakliče Kopitar veselo došlemu Razumniku. „Sedaj vendar verujem, da je izbrizgovanje pomagalo.“

„Tega mnenja sem tudi jaz,“ odgovori Razumnik. „Pri Lipovcu se mi pa zdi, da slabo stoji, kajti čul sem, da je ravnokar ena krava izvrgla. Ne dvomim, da je bik vzrok, in menim, da bo Lipovcu kmalu smeh prešel. Sedaj ima isto nepriliko v hlevu, ki si jo imel

ti. Ti pa, Kopitar, si sedaj menda rešen tega zla, ki ti je prizadejalo toliko škode.“

„Kaj naj pa sedaj počnem s svojimi 12 kravami, ki so izvrgle?“ vpraša Kopitar malodušno. „Danes sem jih zopet privedel nazaj v hlev. Zdrave so, kakor so bile prej. Nimajo pa veliko mleka in tudi pojati se noče nobena. Bila bi pač velika škoda, če bi moral vse prodati in nove kupiti.“

Razumnik je ogledal vse živali, in potem je dejal: „Vse so se prav dobro popravile in jim ni videti, kaj so prebolele.“

„Kaj mi pomaga, če so krave lepe, če se pa ne pojajo in se ne ubrejijo,“ odgovori Kopitar. „Pri prvi kravi je že 3½ meseca, odkar je izvrгла, pa ni poznati še znamenja, da bi se pojala.“

„Temu se ne čudim,“ pravi Razumnik. „Pred prihodnjo pomladjo se ne bo nobena pojala. To uči izkušnja. Sedaj je bila že svečnica, in kmalu bo pomlad. Le mirno počakaj, stavim, da se bo meseca marca in aprila vsa čreda pojala.“

„Tega bi pač želel,“ pravi veselo Kopitar. „Upajmo, da se ubrejijo, kadar pridejo k biku. Posebnega zaupanja pa vendar nimam, kajti pri marsikteri teh krav je silno dolgo trpelo, dokler ni izginil negnusni tok iz nožnice.“

„To ni bila tako velika nesreča,“ pristavi sosed; „učenjaki celo trdijo, da je v tem slabem in ostudnem toku neka zdravilna moč. Tudi izkušnja kaže, da se tiste krave prav rade ubrejijo, ki se dolgo ne pomišljajo.“

„To bi bilo imenitno,“ veselo vzklikne Kopitar. „Potem pojde z mojimi kravami posebno dobro, kajti dolgotrajnega in ostudnega toka jim ni manjkalo.“

„Bile so pa tudi pošteno izbrizgovane, dokler niso ozdravele,“ pohvali Razumnik Kopitarja. „Tudi je domnevati, da je vsa kužnina zatrta.“

„Enkrat sem pa čul, da krave, ki so enkrat izvrgle, drugič zopet rade izvržejo,“ oporeka Kopitar. „Morda bom moral krave vendarle prodati. Ne hotel bi, da bi se izvrgovanje odnovega pričelo.“

„To naj te ne skrbi!“ zagotavlja Razumnik. „Pač se dogaja, da krave drugič izvržejo, a nad 70 % jih vendar pravilno stori. One tem bolj gotovo doneso, čim

dalj časa se niso pojale. Bodi potolažen, Kopitar, sedaj boš imel boljše čase.“

„To bi mi bilo že prav,“ odgovori ta; „saj sem imel ogromno škodo.“

Čez nekaj tednov je tudi tretja telica ob pravem času storila.

Meseca marca so se res prve krave Kopitarjeve gonile. Ostale so takoj breje. V aprilu so se pojale ostale, razen telic, ki so pozneje tudi prišle na vrsto.

V Lipovčevem hlevu se je pa kaj čudno godilo.

Čez 10—15 tednov je vsaka krava izvrgla, ki je bila ubrejena od prejšnjega Kopitarjevega bika. Sedaj so se pa drugi Lipovcu smejali in so prav imeli. Kakšne norce je bril, ker je Kopitar lepega bika ceno mesarju prodal, in kako bi bil sedaj vesel, da ni nikdar videl nesrečne živali. Sedaj je tudi on moral svoje krave cele mesece izbrizgovati.

Okuženi bik je šel drugič k mesarju, in ni bilo več Lipovca, ki bi ga bil rešil in svoj hlev okužil.

Kopitarjeve krave so sedaj razen ene vse pravilno donesle. Ena krava je namreč že z 8½ meseca storila; a tele je živo ostalo in se je prav lepo razvilo.

„Nakup nove živine za kak hlev, kjer je dlje časa trajalo kužno izvrgovanje, je nevaren,“ je dejal nekega dne Razumnik svojemu prijatelju Kopitarju. „Če je še kaj kužnine v hlevu, potem se dokupljene krave veliko rajše okužijo kakor prejšnje, ki so kugo že enkrat prestale.“

IX. Puščanje krvi in prehlajenje, vzrok izvrgovanju krav.

Meseci so prešli in prišla je jesen. Kmet Gašper je slabe volje korakal proti domu svojega prijatelja Razumnika, ki ga je dobil ob vežnih vratih.

„Kaj pa je, Gašper?“ vpraša Razumnik. „Tvoj kisli obraz ne obeta kaj prida.“

„Smolo imam, strašno smolo,“ zdihuje Gašper. „Kar iz kože bi skočil.“

„Kaj pa je vendar?“ vpraša zopet sosed. „Ali je morda plemenska kobila bolna, ali pa žrebe?“

„To ne,“ odgovori Gašper. „Zdi se mi, da imam tisto nesrečo, kakor jo je imel lansko leto Kopitar. Včeraj je ena krava izvrgla in danes zopet ena.“

„To bi pač ne bila šala,“ pravi resno Razumnik. „Morda je pa izvrgovanju tvojih krav kaj drugega vzrok. Takoj se sam prepričam. V tvojem hlevu po mojem mnenju pač glive ne morejo povzročiti izvrgovanja, ker té ob ogromni množini gnojničnih gliv v tvojem hlevu ne morejo uspevati. Tvoj hlev je izmed najstarejših v vasi in obenem izmed najnesnažnejših.“

„O tem sem že mnogokrat tožil,“ zagotavlja Gašper. „Toda če naj svoj hlev pošteno popravim, me bo toliko stal, kakor nov, a toliko denarja nimam.“

„Stavbo novega hleva še lahko odložiš, Gašper,“ odvrne Razumnik. „Važneje je poskrbeti, da bodo krave zopet pravilno donesle. Stari hlevi prav gotovo niso vselej nezdravi. Sedaj pa pojdiva, kajti danes nimam odveč časa.“

Moža sta šla proti Gašperjevemu domu.

V kotu hleva sta našla 2 mrtvi teleti.

„Teleti sta nekako 6 mesecev stari,“ razlaga Razumnik. „Ravno se kažejo prve dlake na čelu nad očesi, na koncu repa in nad parklji.“

„To se sklada,“ odgovori Gašper. „Nekako pred 6 meseci je bila ena krava pri biku in druga 14 dni pozneje.“

Razumnik je ogledal obe kravi. Najprej je opazoval rdečelisko, ki je že pred poldrugim dnevom izvrgla.

Na kravi ni bilo nič posebnega zaznati. Pač je pa bilo videti, da se ni otrebila.

Nato je Razumnik ogledal drugo kravo. Ko se je ta nazaj ozrla, je na njenem vratu zagledal kri.

„Kaj si s to kravo počel, Gašper?“ vpraša Razumnik. Krava krvavi. Zdi se mi, da si ji puščal!“

„Da, to sem storil,“ odgovori Gašper. „Ko je rdečeliska predvčerajšnjim izvrgla, pa sem poslal po starega kovača, da pušča drugi kravi, da bi ne izvrgla. Nič ni pomagalo, ponoči je vendar izvrgla.“

„Koliko krvi sta pa vzela kravi? Zdi se mi, da sta naredila prav veliko neumnost.“

Gašper je prinesel posodo, ki je držala kakih 5 litrov, ter je dejal: „Tale pisker je bil skoraj poln. Kri je kar črna tekla, in kovač je menil, da ni škode, če slaba kri odteče. Danes ponoči je še nekaj krvi odteklo.“

„Tedaj sta kravi po neumnosti silno veliko krvi vzela,“ odgovori Razumnik. „Prav nič ni čudno, če je izvrгла. Mladič v maternem telesu je poginil, ker je nedostajalo matrne krvi. Če bi bila vzela pol ali recimo liter krvi, potem bi to ne škodilo toliko; 4—5 litrov tako slabotni kravi vzeti, to je pa nepopisna neumnost. Puščanje krvi brejim kravam je sploh nepomembno in neumno. Toliko krvi vzeti, je pa naravnost škodljivo in mora izvrženje povzročiti.“

„Tega nisem vedel,“ pravi Gašper v zadregi. „Kovač mi je zagotavljal, da je puščanje pri tej kravi koristno.“

„In ti si seveda verjel, Gašper,“ odgovori smeje Razumnik. O koristi puščanja se moreš sedaj sam prepričati, če pogledaš tja v kot, kjer leži mrtvo tele, ki sta ga s kovačem z neumnim puščanjem umorila in iz krave spravila.“

„Drugič ne bom več tako neumen, da bi breji kravi puščal,“ zagotavlja Gašper. „Lepa hvala za tako škodo.“

„Sedaj bi pa rad vedel, zakaj je prva krava izvrгла,“ pravi Razumnik. „Ali je hodila še na pašo?“

„Včeraj je šla na pašo,“ odgovori Gašper: „Čakaj, precej pokličem pastirja.“

Gašper je šel in se je kmalu vrnil s 15 letnim pastirjem.

„Kaj se je predvčerajšnjim zgodilo s kravo?“ vpraša Razumnik pastirja. „Ali jo je bik podil, ali je padla?“

„Krava si je morala nogo izviniti, kajti čotala je za drugimi, ko sem jo na pašo gnal,“ odgovori pastir. „Pasla se pa ni ter je legla na mokra tla. Ležala je več ur. Mraz ji je tudi bilo, ker se je tresla, ko je vstala. Nazaj grede pa ni skoraj nič več čotala. Prišla je med prvimi v hlev. Tudi jedla je rada in je precej pričela žreti seno, ko je bila privezana. Drugega ne vem.“

„Sedaj mi je vse jasno,“ pravi po kratkem premisleku Razumnik. „Krava se je na mokrem pašniku prehladila. Več ur je ležala na mokrih in mrzlih tleh. To zadostuje, da povzroči izvrženje. Kar močno premrazi zadnji del telesa, bodisi zmrzla krma, ledena pitna voda, ležanje na mrzlih, mokrih tleh ali na mrzli, zmrzli stelji, to vse more povzročiti izvrženje. Mnogokrat se pripeti, da izvržejo krave, ki so jih pozimi trudne iz semnjevnicali in so v snegu polegale. Sicer si pa lahko vesel, če je prehlajenje vzrok izvrženju in izvirgovanju ni kužno, kakor lansko leto pri Kopitarju. Potem bo pač ostalo pri teh dveh slučajih; seveda, če ne pade staremu kovaču na um, da bi zopet kako novo neumnost naredil.“

„Kaj naj pa sedaj počnem s tema kravama?“ vpraša Gašper. „Otrebila se ni še nobena.“

„Pravo je, če greš takoj po živinozdravnika,“ odgovori Razumnik. „Ta ti bo dal navodilo, kako je kravi izbrizgovati. V nemar jih ne smeš pustiti, če ti je kaj na tem, da kmalu ozdravita in ti bosta dajali dovolj mleka. Vrhutega pa skrbi, da prideta mrtvi teleti iz hleva; saj že dovolj dolgo tu ležita. Poleg tega ti svetujem, v tem času živino goniti na kak suh pašnik. Pregibanje na paši je brejim kravam zelo koristno, a dolga in utrudljiva hoja jim je škodljiva.“

„Torej bom goved rajši puščal doma,“ odgovori Gašper. „Saj od zadnje slane sem tako ni kaj paše; čemu naj torej krave zastonj vun hodijo.“

„Tega mnenja pa jaz nisem,“ odgovori Razumnik. „Ne gre se za malce piče, ki je živali sedaj še dobivajo, temveč poglavitno za gibanje na svežem zraku. Kolikor bolj se breje krave pregibljejo, tem lažje storé, to je stara izkušnja. Krave, ki nikdar ne pridejo od jaslí, vedno težko teletijo. Najboljša je sedaj popoldanska paša, ko je slana že izginila. Naroči pa paziti, da krave ne dobe na potu na pašo mimogrede kje kako zmrzlo peso ali repo.“

„Ravnal se bom po tvojem nasvetu,“ odgovori Gašper. „Še vselej je bilo prav, kadar sem te ubogal.“

Razumnik se je napotil proti domu. V istem hipu je pritekel Vrhovnikov hlapec v hlev ter je Razumnika

prosil, naj bi šel hitro v gospodarjev hlev, kajti ena krava je izvrgla in druga se tudi že pripravlja.

X. Zmrzla krma, mrzla voda, padci in udarci, vzroki izvrgovanju krav.

Razumnik je naglo šel k Vrhovniku.

„Zdi se mi, da bom imel enako nesrečo, kakor Kopitar!“ pravi Vrhovnik, ko mu Razumnik pride naproti. „Dve najlepši kravi sta izvrgli. Kaj naj počnem?“

„Poskusimo zaslediti vzrok,“ pravi Razumnik. „Ali nisi pokladal kaj zmrzlega, na pr. peso, repo, krompir ali kaj enakega?“

„Ne!“ odgovori Vrhovnik. „Moja živina razen sena, rezanice in nekaj otrobov ter lanenih tropin ne dobiva nič drugega.“

„Ali je morda voda posebno mrzla, ki z njo napajaš svojo živino?“ izprašuje Razumnik naprej. „Premrzla voda tudi more izvrženje povzročiti.“

„Goved sem pač zadnje dni zunaj na dvorišču napajal. Bilo je zelo mrzlo in celo led se je že delal. Kako mrzla je voda v vodnjaku, pa ne vem.“

„Imaš morda kak toplomer?“ vpraša Razumnik. Vrhovnik je prikimal in je brž prinesel majhen toplomer.

„Voda v vodnjakih ima navadno redkokdaj manj kakor 9—10° C,“ razlaga Razumnik. „Taka toplota kravam ne more posebno škodovati.“ Šel je na dvorišče ter je zmeril toplino vode v koritu.

„Voda iz vodnjaka teče v korito dobrih 10° gorka, in iz korita teče 9° gorka!“ pravi Razumnik. „Je sicer malo mrzla, če so pa živali nanjo navajene, potem jim pač ne more veliko škodovati. Veliko slabše bi bilo, če bi voda vso noč na mrzlem stala. V tem slučaju se voda lahko shladi na 1—3°, ali celo zmrzuje. Ker tvoja živina ni tako mrzle vode pila, moramo vzrok drugje iskati.“

Moža sta šla zopet v hlev.

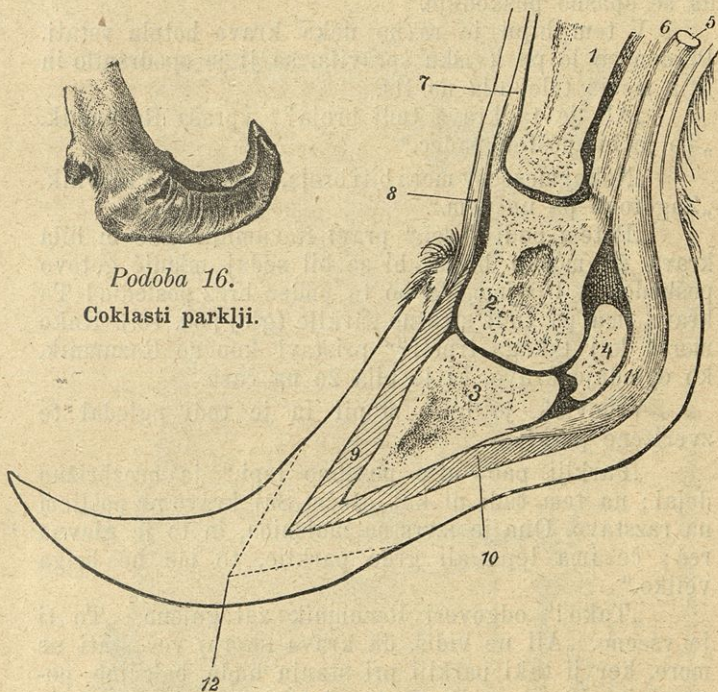
S paznim očesom je Razumnik ogledaval bika, ki je stal v kotu.

„Tu vidim prasko, ki je čisto nova,“ je dejal ter je pokazal na prst dolgo, svežo prasko na levi lakotnici. „Bik se je kje odrgnil, ali pa ga je kaka krava pobodla.“

„Ali se je bik danes ponoči odvezal?“ vpraša Razumnik kravjo deklo.

Podoba 16.
Coklasti parklji.

Podoba 17.
Podolžni prerez skozi goveji coklasti parkelj.
Pikčasta črta kaže, kje je parkelj odrezati.

Po kratkem premisleku je dekla povedala, da je zjutraj bika našla na hodniku, nakar ga je zopet privezala.

„Tako, sedaj mi je vse jasno!“ pravi zadovoljno Razumnik. „Bik se je danes ponoči odvezal, je v hlevu sitnosti stresal in je breji kravi nadlegoval. Ni čuda,

če sta izvrgli. V bodočnosti skrbi, da bo bik zanesljivo priklenjen. Vselej je nevarno, če se bik odveže. Sicer pa škodo voljno trpi, ker je vedno bolje, če je odvezan bik vzrok nesreči, kakor pa kužnina. Bik se da privezati, kužnina pa ne. Potem je pa tudi cementni tlak tu v hlevu preveč gladek. Kako lahko se živali spodrsne, da se opasno poškoduje.“

V tem hipu je ravno neka krava hotela vstati. Preden se je pa kvišku spravila, se ji je spodrsnilo in je z močjo telebnila na tla.

„Ali je ta krava tudi breja?“ vpraša Razumnik. „To je bil pošten padec.“

„Nekaj mesecev mora biti breja,“ odgovori Vrhovnik. „Zagotovo pa ne vem.“

„Potem bodi vesel,“ pravi Razumnik. „Če bi bila krava že močno breja, bi se bil sedaj mladič gotovo poškodoval. Upajmo, da bo ta padec brez posledic! Ta krava ima pa tudi strašne parklje (glej pod. 16.). Kako moreš kaj takega trpeti?“ pristavi končno Razumnik, ko ogleduje kravo, ki je bila že na času.

Vrhovnik je bliže stopil in je tudi ogledal te zveržene parklje.

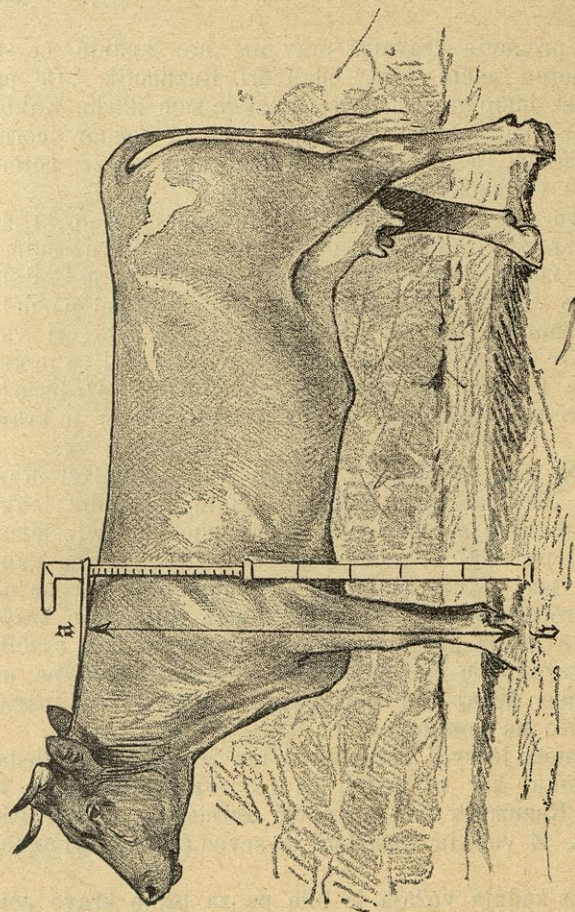
„Parklji pač niso posebno lepi,“ je brezbržno dejal; na tem tudi ni kaj ležeče. Saj krave ne pošljem na razstavo. Ona je izvrstna molznica, in to je glavna reč; če ima lepe ali grde parklje, to me ne briga veliko.“

„Tako!“ odgovori Razumnik zategnjeno. „To ti je vseeno. „Ali ne vidiš, da krava skoraj več stati ne more, ker ji taki parklji pri stanju hude bolečine povzročajo. Krava tudi nima pri vleganju in vstajanju nikake sigurnosti, in na tem gladkem tlaku se jej mora spodrsniti, da pade. Res čudo bo, če ta krava ne izvrže. Svetujem ti, da tej ubogi kravi prav precej daš parklje porezati, da bo sploh mogla stati.“

„Kakorhitro bomo utegnili,“ obljubi Vrhovnik, ki se mu taki strašanski parklji niso zdeli nič posebnega.

Razumnik se je poslovil ter je še enkrat Vrhovniku zagotovil, da pri njegovih kravah ni bilo kužnega izvrženja.

Ko je korakal proti domu, je srečal malo premožnega kmetiča Janeza, ki je s svojima edinima kravama peljal težak voz skozi vas.

Podoba 18.

Krava z lepim hrbiščem. Merjenje njene visokosti. *a—b* visokost pod vihrom.

Ubogi živali sta se potili in težko sopli. Janez je malo postal.

„Janez, kdo bo vendar svojo živino tako mučil,“ zakliče Razumnik svojemu znancu. „Ali ni greh!“

„Če bi imel konja kakor ti, potem bi gotovo ne napregal krav,“ odgovori osorno Janez. „Sicer pa ne vem, zakaj naj se moji živini bolje godi kakor meni. Ali naj jaz in žena vlečeva voz, kravi naj pa doma počivata?“

„Vpreganje kravama prav nič ne škoduje, če se na pameten način vrši,“ odgovori Razumnik. „Če pa živali čez mero mučiš, potem imaš le sam škodo. Kakor vidim, je ena tvojih krav breja, zato bi vendar moral biti pameten. Če ta krava vsled izmučenja izvrže, potem boš imel veliko škodo.“

„To pač vem,“ odgovori Janez malodušno, ki se je vendar začel nekoliko bati. „Kaj naj pa naredim? Delo se mora zvršiti. Zima je pred vrati, čas je kratek, in druge vprežne živine nimam, kdo drug mi pa dela tudi ne naredi. Dobrih svetov revež že dobi; ti vas bogatinov nič ne stanejo, a pomagati, seveda, to je kaj drugega. Lepa hvala, Razumnik, pa z Bogom! Hi lisce!“

Pri teh besedah je Janez dvignil bič ter je kravi pognal.

„Na par vožnjah mi ni nič, Janez,“ tolaži Razumnik. „Pri nas smo precej podelali, in konje lahko pogrešam eden ali dva dni. Pusti ubogi kravi doma; vsekako pa tole, ki je na času. Sedaj tudi vidim, kako vojnica pri vožnji krave po trebuhu bije. Če bo to imelo srečen konec, bo čudež. Pusti torej tole kravo doma, in jaz ti posodim svoje konje za par dni. Plačila ne zahtevam. Če boš pa pozimi imel veselje in čas, mi boš lahko nekaj dni pomagal, ko bomo imeli parno mlatilnico na posodo.“

Janez je svoj voz ustavil ter je začudeno gledal Razumnika, ker ni vedel, če ta resno misli ali se le šali, a Razumnik mu je vnovič zatrjeval, da mu rad pomaga. Z velikim veseljem je seveda Janez ponudbo sprejel.

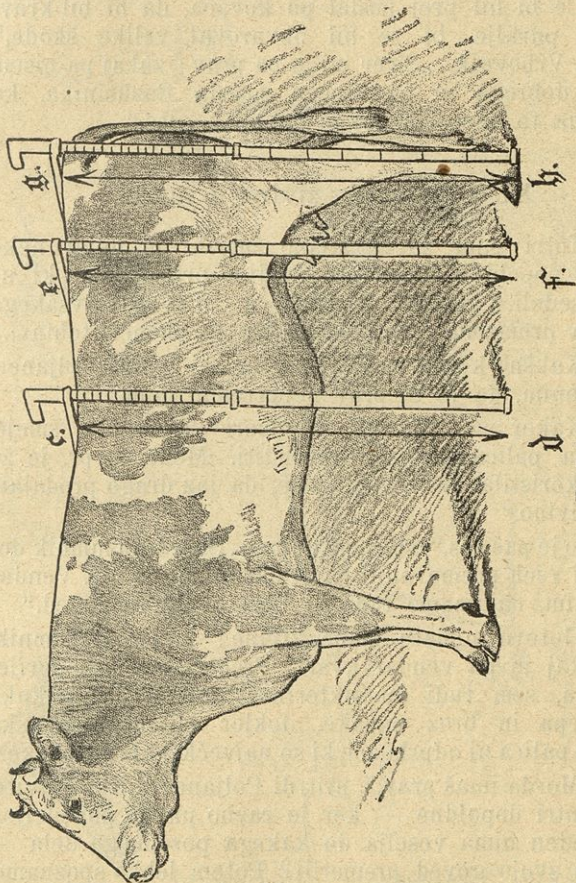
Ta zadnja vožnja je bila pa za brejo kravo zelo nesrečna.

Dva dni pozneje je izvrгла; tudi je težko obolela. Več kakor pet tednov je bilo treba, da si je zopet opomogla.

Ubogi Janez je bil lahko vesel, da ni prišel ob svojo kravo.

Razumnik je besedo držal. Janezu je opravil najnujnejša dela. Zato mu je pa ta prihranil enega dninarja, ko je s parno mlatilnico mlatil.

Vrhovnik je pa tudi moral doživeti še sitno nezgodo. Na zveržene parklje svoje krave že zdavnaj ni

Podoba 19.

Merjenje visokosti pod hrbtom in pod križem.

več mislil. Uboga žival je vedno teže vstajala. Nekega dne je tako nesrečno padla, da jo tri dni ni bilo kvišku spraviti. Poklicati je moral živinozdravnika, ki je uvedel dolgotrajno zdravljenje. Četrty dan po padcu je krava

storila še negodno tele, ki je sicer prišlo živo na svet, a je še isti dan poginilo.

Ko je krava čez več tednov ozdravela, je Vrhovnik poslal po kovača, da je kravi parklje tako porezal, da je zopet mogla stati (pod. 17.).

„Če bi bil prej poslal po kovača, da bi bil kravi porezal parklje, bi se bil obvaroval velike škode,“ godrnja Vrhovnik. „Sicer mi je pa prav; zakaj pa nisem ubogal dobrega in pametnega soseda Razumnika, ko me je na to opozoril, dokler je bil še čas.“

XI. Presojanje živine z mero.

„Jutri bom zopet živino meril,“ je dejal neko nedeljo popoldne Razumnik svojim prijateljem, ki so z njim sedeli v gostilni pri Lipovcu. „Jaz redno vsakega pol leta premerim svojo živino ter jo obenem tehtam.“

„Kakšno korist pa imaš od tega?“ vpraša Poljanec. „Jaz menim, da je to prav nepotrebno delo.“

„Kakor se vzame,“ odgovori Razumnik smeje. „Merilna palica že more koristiti. Meni na pr. je že veliko koristila, in vi vsi veste, da jaz drago prodajam svojo živino.“

„To je pač res,“ odvrne Kopitar. „Sosed Razumnik dobi pri vseh premovanjih prva darila, mi pa nič. Vendar pa mislim, da imamo tudi mi lepo in dobro goved.“

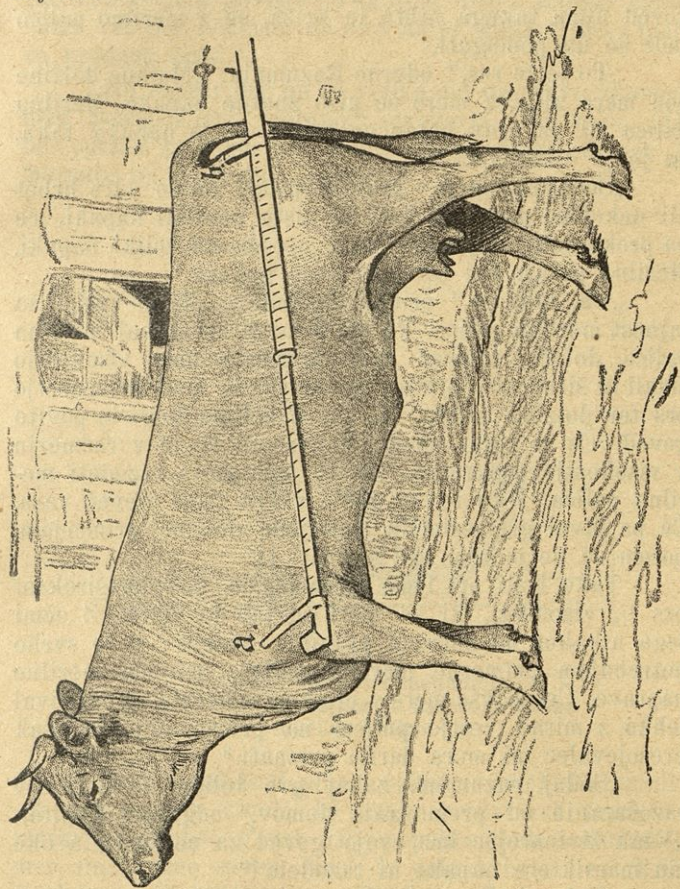
„Gotovo nimate slabe živine!“ pravi Razumnik. „Marsikaj jo pa vendar kvari. Preden sem se poprijel merjenja, sem tudi marsikterikrat mislil, da je kaka žival lepa in brez napake, dokler mi nepristranska merilna palica ni odprla oči, ki so največkrat pristranske.“

„Morda imaš prav,“ pritrди Poljanec. „Kaj pravite, če bi jutri dopoldne — ker je rayno pustni ponedeljek in nobeden nima veselja do kakega posebnega dela — tudi mi svojo goved premerili? Potem lahko spoznamo, koliko smo v živinoreji še za Razumnikom!“

„Prav imaš, to napravimo,“ vzkliknejo vsi navzoči. „Jutri bomo tudi mi merili živino, to bo prav za predpust. Pri kom naj pa pričnemo?“

„Pri Kopitarju pričnemo,“ razsodi Razumnik.“
Potem pojdemo k Gašperju, nato kVrhovniku, odtod k
Petru, popoldne pa k meni.“

„Prav tako,“ so pritrdjevali veseli kmetje. „Da, tako
naj bo!“

Podoba 20. Merjenje dolgosti. *a*—*b* dolgost života.

„Kaj pa je merjenje pravzaprav?“ vpraša čez
nekaj časa Gašper. „V kmetijskih listih sem o tem že
nekaj bral in pri premovanjih sem tudi videl gospode
meriti, razumel pa nisem nič, kaj počno, zato se nisem
nadalje za to brigal.“

„To vam takoj pojasnim,“ odgovori Razumnik. „Vsega skupaj ni težko razumeti. Vi na pr. vsi veste, da se na lepi govedi zahteva lep in raven hrbet in v isti visokosti lep križ?“

„Da, to vsi vemo,“ pritrjujejo sosedje. „Če pa goved nima takega hrbita in križa, se z merilno palico tudi ne da pomagati.“

„To je že res,“ odvrne Razumnik. „Majhne dolžine pod mero ali čez mero še niso znatne napake. Merilna palica mi pa prav natančno pove, če je napaka taka, da jo je upoštevati.“

„Sedaj razumem,“ pravi Kopitar. „Malo vdrt hrbet ali nekoliko previsok križ še nista posebni napaki, če pa prekoračita dopustno mejo, potem sta veliki napaki. Merilna palica naj torej to mejo pokaže.“

„Da, tako je,“ pritrди Razumnik. „Ti si prišel na tajnost merilne palice. Pa ne le ravni hrbet naj merilna palica določi, temveč tudi razmerje med visokostjo živali in širokostjo prs ter medenice, in med obsežnostjo prs ter dolžino života. Mi vsi si želimo dolgo in povito goved. Če je žival dovolj dolga, ali če je v razmerju z visokostjo prekratka, vse to nam mora razodeti merilna palica. Oko ravno glede vsega tega preveč vara. Če pa žival premerim in izmerjene dolžine primerjam, potem se ne morem več motiti.“

Tako bodi pri lepo ustvarjenem govedu širokost prs $\frac{1}{3}$ visokosti, ki se meri od tal do vihra. Z očmi tega nikakor ne moremo pravilno oceniti; v to svrho potrebujem primerne merilne palice, oziroma merilne naprave. Če so vse mere v pravem razmerju, tedaj žival lehkó z mirno vestjo peljem na premovanje, in vsak presojevalec mi mora darilo priznati.“

„Sedaj razumem, zakaj gre toliko živinorejcev razočaranih od premovanja domov,“ odgovori Kopitar. „Vsak živinorejec ima svojo goved za najlepšo, a oko mu marsiktere napake ni razodelo!“

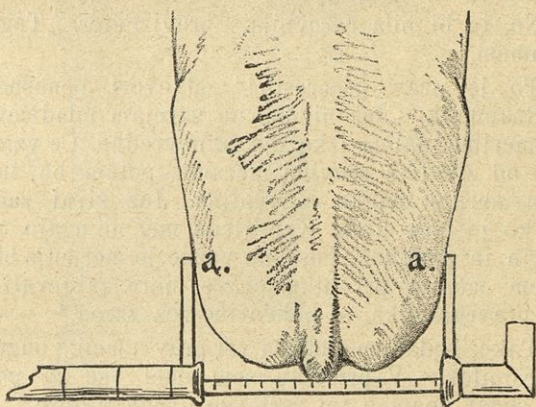
„Tako je,“ potrди Razumnik. „Visokost, dolgost in širokost živali niso bile med seboj v pravem razmerju.“

„Pa imajo od umnih in učenih živinorejcev sestavljena razmerja med dolžinami in širinami kaj praktične veljave?“ vpraša Peter nekako dvomljivo. „Jaz si mislim,

da prave dolžine in širine ne morejo biti tako važne; poglavitno je vendarle in tudi ostane, da krava dobro molze.“

„V gotovem zmislu imaš pač prav,“ odgovori Razumnik „Od govedi pa tudi še druge koristi zahtevamo. Mi tudi hočemo, da nam na pr. mesar veliko plača za prodano žival.“

„No, mesar pač ne bo veliko dal na pravo razmerje med posameznimi merami,“ ugovarja Vrhovnik. „On ne vpraša po drugem, kakor da so živali debele in mesnate in ne preveč koščene.“

Podoba 21.

Merjenje širakosti medeničja.

a— a sta mesti, kamor je nasloniti kraka
merilne palice.

„V tem imaš tudi prav,“ vzklikne smejé Razumnik. „A ravno tiste živali, ki imajo predpisane mere, so mesarju najljubše. Žival, ki je popolna glede posameznih mer, ima vedno raven, širok in dolg hrbet, širok križ, široke prsi in kratke noge. Takih živali pa mesar ravno želi. Ali mar mislite, da bi imel mesar kaj veselja na visokonogi, vdrti in ozki živali, kakor je Gašperjeva krava, ki hodi v jarmu na levici.“

Vse se je hrupno smejalo.

„Sedaj vidite, dragi prijatelji in sosedje,“ nadaljuje Razumnik, ko je smeh utihnil, „da merilna palica ni tako nepotrebno orodje.“

„To naj velja, da je živali premeriti, preden se ženó na premovanje,“ odvrne še enkrat Peter; „pri govedi, ki jo ima človek le sam zase, je pa merjenje čisto odveč. Saj nič ne pomaga, če za napako vem ali ne. Če za napako ne vem, je še bolje, potem mi vsaj ne kali veselja; pomagati pa tako ne morem.“

„Popolnoma prav nimaš,“ odgovori Razumnik. „Na odrasli živali pač ne morem mnogo popraviti, lahko pa poskrbim, da na zarodu dobim lepe oblike.“

„No, to bi bila čarovnija,“ pravi Peter. „Tega pa ne razumem.“

„To je prav preprosto!“ odgovori ponosno se smeje Razumnik. „Jaz nikdar ne vzrejam mladičev, ki mi jih merilna palica izkazuje za nevredne. Če vzrejam mladiče od živali s pravimi merami, potem bo tudi z zarodom merilna palica zadovoljna. Jaz žival začnem meriti, ko je leto stara. Kar glede mer ne ugaja, mora k mesarju in pod nož. Posebno važno je merjenje bikov. Predvsem moram pri biku prave mere zahtevati. Če nimam pravega bika, si pokvarim ves zarod.“

„Tako, sedaj smo menda vsi prav umeli,“ odgovori resno Kopitar. „V pričetku sem imel vse za pustno šalo, a sedaj imam o tej reči vse druge nazore.“

„Potemtakem pridem jutri zjutraj ob osmih z merilno palico k tebi, Kopitar,“ pravi Razumnik.

Vsi so bili s tem ukrepom zadovoljni. Kmalu zatem so kmetje plačali in odišli.

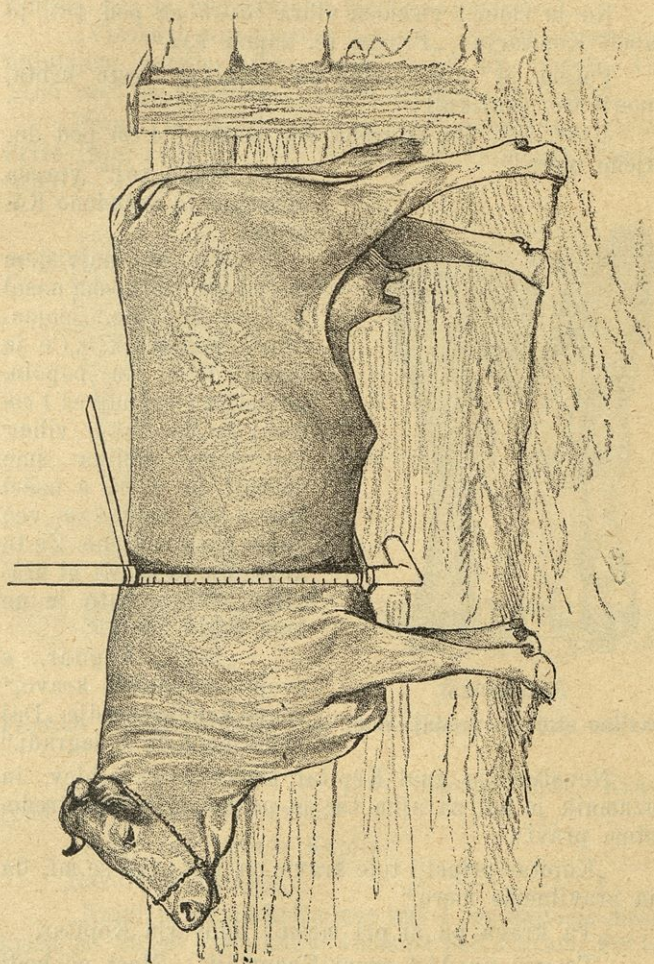
Kakor dogovorjeno, so se drugi dan, na pustni ponedeljek, pri Kopitarju zbrali Vrhovnik, Gašper in Peter. Ob določeni uri je došel tudi Razumnik z merilno palico.

„Predvsem je potreben popolnoma raven prostor,“ je dejal Razumnik. „Najbolje bo menda, če gremo na skedenj.“

„Na podu je dovolj prostora,“ pritrdi Kopitar. „Tako j naročim, da se tjakaj privede najlepša krava.“

Možje so šli v skedenj, in kmalu so privedli tudi kravo.

Razumnik je kravo lepo postavil, da so noge stale

Podoba 22. Merjenje globokosti prs.

navpik, potem je vzel merilno palico, ki jo je tako priredil, da je pritrdil na njo počez krak, ki je s palico delal pravi kot.

„Tako, sedaj je merilo pripravljeno,“ je dejal, „in lahko merim visokost.“ Palico je raztegnil ter jo je s počeznim krakom naslonil čez vihr (glej pod. 18.).

Ko je zmeril visokost vihra ($a-b$ na pod. 18), je naročil Kopitarju: „Prosim te, zapiši 132.“

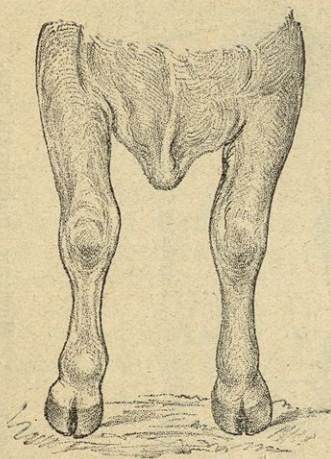
Potem je mero dejal na najnižje mesto hrbta, pomeril ter vzkliknil:

„Oh! 126. Tu ni treba več meriti; 4 *cm* pod dovoljeno mero!“

„Kako to?“ vpraša nevoljno in začudeno Kopitar.

„Tu na najvišjem mestu pri vihru sem našel 132 *cm* visočine,“ pojasnjuje Razumnik. „Če je hrbet dober in popoln, potem bi smel največ 1 *cm* manj meriti kakor viher. Dovoljena razlika sme znašati le 2 *cm*, a našel sem 6 *cm*, torej 4 *cm* več kakor je dovoljeno. Že to kaže, da ta krava ni pravilne oblike, zato je ne bom dalje meril!“

„Beži, Kopitar, s svojo najlepšo kravo,“ smeje kričijo sosedge. „Daj jo mesarju, da jo nagradi.“

Podoba 23.

Pravilno stoječi sprednji nogi.

Nevoljen je gnal Kopitar kravo nazaj v hlev, in Razumnik je šel za njim ter je pazno ogledoval čredo. Potem pravi:

„Kopitar pripelji tole kravo na pod; zdi se mi, da ima pravilnejše mere.“

„Ta krava pa ni pri mesu,“ ugovarja Kopitar.

„To nič ne dé,“ pravi Razumnik. „Mast ne hodi v poštev.“

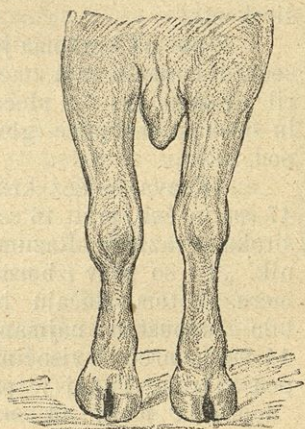
„Bodi torej; pa poskusim,“ godrnja Kopitar; a še enkrat se ne maram dati osmešiti.“

Kravo so odvedli na pod in ljubi prijatelji in sosedje so si privoščili marsiktero zlobno opazko.

Razumnik je pričel meriti. Najprej visokost pod vihrom. Ko je pogledal na merilo, je zaklical :

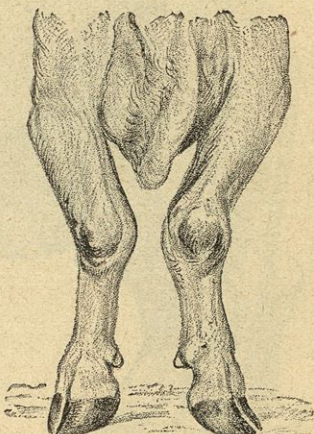
„Visokost pod vihrom 136 *cm*.“ Potem je meril na najnižjem mestu hrbta (glej *c—d* na podobi 19.). „135 *cm*,“ je zaklical; „vidite, to pot gre bolje.“

Potem je meril visokost pod najnižjim mestom križa (glej *e—f* na pod. 19.) in pod najvišjim mestom (glej *g—h* na pod. 19.).

Podoba 24.

Preozko stoječi sprednji nogi.

Podoba 25.

Švedrasti sprednji nogi.

„138 in 139. To so prav izborne mere. Krava (pod. 19.) je dobro vzrasla.“

„Kako to? vpraša Kopitar.

Razumnik razlaga :

„Najnižje mesto križa sme biti 4 *cm*, najvišje mesto križa pa 10 *cm* višje kakor visokost pod vihrom. Pri tej kravi je pa hrbet še veliko boljši kakor je najmanj predpisano, kajti najnižje mesto pod križem je samo 2 *cm* in najvišje mesto pa samo 3 *cm* višje kakor najvišje mesto pod vihrom. Na tej kravi imamo torej tako

izboren hrbet, kakor ga ne najdemo povsodi. Zdi se mi, da je tudi dolžina živali izborna.“

Razumnik je zopet priredil palico ter je pričel meriti dolgost (glej pod. 20.). V to svrho je rabil dva kraka na merilni palici. En krak je naslonil spredaj na plečni člen, drugega pa zadaj na trtico. Ko je pogledal število, je zaklical: 166 *cm*. Nato je pričel računati, ter

je dejal: „3 *cm* čez najmanjšo mero. Žival je torej dovolj dolga. Mislim, da je ta krava tudi dobra glede širokosti.“

Z obema krakoma je sedaj Razumnik tudi zmeril širokost prs čez pleča in širokost medenice (glej pod. 21.).

„Krava je čez križ 47 *cm* in čez prsi 46 *cm* široka,“ razlaga Razumnik. „To so prav izborne mere. V tem slučaju bi bilo dopustno najmanj 44 *cm*, namreč $\frac{1}{3}$ visočine pod vihrom. Tukaj je pa

dopustna mera 44 *cm* močno prekošena, namreč čez križ za 3 *cm* in na prsih za 2 *cm*, navzlic temu, da krava ni posebno rejena. Da bi bila ta krava tako rejena, kakor ona, ki smo jo prvo pričeli

meriti, potem bi imela izredno lepe oblike in dobre mere. Tudi prsi morajo zadostiti, kajti videti je že na prvi pogled, da ta krava ni visokonoga.“

Razumnik je sedaj potisnil oba kraka merilne palice nad hrbet in pod prsi (glej pod. 22.).

„72 *cm*,“ zakliče, ko je zmeril. „4 *cm* več, kakor bi najmanj smelo biti, kajti globokost prsi mora biti najmanj $\frac{1}{2}$ visokosti pod vihrom, torej v tem slučaju

Podoba 26.

Sključeni, pošvedrani in pod vamp stoječi zadnji nogi.

68 cm, t. j. polovica od 136. Ta krava je torej prav izborno vzrasla. Primerjajmo jo s prvo.“

Kopitar je še enkrat dal privedi prvo kravo in jo je postavil poleg druge, ki je bila ravnokar zmerjena.

„Primerjajmo hrbet, dolgost, širokost in visokost obeh živali,“ pravi Razumnik. „Če mirno in pazno primerjamo, se brezdvomno prepričamo, da ima tale druga, medla krava lepši in daljši hrbet kakor prva. Tudi zadnji del in prsi sta širja in noge so krajše.“

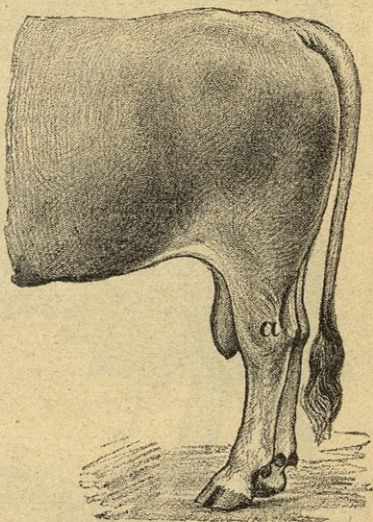
„Da, to tudi sedaj vidimo,“ vzkliknejo kmetje. „Vso čast tvoji merilni palici, sosed!“

„Ravno tale krava mi ni nič kaj ugajala,“ pravi Kopitar. „Vedno je nekoliko upadla, kadar ima novo mleko. Sicer je pa dobra molznica in daje lepa teleta.“

„Teleta té krave pridrži za rejo,“ svetuje Razumnik; „ne bo ti žal. To je dobra plemenska krava.“

„Samo od tehle mer pa tudi ni vse zavisno,“ oporeka Peter. „Kaj mi pomagajo lepe oblike, pa majhna korist.“

„To je pač res,“ odgovori Razumnik. „Razen pravih mer, ki jih določimo z merilno palico, zahtevamo lično, ne prerobato glavo, tenke roge, mehko, tenko kožo, ki se lahko pregiblje in gubá. Nežne gube na vratu so tudi priljubljene. Potem zahtevamo pravilne (glej pod. 23.) in ne preozko (glej pod. 24.) navpik postavljene sprednje noge, nikakor pa nočemo švedrastih nog (glej pod. 25.), ali sključenih, švedrastih in pod vamp stoječih nog (glej pod. 26.), kakor jih je tako

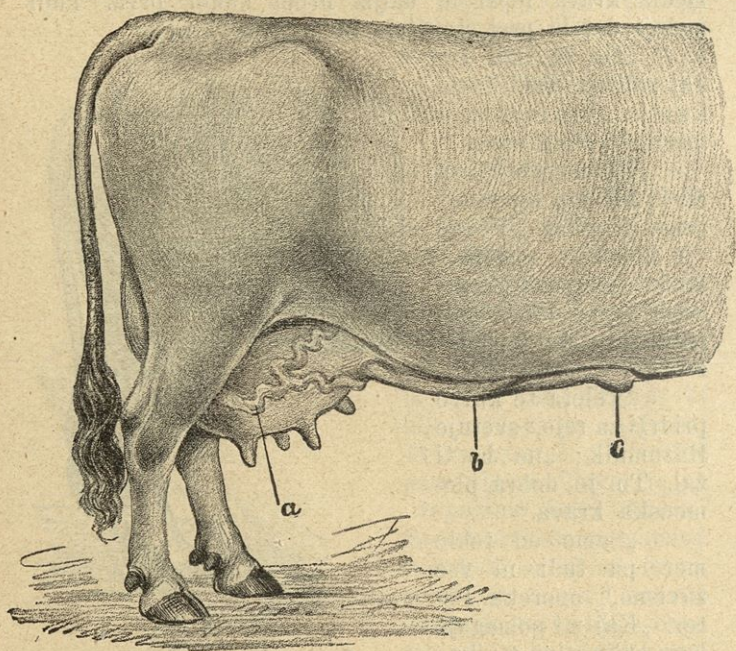

Podoba 27.

Prenavpičen skočni člen.

pogosto videti pri naših kmetjskih kravah. Prestrme zadnje noge (glej pod. 27.) tudi niso prave; celo ne pri bikih.

Predvsem pa moramo zahtevati pri kravah veliko, a ne mesnato, pod trebuh segajoče vime z debelimi krvnimi in mlečnimi žilami (glej pod. 28.) in z mlečnimi

Podoba 28.

Vime dobre molznice. *a* močne in kačaste mlečne žile; *b* močna krvna žila; *c* mlečna jamica.

jamicami. Vsa ta dobra znamenja pa ima ravno tale krava, ki smo jo drugo premerili.“

„To je res,“ pritrdijo sosedje.

„Samo merilna palica ni merodajna,“ razlaga Razumnik nadalje; „umen živinorejec naj vzreja živali z dobrimi oblikami, ki dajejo veliko koristi, t. j. da so

mlečne, dobre za vprego in da so rastne in se rade debelé, potem bo imel veselje s svojo rejo.“

Kimaje so sosedje to priznavali.

„Tako sem jaz doslej počel,“ govori Razumnik dalje, „in tega se mislim držati tudi v bodočnosti. Ni mi bilo žal in mi ne bo.“

Merili so potem še celo vrsto živali, a večina ni imela pravih mer.

„Pri takih živalih, ki imajo očitno grde napake, ima merilna palica seveda malo pomena,“ zopet razlaga Razumnik. „Če na prvi pogled vidim, da ima krava ali bik močno vdrt hrbet, potem mi ni treba nanj položiti merilne palice. Če se pa gre za bolj enakomerno goved, kakor v mojem hlevu, potem merila ne morem pogrešati. Vzlic temu bi bilo dobro, če bi se tudi mali posestniki nekoliko z merilno palico pečali. Začetnik, ki nima še nikake gotovosti v presojanju živali, naj se celó posluži merilne palice.“

Ko so premerili zadnjo žival, je dejal Gašper :

„Da smo danes svojo živino premerili, res ni pustna šala. Jaz vsaj sem se pri tem veliko naučil, in mislim da tudi drugi. Pri prvi priliki si izposodim merilno palico od tebe, ljubi Razumnik. O koristi takega merjenja sem sedaj popolnoma prepričan.“

XII. Goveji hlev. Kako je ravnati z brejo govedjo.

Popoldne, ko so Razumnikovo živino premerili, je ta povabil svoje sosede, naj si ogledajo njegov hlev.

„To nas veseli, sosed,“ pravi Peter. „Že zdavnaj smo želeli videti, kako je pri tebi. Da imaš ti najlepšo živino v vsi vasi, da, v vsem okraju, to zdavnaj vsi vemo. Vemo pa tudi, da imaš ti vedno srečo v svojem hlevu, in sicer pri konjih, prasičih in pri govedih.“

„Posebnega ne boste našli,“ odgovori smeje Razumnik, „in čarovnij tudi ne uganjam. Pač pa pazim v svojem hlevu na vsako, četudi še tako majhno reč, na kar seveda večina vas ne misli. Kar bi utegnilo škodovati, se takoj odpravi.“

Možje so stopili v kake 3 $\frac{1}{2}$ m visok hlev, ki je bil že pred dlje časa iz opeke zgrajen. Prostora, zraka in svetlobe je bilo dovolj v njem. Primerna železna okna so bila prirejena za prezračevanje. Pred vsakimi vrati so bila posebna, druga vrata, in sicer ne na tečajih, temveč na žlebatih kolescih, ki so tekla na železni šini. Poleg hleva je bila prostorna shramba za krmo.

„Poseben res ni ta hlev,“ pravi Vogelzik. „Je pač trden in obokan, kakršni se povsodi nahajajo.“

„Res je tako,“ odgovori Razumnik. „Vendar naj vas opozorim na marsiktere različne malenkosti. Predvsem vas opozarjam na to, da ima vsaka žival dovolj prostora; vendar se ne more nobena počez postaviti. Staje niso dolge, vsled tega živali ne morejo veliko semintja stopati in so zato bolj snažne, ker blata ne stresajo okroginokrog. To nam prihrani mnogo dela in stelje. Hodnik je v isti višini kakor so staje, vsled česar se goved pač ne vidi tako imenitno, a zato laže stopa čez jarek in se ne more poškodovati.“

„Tako je,“ pravi Kopitar. „V mojem hlevu morajo živali najmanj 10 cm niže stopati s staj na hodnik. Marsiktera krava se je zaradi tega že poškodovala. Če bi hlev še enkrat urejeval, bi to gotovo drugače naredil, a sedaj se težko da popraviti. Višje staje imajo res prednost, da se na njih živina vidi večja in postavnejša kakor je v resnici, ker gledalec niže stoji.“

„Ta prednost ima pa kvečjemu veljavo v hlevih, kjer se goved pita, ne pa v hlevih s plemensko govedjo,“ odvrne Razumnik. „Vsekako je moja ureditev boljša. Moja živina hodi pozimi in poleti vsak dan na prosto, zato je važno, da varno hodi iz hleva in nazaj.“

„Kakšen tlak je pa ta? Saj to ni cementni tlak,“ pravi Peter. „Jaz imam v svojem hlevu cementni tlak. Tale tlak bi mi bil že prav, če bi le ne bil tako gladek, potem bi bil z njim zadovoljen.“

„Jaz sem poprej imel tudi cementni tlak,“ odgovori Razumnik. „Pred leti sem ga pa nadomestil z lesenimi hlodi, ki leže na cementnem betonu (glej pod. 29.). Lesena tla so pozimi gorka in na njih ne drsi. Pri

meni se skoraj nikdar ne pripeti, da bi se kateri breji kravi spodrsnilo.“

„Staje pa nimajo skoraj nič strmeца,“ pravi Vogel-
gelnik, ko jih je nekaj časa ogledoval. Ali je to tudi
koristno? Jaz menim, da naj gnojnica hitro in lahko
odteka!“

„Na stajah za krave
v takem hlevu ni treba
veliko strmeца, ker ne
morejo ne daleč na desno,
ne na levo in njih voda
daleč nazaj teče,“ odgo-
vori Razumnik. „Zado-
stuje, če je strmeца na
vsi dolžini 1 do 1½ cm.
Na takih stajah se trut
ne pokaže tako lahko. Če
krava z zadnjim delom
niže stoji, potem mora s
krmo nabasan drob pri-
tiskati na breji telečnik
in ga v medenico poriniti.
To se tem rajše pripeti,
kolikor več prazne krme
in oblode dobivajo breje
živali.“

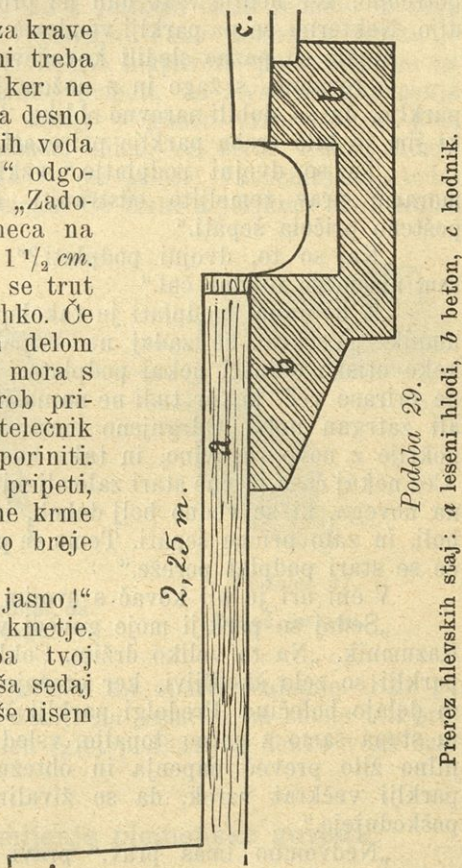
„To nam je jasno!“
pritrldijo navzoči kmetje.

„Kje je pa tvoj
slavni bik?“ vpraša sedaj
Vrhovnik. „Tega še nisem
videl!“

„Ta stoji tam
gori na koncu po-
leg krave, ki se
noče pojati,“ od-
govori Razumnik.

„Brejih krav nikdar ne puščam v bližini bika. Breje
krave stoje skupaj; one so v tem času mirne in previdne.“

Med tem pogovorom je prišel v hlev vaški kovač
s pomočnikom.

Podoba 29.

Prerez hlevskih staj: a leseni hlodi, b beton, c hodnik.

„Kaj pa hoče kovač?“ vpraša Peter. „Saj tu ni volov, da bi jih koval.“

„Kovač preišče parklje vseh živali ter jih spravi v red,“ odgovori Razumnik. „Po tri- do štirikrat na leto hodi zaraditega v hlev. Pri večini mojih krav to ni potrebno, ker hodijo vsak dan na prosto ter se spreho-dijo. Nekterim se pa parklji vendarle morajo prirezati.“

Možje so pazno sledili kovačevemu delu.

Z rezalom, s žago in z nožem je kovač urejeval parklje, da so dobili naravno obliko. Bilo je nekaj krav, ki jim je bilo treba parklje prirezati.

„Tu so dvojni podplatje,“ vzklikne kovač. „Te moramo prav temeljito odstraniti, če ne, bo krava pošteno pričela šepati.“

„Kaj so to, dvojni podplati?“ vpraša Peter. „O tem nisem še nikdar čul.“

„Z dvojnimi podplati je takole,“ pojasnjuje Razumnik. „Večkrat se zadaj na stopalih parkljev vsled kake otiske odlušči nekaj podplata. Odluščeni podplat ne prirase več, kakor tudi ne na naših prstih zalomljen ali zatrgan noht. Odrgnjeno mesto stopala se sčasom pokrije z novo rogovino, in tako nastane nov podplat.“

Čez nekaj časa prične stari zalomljeni podplat pritiskati na novega, ki se vedno bolj debeli, in to žival pri hoji boli, in zato prične šepati. Temu se pa hitro odpomore, če se stari podplat poreže.“

V eni uri je bil kovač s svojim delom pri kraju.

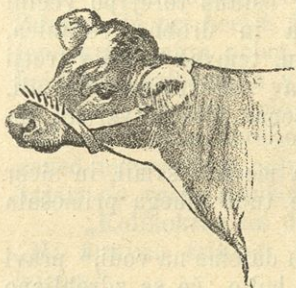
„Sedaj so parklji moje govedi v redu,“ nadaljuje Razumnik. „Na to veliko držim. Coklasti in slabo rasli parklji so zelo škodljivi, ker otežujejo hojo ter stanje in delajo bolečine. Predolgi parklji žival silijo, da stoji in stopa samo s petno stopaljo, vsled česar žival vzklo-nilno žilo preveč napenja in obtežuje. Tudi so taki parklji večkrat vzrok, da se živalim spodrsne in se poškodujejo.“

„Nedvomno imaš prav,“ pravi Kopitar. „V pri-hodnje se hočem tudi jaz brigati za parklje svojih krav. Kaj meniš, Vrhovnik?“

Vrhovnik je pa molčal. Domislil se je krave, ki mu je izvrgla zaradi padca, prav zato, ker je imela slabe parklje.

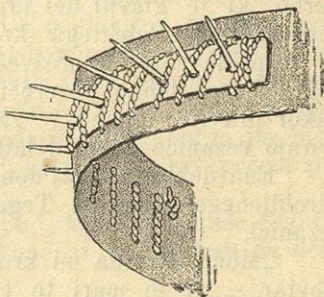
„Zakaj pa ima tale junica čez nos bodeč jermen?“ (glej pod. 30.) vpraša Peter. „Kaj takega še nikdar nisem videl.“

„Ta jermen naj prepreči mahanje z jezikom in hlapanje,“ odgovori Razumnik. „Nektere živali dobe škodljivo razvado, da z jezikom okoli mahajo in tako zrak zajemajo in požirajo. Tako požiranje zraka je škodljivo kakor pri konjih hlapavcih, poleg tega se pa pri govedih tudi lahko pripeti, da žival pri zajemanju zraka jezik tako nazaj v gobec vrže, da se podviše, in če ni pomoči blizu, se žival lahko zaduši. Dokler ta razvada še ni preveč vkoreninjena, tedaj tak jermen še pomaga. Če žival z jezikom okoli maha,

Podoba 30.

Tele z nosnim jermenom, da se prepreči hlapanje.

Podoba 31.

Bodeč jermen.

zadeva ob bodeči jermen ter opusti mahanje. Biti pa moramo previdni; žebli na jermenu ne smejo biti prešpičasti. Tak jermen (glej pod. 31.) si lahko vsak sam napravi.“

XIII. Krmljenje plemenske govedi.

Med tem pogovorom je prišel čas krmljenja. Dekle so prinašale rezanico in zrezano peso. Oboje so dobro skupaj zmešale.

„Rezanica je zelo dolga!“ vzklikne začudeno Peter. „Stavim, da je 4—5 cm dolga.“

„Ali je to morda nesreča?“ vpraša smeje Razumnik. „Jaz dam rezanico nalašč tako dolgo rezati. Kratka, 1—1½ cm dolga rezanica ni za goved. Čim daljša je, tem boljša, tem bolje živina izkoristi krmo.“

„Kako to?“ vpraša še enkrat Peter. „Saj ne more škodovati, če se reže kratka rezanica.“

„Seveda more to škodovati,“ zagotavlja sosed. „Kolikor krajša je rezanica, tem hitreje je prežvečena. Če je krma drobna in kratko rezana, potem se ne prežveči vsa. Drobnejši deli morejo, ne da bi se prežvečili, priti takoj v tretji del želodca. Kar pa ni dovolj prežvečeno, se zadosti ne izkoristi, ker škrob (šterka) ne pride v dotiko s slino, ki se izceja iz podušesne slinske žleze. V želodcu se pa škrob ne more več pretvoriti. Škrob, ki je glavni del hrane, ostane torej po večini neprebavljen. Poleg tega kratka in drobna rezanica, če ne pride nazaj k prežvečenju, temveč takoj v tretji del želodca, lahko povzroči prav nevarno zaprtje, ali, kakor pravijo: goved je zapečena. To so vzroki, da morajo rezanico dolgo delati.“

Ena dekla je sedaj donesla močnih krmil, in sicer zdrobljenega ječmena. Tega je tudi suhega primešala rezanici.

„Močna krmila mi kravam dajemo na vodi,“ pravi Rovtar. „Ali je mari to tudi bolje, če se zdrobljeno žito daje suho in ne na vodi?“

„Seveda je bolje!“ zagotavlja Razumnik. „Če močna krmila dajem suha pomešana z rezanico, potem gotovo njih velik del pride z rezanico v vamp in potem nazaj v gobec, da se prežvečijo. Škrobova moka močnega krmila pride pri prežvekovanju v zadostno dotiko s slino ter se pretvori, kar se nikakor v zadostni meri ne zgodi, če gre močno krmilo z vodo naravnost v tretji del želodca.“

„Kako pa ti sploh krmiš breje krave?“ vpraša Kopitar.

„Poleti breje krave dobivajo zeleno klajo, in sicer travo, deteljo ter mešanico, in v hladnih, deževnih dneh včasih tudi nekoliko sena, da ne dobe driske,“ odgovori Razumnik. „Konec poletja hodijo krave na pašo. Tudi v tem času dobivajo ob deževnih dneh sena. Jeseni

dobivajo peso, rezanico iz $\frac{3}{4}$ sena in $\frac{1}{4}$ slame, zdrobljenega ječmena in pomalem soli, dvakrat do trikrat na teden. Jaz zelo gledam na to, da je za breje krave in teleta vedno dovolj najboljšega sena v zalogi. Slabšega sena ne pustim nikdar polagati brejim kravam. Jaz tudi pazim, da je klaja dovolj redilna. Prazna klaja nikakor ni za breje krave. Prazne krme se morajo živali pošteno nažreti, če naj se nasitijo. Nabasan vamp pa jemlje prostor brejemu telečniku, in tele v maternem telesu nima prostora, da bi se moglo razvijati. Zaradi tega jaz tudi ne dajem brejim kravam vodene oblode, ki le želodec in čreva po nepotrebnem polni, pa materi kakor mladiču le malo redilnih snovi prinaša. Predvsem pa gledam, da so vsa krmila, ki jih breje krave dobivajo, nepokvarjena, celo pa ne zmrzla ali plesniva. Zdravje je pri brejih živalih poglavitna reč, a pokvarjena krma more poleg drugih nezgod povzročiti razne bolezni v želodcu in v črevih. Te bolezni z groznico so pa za mladiča zelo nevarne. Zlasti sem previden, kadar pričnemo deteljo pokladati. Na deteljo jaz svojo goved pripravljam najmanj 14 dni in prav počasi prehajam na večje množine.“

„Kolikokrat na dan pa ti krmiš?“ vpraša Kopitar. „Mi krmimo trikrat. Bržkone ti tudi v tem ne delaš izjeme.“

„Jaz tudi trikrat krmim,“ odgovori Razumnik. „Je zelo vse enako, če se dvakrat ali trikrat krmi; to je najbolj zavisno od tega, kaj je bolj priročno. Poglavitno je, da se vpeljani red točno vzdržuje, kajti vsaka hitra izprememba v redu škoduje.“

„Kako pa živino napajaš?“ vpraša še enkrat Kopitar. „Ali je govedi dajati gorko pijačo, ali je voda iz vodnjaka ali studenčnica najboljša?“

„Če se govedi veliko gorke oblode daje, potem je navadno pri eniinsti krmi več mleka, pa dolgo časa goved vendar ne more in ne sme pogrešati sveže pitne vode,“ poučuje Razumnik. „Če bi se pokladala samo gorka obloda, potem bi želodec in čreva postala ohlapna in prebavljanje bi oslabelo. Gorka obloda prija bolnim živalim. Moja živina se trikrat na dan zunaj pri vodnjaku napaja, kjer je voda vse leto 10—11° C gorka.“

Pri napajanju se goved izprehodi, kar je zelo potrebno. Živina hodi v oddelkih na vodo. Najprej gredo breje krave, potem nebreje in slednjič mlada živina.“

„Ali se ti nikdar ne pripeti nesreča?“ vpraša Peter. „Jaz sem tudi prepričan, da je dobro goved vunkaj na vodo goniti, a pri tem se goved drvi in bôde, da se lahko kaka nesreča pripeti.“

„To se pri meni še ni zgodilo,“ odgovori Razumnik. „Vse je tako urejeno, da poškodba ni lahko mogoča. Tudi je vsa goved že vajena.“

„Ali goved na vodo gonite tudi ob slabem vremenu, v dežju in snegu?“ zopet vpraša Peter. „Živali se lahko prehlade, če iz gorkega hleva hodijo na mraz!“

„To ni res,“ odvrne Razumnik. „Govedi prav nič ne škoduje, če pride kratek čas na prosto, če tudi sneži. Dolgo časa seveda ne sme to biti. Goved tudi ne sme stati, temveč se mora pregibati. Vrhutega pa moja goved ni razvajena, ker hlev ni pregorak. Jaz hlev tudi pozimi pridno zračim in malokdaj je toplota v hlevu čez 19—20 ° C. Pri zračanju pa seveda ne sme biti prepiha. Dokler se živali pregibljejo, jim veter ali prepih ne škoduje, dočim sta jim nevarna, če mirno stojе ali leže.“

„Goved, ki hodi na pašo, sploh ni toliko občutljiva,“ pristavi Kopitar. „Utrjenje je sploh velike važnosti za naše domače živali.“

„To je resnično,“ potrdi Razumnik. „To pa ni edini vzrok, zakaj naj breja goved hodi na pašo. Breja krava, ki se veliko pregiblje, se tudi veliko lažje oteleti kakor tista, ki pride na dan le kratek čas na prosto ali pa celo nikoli.“

„V čem pa tiči ta vzrok?“ vpraša Peter.

„To se različno razlaga,“ odgovori Razumnik. „Nekteri pravijo, da se ob rednem in izdatnem pregibanju vrši pretvarjanje snovi v telesu z večjo silo in da so zato pri porodu popadki močnejši in izdatnejši. Drugi zopet pravijo, da se ob popolnem miru matere mladič preveč in premočno razvije ali da se mati preveč odebeli in preveč loja nastavi, celo če je obilno krmljena, kar vse porod otežuje.“

„Danes smo zopet mnogo koristnega videli in slišali,“ pravi Rovtar. „Zapomnimo si to in tudi svoje

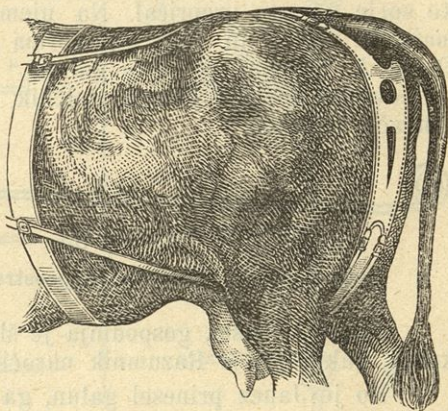
hleve tako uredimo. Čudovitega pač nič ni, kar smo tu videli in slišali, temveč so samo preproste, skoraj same-obsebi razumljive reči, ki pa ravno zato nanje najmanj gledamo, ker so tako malenkostne in vsakdanje. Poslovimo se za danes. Lepa hvala ti, Razumnik, za ves pouk.“

Prisrčno se poslovivši so odšli ukaželjni možje ter so na Razumnikovo vabilo obljubili, da kmalu zopet pridejo.

XIV. Trut pri kravah.

Doli konci vasi je prebival malopremožen kmetič Janez. Njegovi dve kravi — ena je že prej enkrat izvrgla — sta se zopet ubrejili.

Hlev je bil tako slab in pomanjkljivo urejen, kakor hiša, kjer je Janez sam prebival. V hlevu je predvsem nedostajalo prostora, svetlobe in zraka. Živalska staja, ki je bila iz debelih desek, je bila prekratka. Jarek za gnojnico je bil precej globok, a gnojnica je v njem zastajala.

Podoba 32.

Jermenska poveza, ki zadržuje trut.

Če sta se kravi ulegli, sta z zadnjim delom ležali v gnojnici. Če bi Janez imel dovolj nastilja, potem bi bil jarek kar z njim napolnil. Večkrat je Janezova žena zapazila, da eni kravi, ki je bila precej na času, nekoliko telečnika vun moli, kadar leži v jarku. Kakorhitro je pa krava vstala, je bilo takoj zopet vse v redu. Gospodinja je pa imela preveč opravila, da bi se za vse to posebno menila. Saj je bila krava drugače zdrava, je rada jedla in dobro molzla. Ko je pa gospodinja nekega jutra prišla v hlev, je videla, da kravi gleda iz sramnice za glavo

velika, rjavkastordeča oteklina. Skušala je kravo kvišku spraviti, a se ji je šele po dolgem trudu posrečilo. Prestrašena je zapazila, da oteklina ne gre nazaj. Poklicala je moža, Janeza, ki nič ni vedel, pri čem da je, zato je hitro šel po Razumnika, ki mu je že večkrat svetoval in pomagal.

Dobri Razumnik mu je takoj rad ustregel.

Na kravi se ni nič izpremenilo, kolikor je bilo sploh mogoče videti v mračnem hlevu.

Gospodinja je morala kravo držati za glavo, Janez je stopil na desno stran, dočim se je Razumnik od leve bližal, da je mogel ogledati otekle izstople dele.

„Telečnik je pošteno zadrgnjen,“ je rekel Razumnik, ko se je o vsem prepričal. Na njem tudi vidim nekaj majhnih prask, in zato ga moram najprej razkužiti. Pošlji k trgovcu po 50 g galuna,“ je velel Janezu. „Predvsem moramo izstopli telčnik temeljito izprati, drugače bo slabo.“

Podoba 33.

Medena žica z obročkom in poostrenim koncem.

Janez je odšel, gospodinja je šla pa pripraviti 10 l kropa, kakor jej je Razumnik naročil.

Ko je Janez prinesel galun, ga je Razumnik raztopil v kropu ter je velel prinesiti čisto ruto, in ko se je raztopina toliko shladila, da je bila mlačna, je Razumnik z njo temeljito izpral ves izstopli del. Krava se ni posebno upirala. Nato je sosed previdno in počasi skušal izstopli telčnik z roko nazaj v kravo poriniti, kar se mu je slednjič polagoma počečilo.

„Tako, sedaj je srečno vse poravnano,“ pravi gospodinja in se oddahne.

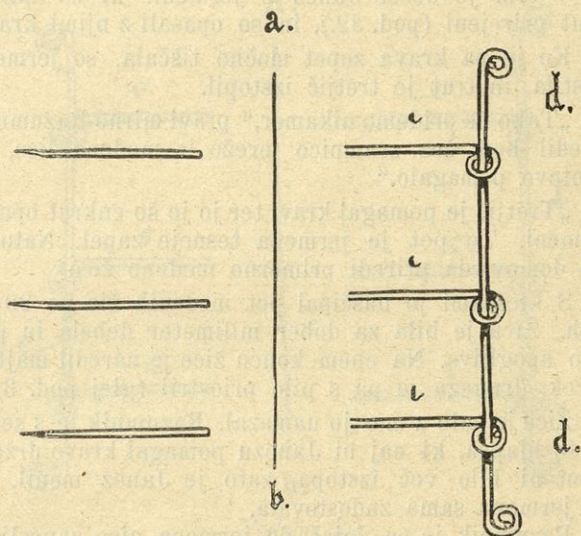
„Želeti bi pač bilo,“ odgovori Razumnik. „Meni se zdi, da še ni vsega konec. Bojim se, da nam bo ta krava delala še dovolj preglavice.“

V tem hipu se je krava pričela napenjati, in naenkrat je bilo zopet vse zunaj.

„Trut ste prepozno zapazili, in pritisnila je vnetica,“ razlaga Razumnik, „zato se krava napenja. Če sramnice ne zašijemo ali je kako drugače ne zapremo, ne bo uspeha.“

Še enkrat je Razumnik vnovič izprano izstoplo maternico globoko nazaj v medenico porinil. To pot je šlo laže.

„Pojdi hitro na moj dom po jermena,“ veli Razumnik Janezu; „jaz bom med tem časom pazil, da se trut ne ponovi.“

Podoba 34.

Vtikanje žic. *a b* ustje sramnice, *c c c* vtaknjene žice, *d* vezilna žica.

„Ali je sedaj za kravo nevarno?“ vpraša prestrašena gospodinja, ki jej je šlo na jok.

„Za sedaj še ne,“ pravi Razumnik. „Tolikega truta ne smemo smatrati za lahkega. Vsekako so take krave kolikortoliko v nevarnosti, če izstopla maternica ne gre samaodsebe nazaj, ker se lahko poškoduje, zlasti po poleg stoječih kravah. Pri tem morejo v rane priti

škodljivi trosi iz gnojnice, ki povzročijo snetivo vnetje. Pa tudi, če izstoplo maternico zadrzne sramnično ustje, se more izcimiti snetivo vnetje, da vun moleči del celo odpade. Dostikrat so že morali močno brejo kravo zaradi tega zaklati.“

Uboga gospodinja je po teh besedah milo zdihnila ter si je s predpasnikom brisala solze.

A Razumnik jo je tolažil:

„Upam, da se pri tej kravi še vse dobro izteče. Saj tudi vse poskusimo, da pomoremo ubogi kravi.“

V tem je došel Janez z jermeni, ki so nalašč za trut prirejeni (pod. 32.), in so opasali z njimi kravo.

Ko je pa krava zopet močno tiščala, so jermena popustila, in trut je tretjič izstopil.

„Tako ne pridemo nikamor,“ pravi mirno Razumnik. „Naredil bom čez sramnico mrežo iz medene žice, to bo gotovo pomagalo.“

„Tretjič je pomagal kravi ter jo je še enkrat opasal z jermeni. To pot je jermena tesneje zapel. Nato je odšel domov, da priredi primerno medeno žico.

S kleščami je naščipal pet medenih žic po 20 cm dolgih. Žica je bila za dober milimeter debela in primerno upogljiva. Na enem koncu žice je naredil majhen obroček, drugega je pa s pilo priostril (glej pod. 33.).

Žice je nato z mastjo namazal. Razumnik je s seboj vzel še hlapca, ki naj bi Janezu pomagal kravo držati. To pot ni bilo več izstopa, zato je Janez menil, da bodo jermena sama zadostovala.

Razumnik je pa dejal, da jermena niso zanesljiva in da je bolje, če se sramnica pošteno zapre. Gospodinja je morala kravo zopet prijeti za rogova, hlapec in Janez sta pa stopila vsak na eno stran.

Nato je Razumnik prijel kožo obeh strani sramnice ter je krepko skozi zadril prvo medeno iglo zgoraj, potem ravno tako spodaj in slednjič med obema na sredi (glej pod. 34.).

Krava se je sicer pri vsakem vbodcu nekoliko zgenila, a drugače se ni znatno zoperstavljala.

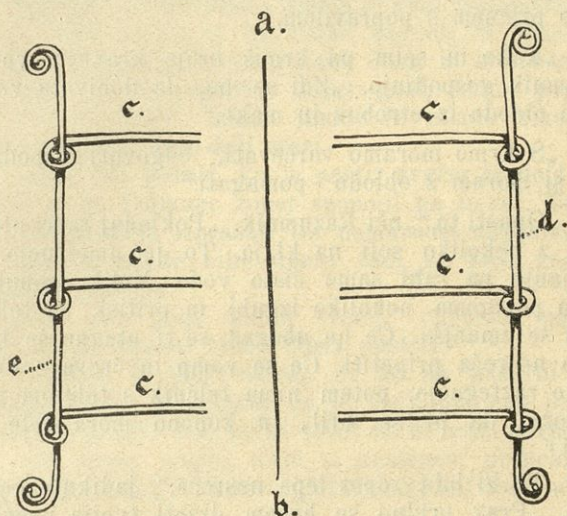
Ko je bilo to narejeno, je Razumnik iglam s kleščami odščipnil špice in je z drugimi primernimi

žičnimi kleščami tudi na teh koncih naredil obročke, kakršni so bili že na drugih koncih (glej pod. 35.).

Nato je skozi te obročke na vsaki strani vteknil četrty in peti kos žice (glej *d* in *e* na pod. 35.) ter je konce zakrivil, da niso mogli skoz obročke uhajati.

Pri vsem tem delu je pazil, da nastala mreža ni bila pretesna in da sramničnega ustja ni preveč stiskala.

„Tako, sedaj je veliko delo dovršeno,“ pravi smeje in zadovoljno Razumnik. „Če Bog da, je vse potrebno

Podoba 35.

Dovršena žična mreža. *a b* sramnično ustje, *c c c* vtaknjene žice, *d* in *e* vezilni žici.

narejeno. Mreža bo menda držala. Pogledj, Janez, poglavitna reč je, da se gornja igla dosti visoko in spodnja dovolj globoko zatakne.“

Razumnik je sedaj ogledoval hlev.

Z glavo majaje je dejal:

„Tele staje pač niso primerne za močno breje krave. Krava pač ne more na pol ležati v gnojničnem jarku. To je vsekako popraviti.“

„Jaz pa sedaj ne zmorem stroškov,“ zdihuje odgovori Janez. „Saj sam dobro vem, da so tla prav zelo slaba.“

„Če ti tvoja sredstva ne puste, da bi hlev temeljito popravil, pa tla za silo popravi,“ odgovori Razumnik. „Par močnih desek ti že podarim. Stem tla zboljšaš in staje tako podaljšaš, da bosta imeli kravi primerno in dovolj dolgo ležišče. Če pa stai ne popraviš, potem ne morem jamčiti, da bo mreža držala.“

„Po deske grem takoj,“ zagotavlja Janez, „in še danes pričnem s popravilom.“

„Kako in sčim pa krmiš breje krave?“ vpraša Razumnik gospodinja. „Zdi se mi, da dobivata veliko redke oblode iz otrobov in moke.“

„S krmo moramo varčevati,“ odgovori gospodinja, zato si moram z oblodo pomagati.“

„Opusti to,“ uči Razumnik. „Pokladaaj rajša otrobe suhe, z nekoliko soli na klajo. To je umestneje. Za napajanje pa rabi samo čisto vodo. Velik trebuh se potem polagoma nekoliko izgubi, in pritisk na tele in nazaj se zmanjša. Če ne ubogaš, se ti utegne še kaka druga nesreča pripetiti. Če se vamp in čreva s toliko oblodo raztegnejo, potem nima telčnik s teletom vred prostora, da bi se širil, in končno mora tele poginiti.“

„To bi bila zopet lepa nesreča,“ jadikuje gospodinja. „Prav pridno se hočem držati tvojih nasvetov in vse prav storiti.“

Janez je šel z Razumnikom in je tamkaj dobil nekaj desek. S temi je Janez popravil svoja hlevska tla, kakor je bilo sploh mogoče. Ko je bil zvečer gotov, je radostno ogledoval svoje uspelo delo.

Ker so krave imele boljše ležišče, se trut ni več pojavil.

Dan, preden je krava storila, ko je že mleko pokazala, je Janez po nasvetu Razumnika šel po klešče, je poščipal konce žic ter jih je izdril. Ponoči je krava storila lepo tele.

XV. Škodljivost prezgodnje ubrejitve.

„Ne goni vendar mladega bika na pašo,“ svari nekega dne Razumnik Poljanca; „v čredi imaš nekaj komaj leto starih junic in z njimi se drvi desetmesečni bik. To je velika neumnost, ki ti more še veliko škodo povzročiti.“

„Prav imaš,“ odgovori Poljanec. „Precej, ko le domu pridem, prepovem pastirju, naj bika ne goni na pašo.“

Poljanec je šel domu. Doma je imel mnogovrstnih opravil. Tudi pastir ni bil ravno navzoč, in kakor je že v takih slučajih: človek pozabi, česar ne izvrši takoj.

Pastir je pa popoldne zopet gnal, kakor poprej, vso čredo na pašo: mlade junice in mlade bike, ki nekteri niti leto niso bili stari.

Nekaj dni poznej, ko je pastir zvečer čredo domu prignal, se je Poljanec zopet spomnil na to reč. Takoj je sklenil pastirja izprašati ter nemarnost odpraviti.

„Ali si mlade bike danes tudi na pašo gnal?“ je vprašal pastirja.

„Vse sem gnal, kakor vselej,“ odgovori pastir. „Nihče mi ni ukazal bikov doma pustiti.“

Poljanec je poizvedoval, če se na paši ni kaj pripetilo. Pastir je priznal, da je večji bik eno junico po pašniku podil; več pa ni vedel ali ni hotel povedati.

„Od danes naprej mora ta neumnost prenehati,“ je nejevoljno velel Poljanec. „Mladi biki naj bodo odslej doma.“

Meseci so prešli, in Poljanec je že na vse to pozabil.

Nekega dne pride Razumnik v Poljančev hlev. Dolgo je ogledoval goved, in slednjič je obstal pred junico, ki je morala biti kako poldrugo leto stara. Otikal jej je levo stran, potem je pa vzkliknil:

„Poljanec, tale junica je breja, in jaz menim, da bo že v par mesecih storila. Tele se že prav dobro da otipati.“

„No, to bi bilo pa lepo,“ odgovori presenečen Poljanec. Potem bo ta lepa žival pokvarjena, in prav od nje sem se toliko nadejal.“

„Prav gotovo se ne motim,“ dé še enkrat Razumnik. „Da si me takrat ubogal, ko sem te svaril goniti mlade bike skupaj z junicami na pašo, pa bi se ti ne pripetila ta nezgoda. Prošlo jesen se je tale junica gotovo na paši ubrejila.“

Poljanec se je jezno popraskal za ušesom.

„Takrat sem bil čisto pozabil pastirju prepovedati, naj bikov ne goni na pašo,“ odgovori Poljanec. „Teden poznej sem mu sicer prepovedal. Sedaj ne morem več popraviti, kar je zamujenega.“

„To je res,“ pritrdi Razumnik. „Sedaj je treba počakati. Uboga žival bo storila, preden bo 1 ³/₄ leta stara.“

„Pa bo škoda velika, če bo krava drugače srečno storila?“ vpraša Poljanec. „Saj je junica velika in krepka.“

„Nekaj škode bo vsekako,“ odgovori Razumnik, „četudi pri otelitvi ne bo nezgode. Prezgodnja brejost močno zadržuje razvijanje života. Ostala bo vse žive dni majhna. Razentega je tudi porod nevaren. Taki mladi biki delajo, kakor izkušnje kažejo, nenavadno velika teleta, vsled česar so porodi zelo težki.“

„Ali se ne da nič ukreniti, da bi se zadrževala rast mladiča v maternem telesu?“ še enkrat vpraša Poljanec. „Junica je široka v križu, in če mladič ne bo le prevelik...“

„Jaz ti morem le svetovati, naj se junica dovolj pregiblje,“ odgovori Razumnik. „Sedaj je pomlad, in v nekterih dneh boš mogel živino na pašo goniti. Na tvojih pustih pašnikih živina tako ne dobi veliko piče, in tako se samaodsebe veliko izprehaja.“

„Tako bom naredil,“ zagotavlja Poljanec. „Mislim, da je to dober svet!“

Čez kakih 10 tednov je bila junica na času. Vime se je napelo in pri repu so se pokazale vdrtine (glej pod. 36., 37. in 38.). Nekega jutra so bili zaznati prvi popadki. Čez nekaj ur je junico že močnejše tiščalo. Prešlo je pa več ur, in vendar se porod ni naprej vršil. Poljanec pošlje k Razumniku s prošnjo, naj pride pogledat.

Ni dolgo trajalo, pa je Razumnik stopil v hlev.

„Zdi se mi, da bo težak porod,“ zakliče Poljanec vstopivšemu Razumniku. „Junica je že več ur na porodu, pa ne gre naprej.“

Razumnik si je ogledal ubogo žival, ki je stegnjena na tleh ležala.

„Ali je mehur že počil?“ vpraša.

„To je ravno sitno, da se mehur neče pokazati,“ odgovori Poljanec. „Po mojem mnenju bi moral biti že zdavnaj tu.“

„To ni nikaka nesreča,“ razlaga Razumnik. „Še bolje je, če se porod počasi vrši in mehur pozno počí. Potem je upati, da se rodila zadostno razširijo.“

Ko sta se moža pogovarjala, se naenkrat pokaže višnjevkastordeč, s tekočino napolnjen mehur, ki pri prvem popadku počí. V istem hipu se pokažeta v sramnici dva močna, rumena parklja.

„Kakor kaže, bo tele veliko,“ pravi Razumnik. „Sedaj je čas, da preiščem, če ima tele pravo lego.“

Razumnik je roko dobro z milom umil, je nohte prirezal in ogladil ter roko z mastjo namazal in potem skozi sramnico segel v kravo.

Ko je preiskavo končal, je dejal Poljancu: „Tele je, žal, zelo veliko, ki ima sicer pravo lego, a jaz dvomim, da bo prodrlo skoz medenico. Gobec je že v medenici, pa dlje kakor do oči ne morem glave naprej potegniti (pod. 39.). Medenica te mlade živali je še veliko preozka. To bo siten in težak porod. Poskusim še enkrat ter na spodnjo čeljust privežem vrv in potegnem. Če bom pa videl, da glava ne gre rada v medenico, potem pustim vse pri miru in ti svetujem poklicati živinozdravnika.“

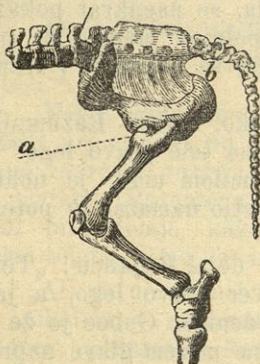
S strahom je čul Poljanec to vest. Vse skupaj mu ni bilo nič prav po godu.

Razumnik si je priredil vrv, ki jo je namazal s čisto svinjsko mastjo, in je zopet segel v kravo ter je skušal dejati vrv okoli spodnje teletove čeljusti (glej pod. 2. na 8. strani.) To se mu je kmalu in brez posebnega truda posrečilo. Kmalu zatem je močno vlek za vrv, a je glavo le do čela privlekel v medenico. Čez nekaj minut je vse nadaljnje poskuse opustil in je vrv odvezal.

„Pošlji po živinozdravnika,“ je dejal Poljancu. „Jaz ne morem pomagati. Življenje junice je v največji nevarnosti. Čim prej pride živinozdravniška pomoč, tem bolje.“

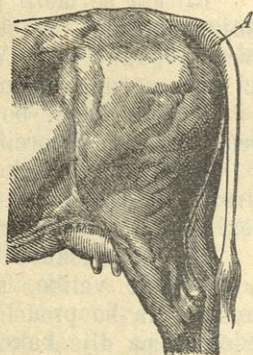
Poljanec je takoj ukazal hlapcu voz napreči in se je sam hitro odpeljal po živinozdravnika. Čez nekaj ur se je vrnil. Pri junici se nič ni izpremenilo, le sramnica je bila že otekla. Krmo in pijačo, ki jo je živinozdravnik velel telici ponuditi, je ta še vzela.

„Da junica mara še jesti in piti, je dobro znamenje,“ pravi živinozdravnik. „Vnetice še ni.“

Podoba 36.

Ohlapne široke medenične kite.

Podoba 37.

Navadno napete medenične kite. Pri A, t. j. pod repom, ni zapaziti vdrtnine.

Sedaj je prišel tudi Razumnik, ki je živinozdravniku sporočil, kar je že on našel.

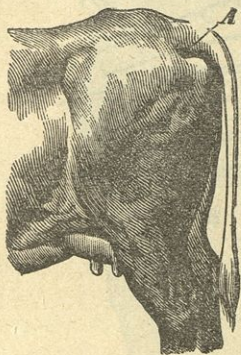
Ko je bil živinozdravnik s preiskavo gotov, je potrđil Razumnikove besede. Še enkrat je poskusil vrv teletu čez eno uho natekniti (glej podobo 4. na 11. strani.) Po daljšem trudu se mu je posrečilo. Z roko je prijel za glavo ter ji je dal pravo smer. Poljancu je pa rekel krepko za vrv vleči. Glava se pa ni niti za centimeter naprej premaknila. Ko se je živinozdravnik četrť ure mučil, je z glavo zmajal ter je roko izvlekel.

„Tako ne pojde,“ je dejal; „utegnil bi junico težko poškodovati, če bi še bolj potegnil. Rajši poskusim tele izrezati! To je podoben slučaj kakor zadnjič, ko sem bil pri Vas. Takrat je bila glava prevelika, sedaj je pa medenica preozka. Posledice so iste.“

„Izrezati!?“ vzklikne prestrašeno Poljanec. „Potem rajši zakoljem ubogo žival.“

„Kaj še,“ odvrne živinozdravnik. „Najprej poskusim rezati in noge izvleči. Če tako ne pojde, potem seveda ne preostaja drugega kakor junico zaklati.“

Stem je bil Poljanec zadovoljen, seveda, če je tele že mrtvo.

Podoba 38.

Ohlapne medenične kite.
Pri A, t. j. pod repom, je
vdrtna, ki kaže, da mora
krava précej storiti.

Živinozdravnik je mogel to neovrženo potrditi. Vzel je iz svoje torbice nekaj priprav. Nato je rekel eno teletovo nogo kolikor le možno vun potegniti; s primernim rezanjem je prerezal nogo gori do pleč. To je bilo dolgotrajno delo. Ko je bil čez kake pol ure stem gotov, so morali trije možje vleči za nogo, ki je bila izluščena iz kože in kit, in izvlekli so jo s plečno kostjo vred. To pa ni tako lahko šlo, in šele po več kakor desetkratnem poskusu se jim je posrečilo. Na enak način so izdrli tudi drugo nogo, kar je šlo nekaj laže, ker je bilo več prostora.

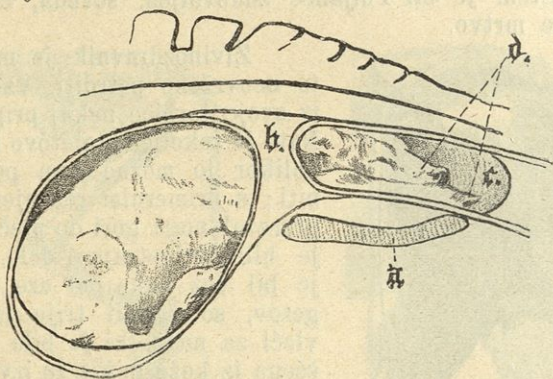
„Sedaj upam, da imam dovolj prostora za glavo,“ pravi živinozdravnik. Res je bilo tako. Pleča so bila odstranjena, in sama glava je že mogla skoz medenico. Preteklo je sicer še četrto ure, da je bilo vse gotovo. Vtem je pa uboga junica čisto oslabela in je napol omedlela. Ušesa in rogovi so bili mrzli in srce ji je le slabo utripalo.

Živinozdravnik je velel dati junici pol litra gorkega vina, vsled česar se je očitno okrepila.

„Ali moram vendar junico zaklati?“ vpraša Poljanec. „Težko, da bi mogla revica vse to zdržati. Rajši jo danes zakoljem kakor jutri, bo vsaj prej rešena svojih bolečin.“

„Jaz mislim, da junica ostane živa,“ odgovori živinozdravnik; „res pa preide še nekaj časa, preden se okrepi. Prinesite jej malo sena!“

Ko je Poljanec junici prinesel sena, je oslabela žival poskusila dvigniti glavo in seči po senu. Poskus se ji ni posrečil, in glava je onemogla padla nazaj na steljo.

Podoba 39.

Veliko tele v telečniku. *a* prerez medenične kosti. *b* maternično ustje. *c* vodni mehur. *d* glava in sprednji nogi.

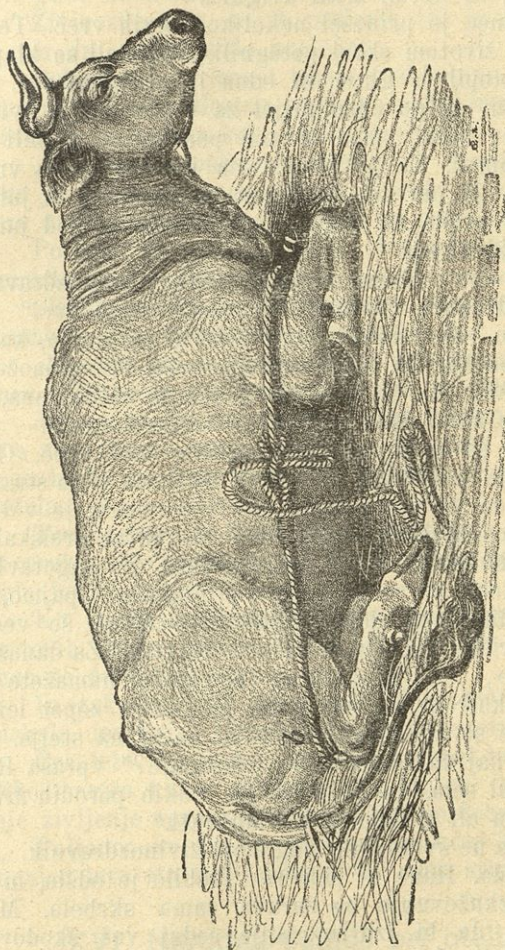
„Naj junica nekoliko počije, pozneje vzame morda nekoliko oblode.“

Živinozdravnik je očistil in shranil svoje priprave. Ko je bil stem gotov, je velel prinesiti gorke otrobove oblode.

To pot je junica krepkeje dvignila glavo. Slastno je žival zaužila nekaj litrov te pijače.

„Pozneje poskusimo žival na noge postaviti,“ razlaga živinozdravnik. „Sicer bomo imeli težave, ker se bojim, da so medenične kosti trpele. Kar sem naredil, je bilo silno hudo za mlado žival. Koliko je pa stara junica? Po dlaki sodeč mora biti še zelo mlada.“

„Kakih 20 mesecev je sedaj stara,“ odgovori Poljanec. Živinozdravnik je pogledal na zobovje in je dejal:

Podoba 40.

Vrv, pripravljena za dvignjenje goveda.

„Še nobenega stalnega zoba, in je že storila! To je pa vendar prevelika neumnost, tako mlado žival dati ubrejiti.“

Poljanec je bil v zadregi in je molčal.

Razumnik je pa živinozdravniku razložil vso zadevo, in ta je nezadovoljno majal z glavo.

Sedaj so hoteli žival dvigniti.

Poljanec je prinesel nekoliko dolgih vreč. Te so junici pod životom skozi potegnili. Poklicali so hlapce. Eden je stopil h glavi in eden je prijel za rep. Na vsaki strani je po eden prijel za vrečo ter je kvišku vlekli. Ker žival sama ni nič pomagala, so bili vsi poskusi zaman. Če je hlapec na eni strani za vrečo vlekli, pa je oni na drugi strani popustil, in junica pri tem ni prišla na noge, kajti vrečo so pod junico le semtertja vlekli.

„Tako ne pridemo na cilj,“ pristavi živinozdravnik. „Moramo drugače poskusiti. Prinesite dolgo vrv!“

Ko so vrv prinesli, jo je pritrdil na junico, kakor kaže 40. podoba. Na vsaki strani je velel dvema možema prijeto za vrv. Ko je bila vrv primerno nategnjena, pa so 4 možje žival brez posebnega truda dvignili.

Žival pa zadaj ni imela nobene moči več. Opoitekala se je semtertja, in morali so jo na obeh straneh podpirati, da ni nazaj padla. Živinozdravnik je v tem, ko so junico kvišku držali, žival še enkrat preiskal.

„Pohabljenih kosti ne najdem,“ je zagotavljal. „Kite in kosti so se pa gotovo pretegnile. Upajmo, da bo v par dneh vse dobro. Zakoljete žival še vedno lahko. Jutri bo treba junico zopet vzdigniti. Za danes bo zadostovalo, če jo dvakrat po križu namažete in drgnete s kafrovcem. Sedaj naj pa junica zopet leže.“

Možje so žival rahlo spustili nazaj na steljo.

„Ali naj se telečnik ne izbrizguje?“ vpraša Razumnik. „Čul sem, da je dobro po težkih porodih živali s kreolinom ali z lizolom izbrizgovati.“

„Tega ne svetujem,“ odgovori živinozdravnik. „Za to ni povoda. Rane ni nobene. Trebilo je odšlo, in za daljnje razkuževanje bo narava sama skrbela. Moje mnenje je, da bi izbrizgovanje sedaj več škodovalo kakor koristilo. Izbrizgovanje bi bilo šele tedaj potrebno, če bi kaj trebila zaostalo, ali če bi se kak škodljiv tok prikazal. Sedaj je mir za zmučeno žival najboljše zdravilo. Vsako vznemirjenje z izbrizgovanjem bi le škodovalo. Pustimo junico, naj mirno leži, namažimo jo

parkrat in dajmo ji včasih po malem kaj piče. Tudi ne smemo pozabiti molsti. Vse to bo zadostovalo.“

Tudi Razumnik je vsemu temu pritrdil.

Živinozdravnik se je poslovil ter je obljubil, da čez par dni zopet pride pogledat.

Poljanec je prinesel junici pest otave. Junica je glavo dvignila in slastno segla po dobri mrvi. Živahno je žvečila in tudi nekaj oblode je zaužila.

„Junica ne pogine,“ zagotavlja Razumnik. „Pa težko je šlo in dolgo je trpelo. V srečo si lahko šteješ, če se vse dobro izteče. Vsega si pa sam kriv.“

Poljanec je poklical deklo, da je junico pomolzla. Namolzla je 1 $\frac{1}{4}$ litra mleka.

„Veliko mleka junica seveda ne more imeti,“ pravi Razumnik. „Za to je še veliko premlada.“

„Na tem mi za sedaj ni nič ležeče,“ odvrne Poljanec. „Če bo le pri drugem porodu mlečna!“

Junica se je do drugega dne očitno popravila. Sama sicer še ni mogla vstati, a že samo dva hlapca sta jo lahko na noge spravila. V križu je pa še vedno opletala.

Tretji dan je žival sama poskušala vstati. Pri tem poskusu se je pa nazaj zvrnila. Šele četrty dan je mogla junica vstajati.

Ko je živinozdravnik zopet prišel pogledat, je zagotovil, da bo junica živela, da bo pa v zadnjem koncu še dolgo slabotna.

In tako je tudi bilo; slabost v križu dolgo ni ponehala, in junica je znatno v rasti zaostala.

Čez leto, ko je bila ta junica zopet breja, je bila veliko manjša kakor druge mlajše junice. Ostala je vse svoje življenje neznatna krava, a bila je dobra molznica.

Poljanec se je pa varoval še kdaj mlade bike skupaj z leto starimi junicami na pašo spuščati.

XVI. Nerodna pomoč pri otelitvi.

Pri Slaparjevih je več krav na času.

S strahom in z bojznijo čaka Slapar tega dogodka, ki je sicer vesel. Mleka mu je treba in na skupiček za teleta tudi že nestrpno čaka.

„Se že vse srečno izteče in menda tudi nobeno tele ne pogine,“ zdihuje vselej, kadar pride v hlev. „Kar se mene tiče, ne zamudim ničesar in spolnim svojo dolžnost. Če me pa zadene kaka nesreča, kdo more zato!“

Pri trgovcu je kupil močno vrv, vrč lanenega olja ter prasičjega sala. Tudi primeren drog za vrv je pripravil ter je tako pripravljen čakal.

Nekega jutra se je prva krava pripravljala k otelitvi. Slapar je bil vsled razburjenosti kar iz sebe. Tekal je iz hiše v kuhinjo, iz kuhinje v hlev in iz hleva nazaj. Zdaj je to ukazal, zdaj zopet kaj drugega. Vsa hiša se je razburila, ker se je Slaparjeva razburjenost tudi drugih polastila. Gospodinja in napolodrasli otroci ter dva posla so morali ostati v bližini hleva ter čakati na gospodarjevo povelja.

Krava se je pa med tem časom vlegla ter je imela hude popadke.

Slapar je poleg stal na preži z vrvjo v roki in je vrv mazal z mastjo.

Tudi drog je imel pri roki. Vodni mehur je prišel na dan, počil je kar samodsebe in prikazali sta se dve nogi.

Razburjen je glasno poklical svojce.

„Primate!“ je zapovedal, ko je vrv za teletovi nogi privezal in drog vteknil v zanko.

Prišleci so vlekli na vse pretege, da so ležečo kravo za pol metra nazaj potegnili.

Slapar je temu vedel odpomoči. Kravo je kar za rogova privezal in tako preprečil, da je ni bilo več mogoče nazaj potegniti.

„Vlecite!“ je zopet velel.

Vlekli so, kar se je dalo.

Krava je ječala.

Sedaj se je prikazal teletov gobec.

„Vlecite, kar morete!“ je Slapar zopet vpil, sam je pa zagrabil za teletove spodnje čeljusti ter je krepko zanje vlekel.

Tele se je še nekoliko naprej premeknilo.

„Še enkrat potegnite!“ je zopet zatulil.

Krava je bolestno zaječala in vsi pomagači so s teletom vred odleteli v kot hleva.

„To pot je šlo težko,“ vzklikne Slapar. „Tele pa še živi, in to je poglavitno.“

Ogledoval je tele, ki je jelo kmalu z glavo otresati in poskušati vstati.

„Lepo in močno je tele. Škoda bi bila, če bi ne dobili živega.“

Kravi pa ni bilo nič kaj dobro.

Utrujena je položila glavo na steljo. Slapar je opazoval grdo izdelano žival.

„Trudna je, moramo jo pri miru pustiti,“ je dejal malomarno. „Mir je najboljši zanj.“

Pečal se je nekaj časa s teletom, potem je pa zopet šel h kravi, ki se še ni genila. To se mu je pa že malo čudno zdelo. Ker pa ni vedel kaj početi, je poslal po soseda Razumnika, ki je bil slučajno doma in je takoj prišel.

Krava je še vedno stegnjena ležala, ko je Razumnik vstopil v hlev.

„Kaj pa je tvoji kravi?“ je vprašal.

„Storila je in sedaj noče vstati,“ je odgovoril Slapar. „Prav močno smo morali tele vun vleči.“

„Koliko vas je pa vleklo?“ vpraša Razumnik. „Zdi se mi, da ste kravo poškodovali.“

„Pet jih je vleklo,“ pravi Slapar. „Tele je bilo že na pol zunaj, ko sem velel močno potegniti.“

„Potem sploh ni bilo treba vleči,“ odvrne Razumnik. „Daj, da pogledam, kaj je kravi in kaj je z njo početi.“

Stopil je h kravi in otipal ušesi, rogova in smrček.

„Vse je še prav toplo,“ pravi sosedi; „to je dobro znamenje. Opasneje bi bilo, če bi bili ti deli že mrzli.“

Prijel je za lahko vrv ter je z njo parkrat kravo po hrbtu rahlo mahnil.

Takoj je krava glavo nekoliko dvignila.

„Krava je še dovolj živa,“ je zadovoljno pristavil. „Morda še celo vstane. Poprej pa jej dajmo nekaj litrov oblode.“

Prinesli so otrobov na mlačni vodi in krava je zaužila par litrov. Tudi je prijela za perišče sena ter ga je žvečila.

Ko je bila stem gotova, je tiho zamukala in se ozirala za teletom, ki je skušalo hoditi.

„S kravo ne bo tako slabo, kakor kaže,“ pristavi Razumnik. „Končno sodbo pa bom mogel šele tedaj izreči, kadar bo krava stala.“

Razumnik je zopet skušal z rahlimi udarci spraviti kravo na noge, kar se mu je precej hitro posrečilo. Privredli so jej tele, ki ga je hlastno lizala. Krmo je zbiralala in ni kazala posebne slasti.

Zopet so jo prijeli popadki in kmalu je šlo trebilo od nje. Vzlic temu popadki niso prenehali. Zdajpazdaj je tudi zastokala.

„Krava bo vendar poškodovana, čemur se ni čuditi, če pet ljudi vleče za drog, na vrvi privezan,“ pravi Razumnik. „Preiskovati pa ne kaže, ker bi škodo še povečal, če roko noter vtaknem. Počakaj do popoldne ali do jutri zjutraj, in če se ti potem ne zdi vse v redu, pa pošlji po živinozdravnika. Jaz v tem slučaju ne morem ničesar narediti in tudi odgovornosti nočem prevzeti.“

Slaparju je ta predlog ugajal in je sklenil do drugega jutra čakati.

Popoldne je krava pojedla nekoliko sena, a med jedjo se je stokaje vlegla.

Drugo jutro je imela krava sramnico precej oteklo. Klajo je komaj poduhala. Imela je očitno tudi vročino, kajti željno se je ozirala po mrzli vodi. Gorke otrobove oblode pa ni hotela.

Slapar je poslal po živinozdravnika.

Ko je ta došel in kravo preiskal, je dejal:

„Notri so močni otiski in tudi nekaj malega je natrganega. Kako globoko je natrgano, zaradi velike otekline ne morem dognati. Vsekako je stanje krave zelo sumno in ni izključeno, da bo morda treba kravo zaklati.“

„Potem dam kravo takoj zaklati,“ pravi prestrašeno Slapar, ki take vesti ni pričakoval.

„Počakajte še par dni,“ odgovori živinozdravnik. „Tolike nevarnosti še ni. Jutri pridem zopet pogledat. Izbrizgajte za sedaj kravo vsako uro z 1 % raztopino galuna na mlačni vodi. Galunova raztopina skupaj vleče, pa tudi razkužuje.“

Podvzetnemu Slaparju tako izbrizgovanje ni delalo težav, saj jih je tega dela Razumnik naučil. Točno se je ravnal po živinozdravnikovih navodilih.

Drugo jutro se mu je zdelo, da je oteklina že splahnila.

Ko je živinozdravnik prišel, je bil prav zadovoljen z uspehom.

Trajalo je pa še dolgo, preden je krava popolnoma ozdravela, kajti otiski so bili zelo hudi in so več kakor 14 dni potrebovali, da so izginili.

Nekega dne je prišel Razumnik mimogrede v Slaparjev hlev. Dolgo časa je ogledaval kravo, potem je dejal:

„Krava je zelo upadla, nihče bi je ne spoznal več. Sicer je še sreča, da se je tako zlizala. Jaz sem dvómil, da krava še kdaj okreva. Zapomni si, Slapar, da je to velika budalost, krave pri porodu tako mrcvariti. Jaz sem prepričan, da bi se bila krava sama od sebe oteletila, če bi ji bil dal časa. S svojim naravnost bedastim iztrganjem teleta bi bil kmalu umoril svojo najboljšo kravo. Zapomni si to za bodočnost.“

Slapar se pa navzlic temu pouku in slabi izkušnji ni poboljšal.

„Saj ne morem pustiti telet, da bi se zadušila,“ je godrnjal, ko je Razumnik odšel.

Kmalu je našel novo priliko, da je s svojim napačnim, nemarnim in slepim prizadevanjem drugo svojo kravo spravil v nevarnost. To se je takole dogodilo:

Čez nekaj tednov je bila druga krava na času. Slapar se je razburil kakor prvič. Porod se je zakesnil, zato je Slapar mislil, da je tele v nevarnosti, da se zaduši. Zaraditega je zopet privezal vrv za glavo in za nogi. Ker je pa vedel, da se Razumnik v takih rečeh spozna, ga je prosil, naj bi prišel.

Postrežljivi sosed je na vabilo takoj prišel.

Ker pa Slapar ni mogel pričakati prihoda dobrega svetovalca, je že prej rekel svojim ljudem za vrv vleči.

„Kakšne neumnosti pa počneš?“ zakliče Razumnik, ko stopi v hlev. „Zdi se mi, da hočeš zopet drugo kravo končati!“

„Tele se duši! Pomagaj vleči!“ kliče Slapar razburjeno. „Skrajnji čas je že.“

„Pusti vendar ubogo kravo v miru!“ ga odločno zavrne Razumnik. „Zopet iščeš prilike, da bi umoril kravo in tele!“

„Potegnite kar morete!“ je velel Slapar. „Sedaj se ne utegnem dolgo razgovarjati, če nam nočeš pomagati, pa vsaj ne zadržuj! Tamkaj so vrata!“

„To je sicer jasno povedano, Slapar,“ odgovori nevoljno Razumnik, „toda jaz vseeno ostanem tukaj, da te varujem nesreče in škode. Bodi vendar pameten in daj ubogi kravi malo miru. Tele se ne bo zadušilo. Jaz vidim že gobec. Če tele prav leži, t. j. če pride z gobcem naprej, potem se ne zaduši tako hitro, četudi porod nekaj časa traja. Ti spravljaš le kravo v nesrečo.“

Slapar je le malo slišal, kar je Razumnik govoril. Ni se dosti menil za opomine.

„Še enkrat potegnite, potegnite kar se da!“ je vikal. „Tele bo precej na svetu.“

Štiri osebe so vlekli za vrvi, kar so mogle.

Potegljaj, in tele je ležalo na tleh.

„Tako, to pot je šlo še teže,“ vzklikne veselo Slapar, brisoč si znoj s čela. „Tele živi, in če bi se ne bili tako mučili, gotovo bi poginilo.“

Razumnik je molčal in opazoval kravo. Curek svetle krvi je tekel iz sramnice.

„Poglej kravo“ je zaklical Slaparju. „Slabo bo znjo.“

Slapar se je ozrl po kravi.

„Kaj naj ji bo?“ vpraša brezskrbno. „To malce krvi ji nič ne de.“

„Poglej vendar kako neprestano curlja svetlordeča kri in tvori gručo strjene krvi. Poglej kravo, kako onemogla leži v stelji.“

„Krava je izmučena,“ odgovori neverno Slapar, ki ni hotel priznati svoje velike neumnosti.

Razumnik je kravo kvišku spravljal.

Krava je kvišku skočila. Trepetajoča je nekaj minut stala, potem se je pa zvrnila.

„Ušesi sta mrzli, istotako rogovali,“ pravi čez nekaj časa Razumnik, ki se je pečal s poginjajočo živaljo. „Krava bo izkrvavela, in sicer znotraj.“

Sedaj je pa Slapar vendar obraz nagrbančil, ko je zopet šinil iz sramnice močan curek krvi.

„Kaj se da sedaj početi?“ je vprašal ponižno in malodušno. „Sedaj vidim, da je krvavenje močno in da ni vse v redu.“

„Najbolje bo, če kravo kar zakolješ, kajti 5 minut ne bo živela.“

Krčevito je krava dvigala glavo in se po vsem životu tresla. Naenkrat je pričela žvečiti, kakor da bi hotela prežvekovati.

„Nič ni kravi,“ vzklikne veselo Slapar. „Saj hoče žvečiti. Tvoja bojazen, ljubi Razumnik, je nepotrebna. To pot se motiš. Vselej tudi tvoja ne velja.“

„Pojdi po sekiro in pobij kravo!“ vpije Razumnik. „Je že skrajnji čas. Sluzne kože so že čisto blede in v par minutah uboga žival izkrvavi.“

V tem hipu je krava glavo položila na steljo. Dihala je vedno bolj počasi in neko krčevito tresenje je bilo videti po vsem životu.

Sedaj je Slapar na vso moč hitro tekel po sekiro. Dihanje je bilo slabejše in počasnejše.

„Hitro, hitro, je že skrajnji čas!“ vpije Razumnik.

Slapar je dvignil sekiro ter je z vso močjo mahnil po čelu poginjajoče živali.

Razumnik je takoj prerezal žile pod vratom in sapnik, da je žival mogla popolnoma izkrvaveti. Pol litra krvi je še izteklo, še en zdihljaj, in krava je bila mrtva.

Preplašen je stal Slapar na hodniku v hlevu.

„To pot si zvršil temeljito delo, Slapar,“ je pričel zbadljivo Razumnik. „Jaz sicer obžalujem tvojo nezgodo, a kriv si sam, čisto sam. Prav nič ni bilo treba kravi pomagati pri porodu; storila bi bila sama, kajti tele ni veliko in krava je zadaj prostorna. Tvoje bedasto vlečenje je kravo umorilo. Ali bi ne bilo bolje, če bi se bilo tele zadušilo. Kaj je tole tele v primeri z najboljšo molznico. Sedaj pa pošlji po mesarja, da kravo dene iz kože in jo razseka. Velikega dobička pač ne boš imel.“

Ko je mesar kravo razparal, je našel trebuh poln krvi in maternično ustje je bilo 20 cm na dolgo strgano.

Te poškodbe, ki je žival umorila, si ti kriv“, razlaga Razumnik. Ko ste zadnjič z vso močjo potegnili in je tele vun skočilo, ste pretrgali maternico. Maternično ustje še ni bilo popolnoma odprto in tele je s pleči ob medenici obtičalo. Da bi bil nekaj časa čakal ali rekel bolj rahlo vleči, potem bi bilo vse prav. Tako si pa ob kravo.

Slapar je žalostno zrl na zaklano kravo. Škoda se ni dala več poravnati.

Krava je bila mrtva, a Slapar je bil v tem hipu ozdravljen svoje neumnosti.

XVII. Pravilna pomoč pri redni otelitvi in skrb za telečji popek.

Pri Razumnikovih je več krav na času; zaraditega pa niso ne Razumnik in ne njegovi v posebnih skrbah.

Razumnik gre sicer večkrat pogledat v hlev, če je pri kaki kravi že vime napeto in če je kmalu pričakovati otelitve.

Drugega posebnega ne pripravlja; le krave, ki so na času, dobivajo po malo manj krme. Tudi je v enem kotu hleva pripravljeno suho in mehko ležišče za teleta. Stene tega kota so 1 m visoko z deskami opažene, da se teleta ne morejo neposredno k zidu pritiskati.

„Za teleta je zelo škodljivo,“ je dejal Razumnik svojim ljudem, „če se pritiskajo ob mrzle ali vlažne stene zidu, celo takrat, če je vnanja stena obrnjena proti severu ali če je sploh obsenčena.“

Vse krave, ki so imele storiti, so bile skupaj, kjer je bilo dovolj prostora in kjer jih niso mogle druge krave suvati.

Če so bila vimena izredno napeta, da je krave bolelo, jih je Razumnik rekel z glicerinom namazati, in če so bila močno z mlekom napolnjena, jih je rekel nekoliko izmolsti.

Pri neki rdečelisasti kravi se je porod pričel. Že pred nekterimi urami je imela rahle popadke, a se je zopet kmalu pomirila. Pričela je celo jesti in prežvekovati.

Dopoldne proti desetim se je krava vlegla in je pričela močno tiščati. Razumnik je bil ravno v hlevu. Poklical je deklo, ki je morala ostati pri kravi in jo opazovati. Poslal je tudi po Slaparja, ki je z nespametnim ravnanjem pri porodu svojo najboljšo kravo umoril.

Ko je Slapar prišel, mu je Razumnik dejal: „Tako, sedaj ostani pol ure pri meni, da boš videl, kako jaz ravnam z storjajočimi kravami. Znano ti je, da se pri meni navadno vse srečno izteče.“

„Ti imaš vselej in povsodi srečo,“ odvrne Slapar; „to že zdavnaj vé vsa vas.“

„To pač ne bo sreča, temveč le posledica pravilnega oskrbovanja govedi,“ odgovori Razumnik. „Če bi vse tako narobe prijemal, kakor vi mnogokrat, tedaj bi imel tako malo sreče kakor vi, in moral bi klati najboljše krave.“

„No, sedaj sem pa zelo radoveden,“ odgovori Slapar. „Dobro, da si me poklical.“

Krava se je zopet vlegla. Od časa do časa je imela hude popadke. Razumnik je pustil kravo popolnoma v miru.

„Sedaj je poglavitno, da krave nihče ne moti,“ je rekel. „Bila bi velika neumnost, če bi hotel kravo preiskati ter zasledovati vodeni mehur. Jaz mirno in potrpežljivo čakam, da mehur sam pride in se nogi pokažeta. Kadar sta nogi zunaj, potem pogledam, če pride tele v pravi legi, t. j. če pride s sprednjima ali z zadnjima nogama naprej. Če tele pride z glavo naprej, t. j. v pravi legi, tedaj sta podplata nog dol obrnjena, če pa pride z zadnjico naprej, potem sta podplata gor obrnjena.“

V tem hipcu je krava dobila nove in močne popadke. Pokazal se je višnjevkastordeč, s tekočino napolnjen mehur, ki je tudi takoj počil. Izteklo je veliko kalne vode.

„Tako, sedaj je mehur počil,“ je rekel Razumnik, „in nogi sta tudi že tu. Sprednji sta, kajti podplata sta dol obrnjena; vendar se hočem še bolj prepričati.“

Obtupal je z desno roko ob nogah, da je prišel do kolen.

„Spretnje koleno je in ne skočni člen,“ je dejal. „Tudi je že glava blizu.“

„Sedaj bi bilo vendar treba potegniti,“ pravi Slapar, ki ga je zopet prijela stara in nesrečna nestrpnost.

„Tega nikakor ne storim,“ izjavi Razumnik odločno. „Ne hodi mi na misel, da bi tole plemensko in molzno kravo uničil. Tako zabavo rajši prepuščam drugim. Sedaj sem prepričan, da je vse v redu in da tele prav leži. Vse drugo mirno prepustim kravi sami. Če bi tele z zadnjico naprej prišlo, potem bi pač morali takoj potegniti in pomagati, kajti pri taki legi je nagla pomoč potrebna, če naj se tele ne zaduši. Pri pravilni legi je pa potegovanje največkrat nepotrebno ali celo škodljivo. Le v slučaju, če predolgo trpi, da pride glava vun, rečem počasi in rahlo vleči, kadar ima krava popadke. Pri tem se pa nič ne mudi. Menim, da to pot tudi ne bo potrebno.“

Sedaj se je pokazal teletov gobec. Minuto pozneje je bila glava do oči vun potisnjena. Potem ni šlo več naprej; vzlic vsem popadkom in tiščanju krave se tele ni naprej pomeknilo.

„Sedaj se sme malo potegniti,“ je dejal Razumnik. „Stem se porod nekoliko skrajša.“

Prijel je za obe nogi in je nategoval, ko je krava zopet tiščala. To pot se je glava naprej pomeknila. Čez nekaj minut je prišla vsa glava skoz sramnico in kmalu zatem tudi ves drug život. Tele je bilo storjeno.

„Pri prvesnicah delajo ozka rodila mnogokrat težkoče in zavirajo porod,“ govori Razumnik. „Pa tedaj nam je biti celo zelo previdnim in mirnim. Pri taki oviri se tele ne sme brezobzirno vun iztrgati, drugače nastanejo jako neprijetne rane. Če je sramnica preozka, ne preostaja drugega, kakor jo neprenehoma z roko širiti ter jo skušati teletu čez čelo poriniti. Poleg tega je dobro, teletu čelo z oljem ali z mastjo namazati.“

„Slapar je vse to mirno poslušal in vedno bolj uvideval, da je res tako.“

Razumnik se je ozrl po teletu in je potem šel po steklenico lizola.

V liter gorke vode, ki jo je prinesla dekla, je vlil žličico lizola. Krava je ležala na tleh, in pri teletu popkovina še ni bila pretrgana.

S palcem in s kazalcem desne roke je potem Razumnik prijel za popkovino nekaj centimetrov pod teletovim trebuhom ter jo je močno zmečkal. Z levo roko jo je potem pod zmečkanim mestom odtrgal.

„Ali bi ne bilo bolje, če bi bil vzel škarje?“ vpraša Slapar. „To bi bilo bolj preprosto.“

„Pa tudi slabše,“ odvrne Razumnik. „Vsekako bolj redkokdaj nastane krvavenje, če se popkovina odtrga, kakor če se odreže. Pri odtrgovanju je pač na to paziti, da se popkovina ne vleče iz trebuha vun. Če se popek poškoduje v trebušni votlini, ima to mnogokrat zelo neprijetne posledice. To se mnogokrat pripeti, če se teleta pri težkih porodih in pri natezanju z vrvmi prehitro vun potegnajo. Popkovina se pri tem s silo pretrga, in potem nastanejo nevarne bolezni na popku.“

„Tega poprej nisem vedel,“ prizna Slapar. „Pač mi je pa že par telet poginilo za boleznimi na popku.“

„Popek je pri teletih sploh del telesa. Skoz njega morejo priti različne nevarne bolezni,“ pravi Razumnik, nadaljujoč svoja razkladanja. „To se veliko premalo upošteva.“

„Kako to?“ vpraša Slapar.

„V hlevih na tleh, v zraku, v stelji itd. se mnogokrat nahajajo prav majhna rastlinska bitja, ki jih glive imenujemo,“ odgovori Razumnik. „Če ta bitja pridejo v dotiko s svežim in mehkim popkom, potem predrejo vanj. Če te glive dobé ugodno priliko, da se morejo tamkaj razmnoževati, potem morajo končno preiti v kri. V krvi povzročijo krvno bolezen, ki se imenuje hromota telet ali žrebet in ki se v tem pojavlja, da napadenim živalim členi na nogah oteko. Po daljšem hiranju poginejo bolna teleta in žrebeta. Ona pa, ki vendar čez dlje časa ozdravijo, se nikdar ne razvijejo povoljno in jih ni vredno rediti.“

„Pred nekterimi leti so mi v enem letu kmalu po porodu poginila štiri teleta in dve žrebeti,“ pristavi Slapar. „Teleta niso mogla več vstati. Skoraj vedno

so ležala. Nato so jim kolena zatekla. Na popku pa nisem nič bolnega zapazil.“

„To je bila gotovo telečja hromota,“ zagotavlja Razumnik. „Na popku se seveda ne more nič videti. Ta se pozneje posuši. Le, če se začne gnojiti, je na popku kaj zaznati.“

„Ali se ne da nič ukreniti proti tej bolezni?“ vpraša Slapar. „Saj je za živinorejca velika škoda, če mu zarod ne uspeva ali celo poginja.“

„Seveda se da storiti,“ pristavi Razumnik. „Lansko leto je pri Vrhovniku nekaj telet poginilo, ko so jim noge zatekle. Jaz sem Vrhovniku svetoval, naj pokliče živinozdravnika. Ta je odredil zmivanje popka z lizolovo vodo in mazanje s kolodijem. Vsled tega ravnanja poznejša Vrhovnikova teleta niso več dobila hromote. Od tega časa sem tudi jaz tako zmival popke vsem novorojenim živalim in jih končno namažem s kolodijem. Takoj sedaj bom to storil.“

Razumnik je vzel v roke majhno čisto gobico, ki jo je imel shranjeno v škatljici. Gobico je pomočil v gorko lizolovo vodo, kjer je bilo na liter vode primešanega žličico lizola. Počasi in previdno je zmil novorojencu popek.

„Če s silo in brezobzirno ocedim popek, potem lahko več škodujem kakor koristim,“ razlaga Razumnik. „Mehka tvarina popka se silno lahko poškoduje. Če nastanejo poškodbe in rane, potem se v majhnih ranicah prav lahko vgnezdijo glive, in sicer na mestih, kamor z zmivanjem niti blizu ne moremo.“

Novorojeno tele, ki je že vstalo, so na to privedli k materi, ki je mokro živalco pridno lizala.

Kmalu potem je krava dobila nove močne popadke.

Kakorhitro je Razumnik to videl, je takoj kravo kvišku spravil.

„Jaz sem mislil, da je kravo po porodu pri miru pustiti,“ je vzkliknil Slapar, ko je to videl. „Take krave potrebujejo vendar miru.“

„To je pač res,“ odgovori Razumnik; „miru potrebujejo, Tudi jaz pustim svoje krave, da mirno leže, dokler so same mirne. Če pa začno tiščati, kakor tale tukaj, jim tega ne smem pustiti; pojavi se lahko trut,

kar moram vsekako preprečiti. Trut je neprijeten dogodek, ki žival lahko spravi v življensko nevarnost.“

„Sedaj razumem,“ pravi Slapar; „tudi jaz bom tako ravnal.“

„Krave dobijo po porodu nove popadke in tiščijo, da gre trebilo (posteljica) od njih,“ razlaga nadalje Razumnik. „Če gre pa trebilo pol ure ali uro pozneje od krave, pa tudi nič ne de. Istočasno s trebilom pa pride tudi obrnjen telčnik, če je bilo tiščanje premočno, in nesreča se je zgodila. Nespametno je torej, če se krave, ki so ravnokar storile, puste brez nadzorstva, češ, saj se je vse srečno izteklo, zato naj počivajo. Dokler krava stoji, nevarnost ni velika, kakorhitro pa leže, se mora prve tri ure nadzirati.“

„Jaz sem pa vendar že videl, da se je pri stoječi kravi pojavil trut,“ pravi Slapar. „Lansko leto se je to pripetilo pri mojem sosedu.“

„To je pač res,“ odgovori Razumnik. „Če se trut pojavi pri stoječi živali, potem je prav gotovo, da je poprej dlje časa ležala, močno tiščala in so jo prepozno nagnali, da je vstala. Pri stoječi kravi se telčnik pač redkokdaj obrne, a zelo lahko pri ležeči, in posebno takrat, če ležišče nazaj visi, kar je večinoma v naših hlevih.“

„Kaj pa je početi, če se je nesreča že pripetila in se je trut že pojavil?“ še enkrat vpraša Slapar.

„V tem slučaju se morajo vsi vun viseči deli telčnika kolikor mogoče hitro nazaj spraviti,“ odgovori Razumnik. „To se najprej doseže, če se živali zadaj podloži ali podstavi, da više stoji. Pod žival se namreč zadaj dene veliko stelje ali pa kaka sneta vrata. Preden se pa izlezli deli telčnika nazaj poravnajo, je skrbno odluščiti trebilo, če to količkaj gre. Če je bil telečnik več časa zunaj, ga je zmiti z 1 % galunovo vodo (glej XIV. poglavje!).“

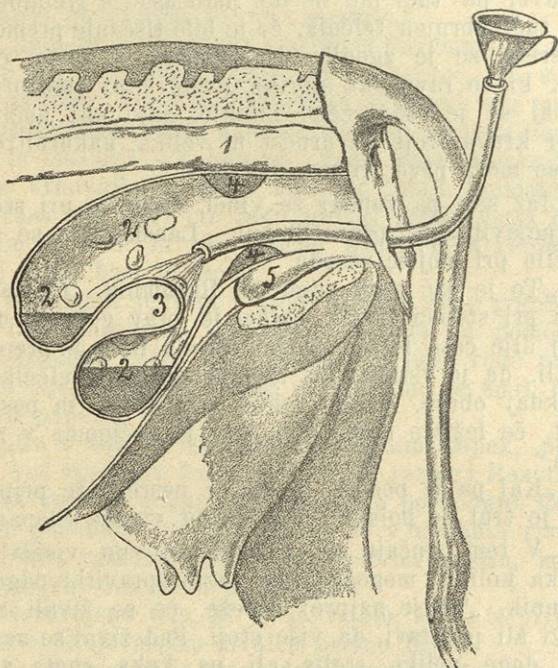
„Kako je pa ravnati, da se trut ne ponavlja?“ vpraša zopet Slapar. „Pri eni mojih krav se je večkrat ponavljal.“

„Predvsem je potrebno,“ poučuje Razumnik, „da se telčnik popolnoma poravna. Večkrat namreč ostanejo

še obrnjene gube. Te naredijo, da krave vnovič tiščijo, in trut se zopet pojavi.“

„Kako pa se naredi, da take gube ne ostanejo?“ vpraša z dvomečim obrazom Slapar. „V tem slučaju bi si ne vedel pomagati.“

„To se prav lahko naredi,“ razlaga Razumnik. „V telčnik se vlije velika množina galunove vode, in sicer

Podoba 41.

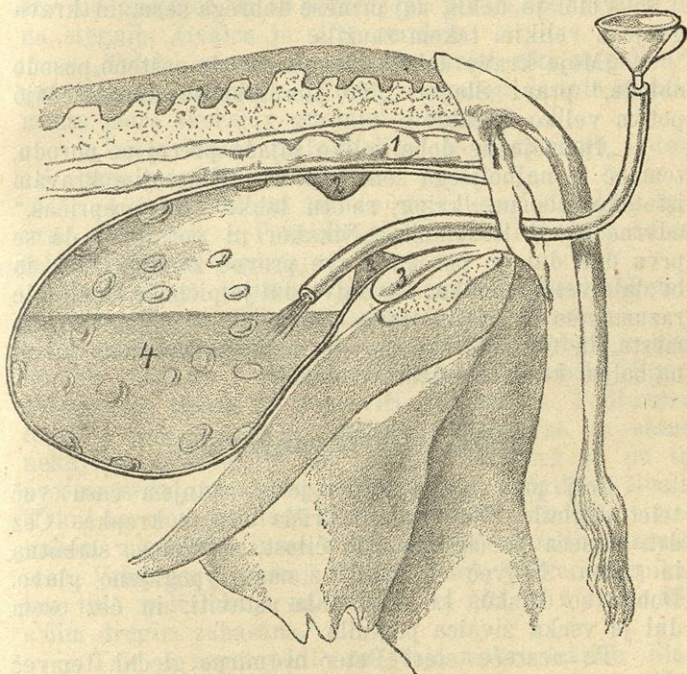
1 mastnik, 2 telčnik, 3 obrnjena guba, 4 maternično ustje, 5 scalni mehur.

skoz kavčukovo cev, kamor je vtaknjen lij. Teža galunove vode poravna vse gube“ (glej pod. 41. in 42.).

„Galunova voda pomanjša občutljivost in razkužuje.“

„Tako, to mi je sedaj jasno,“ zagotavlja Slapar. „V prihodnje bom tudi jaz tako delal, morda ne bom imel toliko nesreče, kakor doslej.“

„Na sreči ni toliko ležeče, kolikor na tem, da se nič narobe ne stori,“ pristavi Razumnik. „Največ nesreč in nezgod se pripeti zato, ker ne dostaja potrebne skrbi, ali ker se naravnost kaj takega stori, kar škoduje. Vsa moja sreča v hlevu je odtod, ker pazim na najmanjšo reč. Glavna reč je seveda vse videti in nič prezreti.“

Podoba 42.

Z vlito vodo v pravo lego spravljene telčnik. 1 mastnik, 2 maternično ustje, 3 skalni mehur, 4 telčnik.

Tele so sedaj privedli k vimenu. Stalo je že prav dobro in se je prav pametno vedlo.

„Ali prvega mleka ne izmolžete?“ vpraša Slapar. „Jaz sem nekoč čul, da je mlezva teletom škodljiva in da je kvečjemu za prasiče dobra.“

„To nikakor ni res,“ zagotavlja Razumnik. „Mlezva je teletom celo potrebna, ker čisti. Čreva novorojenca niso prazna. Napolnjena so z neko smolasto tvarino. Če tele ne dobi prvega kravjega mleka, ki je driskajoče, potem lahko oboli na zaprtju in tudi pogine, ker črevesna smola ne gre od njega. Sedaj pa poskrbimo tudi za krepčilo tej kravi.“

Velel je dekli, naj prinese dobrega sena, in krava ga je z velikim tekom zaužila.

„Moje krave dobe vselej po porodu pošteno posodo oblode,“ pravi Slapar. „To jim izborno diši in dajo potem veliko mleka.“

„In moje ne dobe veliko pijače precej po porodu, temveč le najboljšega sena, in to diši mojim kravam istotako izborno, kakor se tu lahko sam prepričaš,“ odvrne smejé Razumnik. „Nikakor ni potrebno, da se prva dva dni po porodu krave preveč krmijo, zato da bi dale veliko mleka. Prva dva dni je pičlejše krmljenje razumnejše in bolj zdravo. Pozneje je obloda že na mestu, in tudi jaz skrbim, da moje krave dobe dovolj najboljše krme, da dobro molzejo.“

XVIII. Oskrbovanje telet.

Doli pri starem Petru je v zadnjem času več telet poginilo. Na svet so prišla čila in krepka. Čez dva meseca je izginila njih čilost, postala so slabotna in tužna. Največ so ležala z nazaj vpognjeno glavo. Dohila so drisko, ki se ni dala ustaviti, in čez osem dni je vsaka živalca poginila.

Te nesreče stari Peter ni mirno gledal, temveč je sklenil vse narediti, da se jej zanaprej ogne. Dajal je teletom kamiličnega čaja, potem mleka in žganja, potem zopet kaj drugega. Pomagalo ni vse skupaj nič!

Nato je sklenil poslati po Razumnika. Ta naj mu pravo svetuje, kajti prišli sta zopet dve teleti na svet.

Razumnik je prišel. Videl je v stelji ravno pogiblo in silno shujšano tele. S paznim očesom je gledal to tele in njega okolico. Poleg mrtvega teleta je ležalo drugo v vlažnem in temnem kotu, ki je pa bilo tudi že pri koncu. Po stenah je bilo vse mokro. Tla so bila

kakor močvirje. Stelje je bilo tako malo, da so živali morale ležati na mrzlih tleh.

„Vzdigni tole še živo tele,“ veli Razumnik. „Rad bi ga bliže ogledal in mu obtipal srce.“

Peter je vzdignil napol mrtvo tele. Z velikim trdom je spravil ubogo žival na noge. Žalosten je bil pogled na revše, čez in čez polno nesnage. Velike rjave lise od gnojnice so se poznale po plečih, po trebuhu in na stegnih. Živalca je silno smrdela.

„Teleta se ni mogoče dotekniti niti s palico,“ pravi jezno Razumnik. „Polno je nesnage in tule na tem mestu mora skoraj v gnojnici utoniti.“

„Letos imamo malo stelje,“ se opravičuje Peter. „S slamo moramo varčevati.“

„A to vendar ni ležišče za teleta,“ nevoljno odvrne Razumnik. „V takih razmerah ni čudno, če so teleta bolna in poginjajo.“

„Drugega prostora pa nimam,“ zagotavlja Peter. „V hišo za peč telet vendar ne morem devati.“

„Za boljše ležišče pa vendar moreš skrbeti svojim ubogim živalcam,“ odgovori nevoljno Razumnik. „S par deskami se poceni da napraviti suho ležišče. Tudi steno lahko $1\frac{1}{2}$ m visoko z deskami obiješ. Vse to stane nekaj starih desek in par žebeljev. Kakršen je pa ta prostor sedaj, pa ni bivališče za mlade, občutljive živali. Tukaj se morajo mlade živali prehladiti, če leže s trebuhom v gnojnici in se s hrbtom tišče mrzlih, vlažnih sten. Vrhutega je tukaj v vsem hlevu največ prepiha, ker tule vodi luknja na prosto, ki niti ni s slamo ali s čim drugim zabasana.“

Tele je zopet padlo na svoje mokro ležišče. Slabotno je položilo glavo na mokro, vmazano slamo. Negnusna, redka tekočina je šla od njega in je vse okrog onesnažila.

„Ali tele še sesa?“ vpraša Razumnik.

Peter pokliče deklo. Ta je prišla napol mrtvo tele ter ga je tirala pod kravo, kjer je na tla padlo. Dekla je poskusila teletovo glavo privedi do vimena, a tega ni bilo mogoče doseči.

„Ne pije več,“ pravi dekla. „Mislim, da bo kmalu poginilo.“

„Ali ne napajaš svojih telet iz posode?“ vpraša Razumnik. „To je vendar bolje in umestneje.“

„To nam dela preveč truda,“ odgovori Peter. „Mi teleta privežemo h kravi, kjer morejo poljubno sesati.“

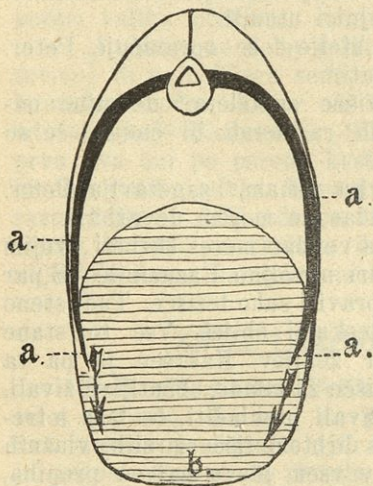
„Potem ni čudno, da tvoja teleta boleajo,“ pravi Razumnik. Če so teleta sama sebi prepuščena, potem več pijejo, kakor morejo prenesti in prebaviti. Posledica tega so obolela čreva, driska in smrt. V tvojem hlevu je pač bolje, če teleta sesajo, kajti za napajanje pri tebi nedostaja zmisla, reda in snage.“

„Če enkrat vidim, kako se teleta iz posode napajajo, potem to tudi jaz zmorem,“ zagotavlja Peter. „Pač izprevidim, da na ta način ne sme naprej. Če mi pokažeš, kako ti ravnaš, bi me veselilo in bi ti bil hvalen.“

„Pridi danes popoldne k meni v hlev,“ pravi Razumnik. „Tam moreva več o vsem tem govoriti. Razentega ti svetujem, da ležišče telet tako popraviš, kakor sem že dejal.“

S prijaznim pozdravom se je poslovil od Petra, ki je obljubil, da popoldne pride v njegov hlev.

Rebra se dol vlečejo, ker je trebuh nabasan s slabo krmo. *a* rebra, *b* trebušna koža.

Podoba 43.

Med tem je tele poginilo. Peter je ogledoval mrtvi živali in jih je potem iz hleva spravil. Kmalu je prišel zopet v hlev z deskami, z latami in z orodjem. Do popoldne je izvršil Razumnikov nasvet. Tudi luknjo v zidu je skrbno zamašil. Dekla je privlekla suhe slame, in potem so dejali dve še zdravi teleti v ta suhi in gorki kot.

Popoldne je šel k Razumniku, ki ga je kar najprijazneje sprejel. Šla sta skupaj v hlev.

„Najprej poglejva mlado goved,“ prične Razumnik. „Kadar si to ogledava, pojdeva v kravji hlev in k teletom.“

Hlev za mlado goved je bil zelo prostoren. Bil je tri metre visok in svetloba je prihajala od dveh strani.

„V tem hlevu je pa izboren zrak,“ je začuden dejal Peter. „Človek bi mislil, da je v sobi, ne pa v hlevu. Odkod pa prihaja v hlev ta čisti zrak?“

V stenah imam od-dušnike, ki tamle gori pod stropom končavajo, razlaga Razumnik. „Ker je vnanji mrzli zrak težji kakor gorki v hlevu, zato počasi pada in odganja slabega in segretega, ki gre iz hleva skozi od-dušnik sredi stropa. V hlevu torej zaradi zračenja ni treba odpirati oken. To je pozimi in pri slabem, vihnem vremenu vedno neprijetno.“

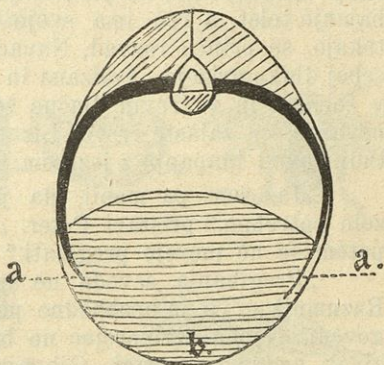
Peter je šel naprej. V nekem koču so bila privezana štiri teleta, ki so bila po kakih 12 tednov stara.

Hodnik zadaj za gnojničnim jarkom je bil lesen. Stene so bile z deskami obite.

Prostor, kjer so stala teleta, je bil zadaj za tretjino dolžine iz betona. in na njem so bile položene 10 cm debele deske (glej pod. 29.)

„Tvoja teleta stojte pa na deskah, sosedi!“ vzklikne Peter. „Jaz sem mislil, da imaš hleve le s cementom tlakane.“

„Cementna tla so mi pregladka in tudi prehladna,“ pravi Razumnik. „Porabil bi preveč stelje, če naj imajo

Podoba 44.

Lepo vložena rebra pri primerno napolnjenem trebuhu s tečno krmo, *a* rebra, *b* trebušna koža.

živali dovolj toplo. Krave od prehlajenja vsled mrzlih tal lahko dobe vnetico vimena, mlada goved pa dobi drisko ali še nevarnejše vnetje trebušne mreže. Tudi spodrsne se na gladkih cementnih tleh lahko, in to je nevarno.“

„Ti imaš teleta privezana?“ vpraša začudeno Peter. „Tega ne morem razumeti. V kmetijskih listih sem vedno čital, da naj se teleta v koču prosto pregibljejo.“

„Boljša reč večkrat prežene dobro reč,“ pristavi smeje Razumnik. „Ta prostor je pač zadosten za sprehajanje telet, a reč ima svojo oviro. Če živali okoli tekajo, se priuče razvad. Navadno se ližejo ali si med seboj dlako grizejo. Polizana in odgriznjena dlaka dela v želodcu in v črevih dlačne žoge, ki morejo biti zelo nevarne, če zalaste črevo. Lizanje in glodanje more biti tudi povod hlapanju z jezikom, in to hočem preprečiti.“

„Jaz sem pa menil, da je pregibanje za teleta zelo potrebno,“ pristavi Peter. „Če so teleta privezana, potem se ne morejo pregibati.“

„Pregibanja seveda ne sme manjkati,“ nadaljuje Razumnik. „To je neobhodno potrebno pri vzreji mlade govedi. Noben živinorejec ne bo imel uspeha, če ima živali vedno na verigi. Gibanja pa mojim teletom ne manjka. Vsak dan morajo za nekaj ur na prosto. Pregibanje v hlevu ni dosti vredno napram pregibu na paši ali na tekališču.“

„Kje pa imaš pašo za teleta?“ vpraša Peter. „Jaz tvoje mlade živine še nikdar nisem zunaj videl.“

„Precej poleg hiše je majhen holmec in zraven gozdiček,“ pove Razumnik. „Med holmom in gozdom, na zavetnem, solnčnem bregu je tekališče. S ceste ga ni videti. Prostor je zelo primeren, je solnčen, in če živali sence žele, jo imajo blizu. Gozd jih tudi vetra brani.“

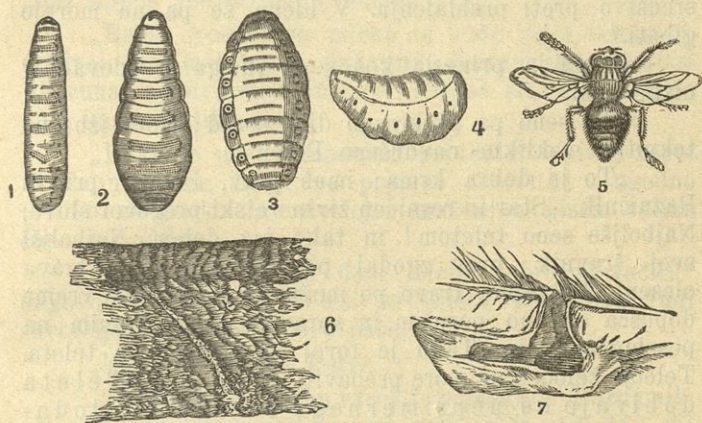
„Koliko stara teleta pa daješ na pašo?“ zopet vpraša Peter, kažoč vedno več zanimanja za Razumnikovo gospodarstvo. „Mlade živali se na prostem kaj radi prehlade!“

„Kakorhitro so teleta odstavljena, pa pridejo v lepem vremenu na pašo,“ odgovori Razumnik. „Kolikor

hitreje se mlade živali na pameten način utrdijo, tem bolje je.“

„V tej starosti pač ne morejo na paši kaj jesti,“ meni Peter dvomeče. „Jaz vsaj sem se prepričal, da teleta v taki starosti ne pojedó veliko trave, in potem tudi ne verujem, da bi zelenjava mladim živalim prijala. Ali ni tako, sosed?“

„V nečem imaš prav,“ odgovori vprašani. „Jaz svoja teleta v hlevu krmim kakor navadno do tedaj, da so popolnoma sita, in šele potem gredo vun. Pričnejo pa prav kmalu travo smukati. Ker niso na paši lačna, zato se tudi ne prenažró.“

Podoba 45.

Razvoj govejega zolja. 1, 2, 3 ličinka; 4 buba; 5 zolj;
6 rov v kožo; 7 duplina v koži, kjer je bila ličinka.

Med tem pogovorom je prišla dekla odpirat vrata; teleta je odvezala, in mlade živali so veselo zbežlale na prosto.

„Danes se pa vendar teleta ne smejo gnati na prosto,“ vzklikne nekako prestrašeno Peter. „Pravo aprilsko vreme je zunaj; sneg in vihar se menjavata, vmes pa dežuje.“

„Moja teleta so tega že zdavnaj vajena,“ pristavi Razumnik. „Starejša teleta hodijo celó pozimi za nekaj

časa v sneg, in jim nič ne škoduje. To utrjuje in ohranjuje zdravje.“

Začudeno je poslušal Peter te besede, ki mu niso hotele v glavo.

„Zakaj sem pa potem moral luknjo v hlevu tako skrbno zamašiti, če mrzel zrak ne škoduje?“ vpraša čez nekaj časa.

„Dokler se živali na prostem gibljejo, jim mrzel zrak ne more veliko škodovati,“ poučuje Razumnik. „Škodljivo pa je, če mrzel zrak mirne živali piha le od ene strani. Na prostem se živali sameodsebe pregibljejo, če jim mrzli zrak ne prija, in gibanje je najboljše sredstvo proti prehlajenju. V hlevu se pa ne morejo gibati.“

Dekla je prinesla koš sena in ga je zdevala v nizke jasli.

„To seno pa prekrasno diši, sosed; mora izborno tektniti!“ vzklikne navdušeno Peter.

„To je dobra krma; imaš prav, Peter,“ pritrdi Razumnik. „Star in resničen živinorejski pregovor slove: Najboljše seno teletom! in tako jaz delam. Najboljši svoj travnik prav zgodaj pokosim, preden trava oleseni. Pokošeno travo po možnosti in kolikor vreme dopušča skrbno posušim in spravim. Seno hranim na posebnem kraju. Tako je torej moje seno za teleta. Telečji želodec ne more prebaviti trdega sena. Teleta dobivajo od neprimernega sena vzlic dodatnim tečnim krmilom vendarle velike trebuhe. Velik trebuh je pa pri teletih, kadar se razvijajo, zelo opasna reč. Velik trebuh prepreči dobro razvijanje in in obokanje reber, ker težak in velik trebuh trajno rebra dol vleče (glej podobi 43. in 44.). Pri krmljenju s slabim senom se tudi kosti, vezi in mišice ne morejo razvijati. Rastoče živali nikdar ne zadovoljijo živinorejca, ker so njih oblike neprimerne in posameznim delom nedostaja kreposti in moči. Resnično vzorna reja je le tedaj mogoča, če imajo skoziinskozi primerno seno na razpolaganje.“

„V tej zadevi sem jaz še zelo zadaj,“ odgovori odkritosrčno Peter. „Hočem si pa pomagati in tvoj nasvet upoštevati. Doslej so moja teleta dobivala isto

seno kakor odrasla goved. Moja teleta so vedno imela prav poštene trebuhe in ne vzbočenih reber. Kaj pa tvoja mlada živina dobiva poleg sena?“

„Razen sena na dan preko 1 *kg* zdrobljenega ovsa in pšeničnih otrobov, in sicer malo več ovsa kakor otrobov,“ odgovori Razumnik. Oves predvsem pospešuje tvorjenje krvi in razvijanje mišic. Otrobi pa zaradi svoje vsebine fosforovokislega apna pospešujejo rast kosti. Močna krmila pokladam suha in pomešana z rezanico ter jim primešam nekoliko soli.“

„Ali teleta ne dobivajo oblode?“ vpraša Peter. „Jaz dajem vse otrobe v oblodi.“

„Razen posnetega mleka in vode moja teleta ne dobivajo nič mokrega,“ nadaljuje Razumnik. Napajam jih zunaj na dvorišču, in sicer trikrat na dan. Tudi na paši imajo priliko piti.“

„Kako je pa s snaženjem pri tebi?“ vpraša zopet ukaželjni Peter, hoteč se pošteno okoristiti z ugodno priliko za pouk. Jaz doslej s snaženjem nisem veliko časa zamudil.“

„Vsak dan enkrat dam teleta dobro skrtačiti,“ odgovori Razumnik. Poleti se teleta polestega tudi skrtačijo, kadar pridejo s paše.“

„Zakaj?“ vpraša Peter.

„To ima svoj tehten vzrok,“ pojasnjuje Razumnik. „V poletnem času roji goveji zolj (glej pod. 45.), ki poišče zlasti mlada goveda in zalega jajca na njih kožo. Iz jajec izvaljene ličinke se prerijejo v kožo, kjer se čez zimo razvijejo v ogrce, ki spomladi zopet iz kože izlezejo.“

„Saj ni nič škode, če ima živina ogrce,“ zavrača Peter. Pogosto sem čul, da je goved, ki ima veliko ogrcev, posebno dobra.“

„To je takole,“ razlaga Razumnik. „Zolj gre najrajši na govedo s fino kožo. Živali s fino kožo so navadno prav dobre. Odtod prihaja, da imajo ogrčaste živali za dobre. Z dobroto teh živali pa zolji niso v nikaki zvezi. Še celo velika sitnoba je, če se na kaki mladi živali veliko ogrcev naseli. Ko ogrci spomladi

vun lezejo, more žival zelo oslabeti, ker prebadanje kože povzroča bolečine, žival trpi, izgubi tek in zaostane v razvitju.

Veliko bolje je, če ni nobenega ogrca na živali, zato ni škoda za trud, teleta okrtati, ko pridejo s paše domov. Na ta način se odstranijo jajca od zolja, četudi ne vsa. Sedaj pa pojdiva v hlev, kjer so sesajoča teleta. O odstavljenju sva dovolj govorila.“

Šla sta v kravji hlev.

XIX. Napajanje telet in njih odstavljanje.

V kravjem hlevu je Peter videl v opažanem kotu tri teleta, ki so stala na debeli plasti stelje (glej pod. 46.).

„Teleta imajo tukaj popolnoma suh in gorak prostor,“ razlaga Razumnik. „Tla so lesena in z zidom teleta ne pridejo nič v dotiko. Tudi prepaha ni v tem kotu.“

Sedaj je prišla dekla z leseno golido v roki, kjer je bilo približno liter mleka, ki ga je namolzla pri kravi z novim mlekom.

„To je popoldanska južina za tele,“ pripoveduje Razumnik. „Tele je 6 dni staro in dobiva petkrat na dan po liter mleka. Drugi teden ga dobode 6 litrov, na štiri obede razdeljenega.“

„Ali ni to premalo?“ vpraša začudeno Peter. „Zdi se mi, da moja teleta veliko več dobivajo.“

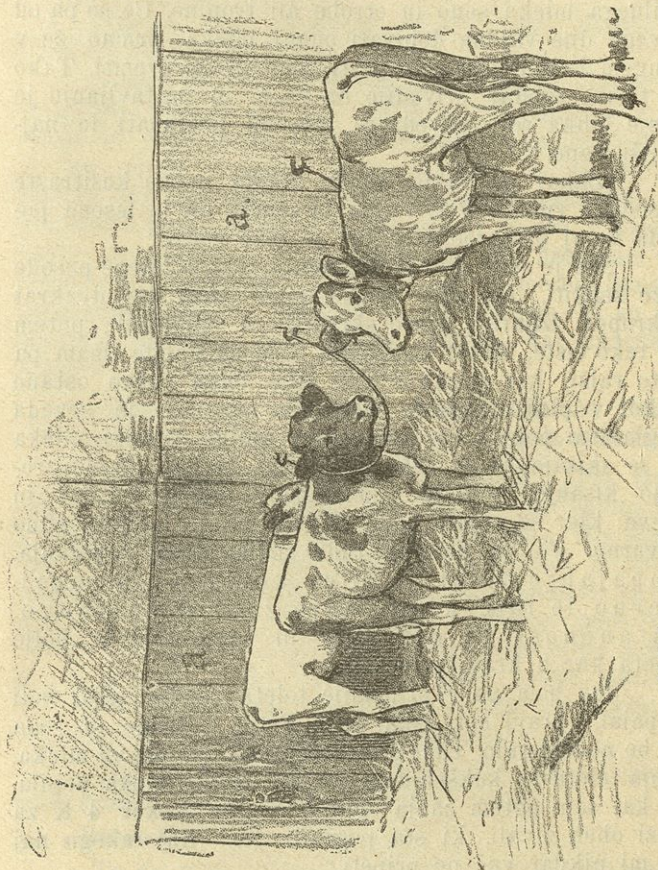
„In so zato poginila,“ odgovori smeje Razumnik. „Premalo mleka teletom gotovo ne škoduje, preveč je pa lahko nevarno. Pri meni se teleta nikdar ne prenapijó.“

Med tem je tele svoj delež posrebal. Prav nič ni ostalo mleka v golidi. Poželjivo je živahna žival polizala zadnje kaplje.

„Tele je prav res še lačno,“ pravi Peter. „Poglej, kako poželjivo gleda za prazno golido. Ali nimaš usmiljenja z živaljo?“

„Da, da bi jo do mrtvega napojil,“ odgovori smeje Razumnik. „To me ne mika. Bolje je, če se teleta nekoliko lačna ozirajo za prazno golido, kakor pa, če se ne menijo za polno golido in so na smrt bolna. Mlada

teleta so neumne živali. Popile bi naenkrat dva litra in tudi več, dočim morejo prebaviti le enega, kvečjemu poldrugi liter. Poglavitna prednost napajanja je ravno v tem, da se teleta ne morejo prenapiti. Moja teleta morejo po krmljenju še vedno imeti tek. To jim je

Podoba 46. Opažene stene v telečjem hlevu.

ugodno. Če kterikrat zapazim, da teletu v golidi kaj ostane, précej naročim, naj se mu delež prikrajša.“

„To se mi pametno zdi,“ pritrdi sedaj Peter.

„Telet ne pustiti, da bi se preobjedla; to je jako važno,“ nadaljuje Razumnik. Če se teleta prve tedne

preobilno z neposnetim mlekom krmijo, jih je jako težko odstaviti. Od preobilnega prehranjevanja pridejo potem v nezadostno. Tak prehod ima na razvijanje živali najslabši učinek. Teleta dobe bolezní v prebavilih in drisko, če so naenkrat primorana uživati namesto obilnega mleka seno in otrobe ali tropine. Če so pa od prvega dne vajena dobivati manj mleka, prično že v drugem tednu poskušati jesti seno in ga žvečiti. Tako se teleta zgodaj privadijo na seno, in odstavljanje je zanje lahka reč. Seveda je teletom pokladati le najboljše seno.“

„Zakaj pa rabiš leseno golido in ne kositraste posode?“ vpraša Peter. Jaz bi mislil, da je lesena posoda manj priporočljiva, ker se teže znaži.“

„To je res,“ potrdi Razumník, „da je lesene posode teže snažiti. Jaz dam lesene golide vsak dan dvakrat s kropom izpariti, dobro skrtáčiti in splakniti; potem so tako čiste, kakor kositraste. Lesene golide imam pa zato rajši, ker mleko v njih dlje časa gorko ostane kakor v ploščevinastih. Skrajnja snažnost je seveda poglobitni pogoj. Če ostanejo v golidi ostanki mleka in se skisajo, je to zelo neprijetno, in kali, ki povzročajo kisanje, pridejo z mlekom v telečji želodec in čreva, kjer se yname kislo kipenje, ki je teletom silno nevarno. To je namreč tudi slaba stran napajanja. Napajanje telet je silno koristno, a je primerno le tam, kjer imajo zmisel za snago, natančnost in red. Kjer ni tega, tam je bolje teleta kar h kravi privezati.“

Jaz bom pa v prihodnje teleta vendar rajši tudi napajal,“ pravi čez nekaj časa Peter. „Snage in reda ne bo nedostajalo. Tudi prihranim vsak dan precej mleka. Moja teleta so kakšen dan dvakrat toliko mleka popila, in kaj sem potem zanja dobil? Ne več kakor 4 K za koži obeh živali, ki sta poginili. Ne! Kaj takega naj se mi nikdar več ne pripeti.“

„To je seveda tudi zelo važno, da se krave temeljito pomolzejo,“ dostavi Razumník. „S čistim izmolzenjem do zadnje kaplje od prvega dne naprej se prav bistveno pomnoži mleko. Znano je namreč, da ravno med molžo mlečne zleze največ mleka izdelajo.

Molzenje mlečne žleze posebno vzbuja. Človeška roka pa mlečne žleze veliko bolje vzbuja kakor neumno tele, ki nespametno sesa in v svoji trmoglavosti ne obdelava vseh seskov enako. V tem tudi tiči velika prednost napajanja.“

„Koliko časa dobivajo tvoja teleta neposneto mleko?“ vpraša še enkrat Peter.

„Vobče je težko glede tega določiti kakšno pravilo,“ pojasnjuje Razumnik. „Po osmem tednu dobivajo moja teleta že nekaj otrobov in zdrobljenega ovsa in obenem se jim mleko pomalem odteguje. Biki, ki se morajo hitreje razvijati kakor junice, morajo dlje časa dobivati neposneto mleko, in sicer 12 tednov ali še več. V krajih, koder se pečajo z vzrejo bikov, ki jih prodajajo za visoke cene, dobivajo biki celo do 9. meseca mnogo neposnetega mleka. Nikakor pa ni teletom, ki so namenjena za rejo, pred osmim tednom kaj znatnega odtegniti pri neposnetem mleku.“

„Kako pa ti odstavljáš teleta?“ vpraša Peter. „Mislim, da ti pri tvojem ravnanju to ne dela sitnosti!“

„Prav imaš,“ zagotavlja Razumnik. „Pri meni pravzaprav ni odstavljanja, ker teleta niso vajena na sesanje. Tele in mati se niti ne poznata. Ko pride čas, da se neposneto mleko prične odtegovati in nado-meščati z drugimi krmili, takrat se daje posneto mleko in poleg tega v pričetku majhne množine pšeničnih otrobov in zdrobljenega ovsa. Najboljšega sena smejo že od drugega tedna naprej poljubno veliko zaužiti. Pri vsakem krmljenju se ga jim da, kar se enkrat z roko zagrabi, in kar ostane, dobe krave.“

„Jaz sem pa mislil, da je škodljivo, če se teleta tako zgodaj privadijo na seno,“ pravi Peter.

Razumnik mu pa odgovori:

„To po moji izkušnji ni tako. Živali imajo poženje po senu. Če se jim ne da seno, potem prično brskati po umazani stelji, in pri tej priliki pojedó slabe, debeloštiblaste reči, ki jim morejo škodovati. Da to preprečim, jim rajši dam nežnega sena, ki vem, da je dobro, mehko in lahko prebavno.“

„Ravno smo dobili novo tele,“ zakliče dekla, ki je s pomočjo druge dekle privlekla lepo in močno junčico v predelek za teleta.

„Odrgnite ga dosuhega,“ veli Razumnik. „Pa pazite, da ne ranite popka.“

Dekli sta položili novorojenca na suho slamo ter sta ga začeli s slamo drgniti. Pri tem nista pozabili na noge. Živahna in krepka žival se je pri tem vedno skušala na noge postaviti.

Peter in Razumnik sta dolgo časa gledala.

Čez pol ure so vedli tele k materi, da popije mlezo.

„Jaz sem mislil, da je tele pustiti pri materi, da ga sama obliže,“ pravi Peter. „Ti pa zopet drugače ravnaš, in hočeš, da tele odrgnejo. Ali ima to kakšno prednost?“

„Seveda ima to prednost, ker se teleta hitro ogrejejo, kar se ne zgodi, če jih krave obližejo,“ odgovori Razumnik. „Za teleta je to zelo dobro. Tudi je za noge dobro, če se hitro dosuhega odrgnejo, ker se tok krvi poživi. Le poglej, kako se tele dobro giblje, četudi je šele $\frac{3}{4}$ ure staro.“

„Kaj pa storiš, če se teleta navidez mrtva store?“ vpraša zadnji pot Peter. „Ali tudi tedaj daš teleta odrgniti?“

„V tem slučaju rečem najprej gobec in nos očistiti sluzi,“ odgovori Razumnik. „Potem se tele tudi temeljito dosuhega zdrgne. Če vse to ne pomaga, potem polijem navidez mrtvo tele po glavi z mrzlo vodo. To navadno pomaga. Če se tele oživi, se mora seveda dosuhega zbrisati.“

„Danes sem se zopet veliko novega naučil,“ zagotavlja Peter, ko se je hvaležno poslavljal od Razumnika. „Tvoj pouk ne bo zaman.“

XX. Na popku bolna in kilava teleta.

Kopitar je dobil dve lepi simodolski teleti, ki sta v pričetku prav izvrstno kazali.

Čez 14 dni je pa junček izgubil ves tek.

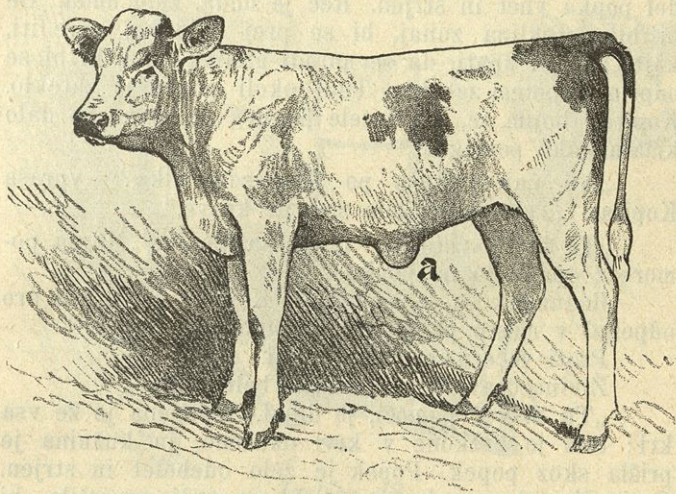
Večinoma je ležal stegnjen na stelji in glavo je nekoliko nazaj vpognjeno držal.

Le težko je še vstajala uboga živalca.

„Tele nam pogine,“ jadikuje nekega dne Kopitarca.
„Jaz ne vem več pomoči.“

„Tudi jaz ne vem, kaj je ubogi, bolni živali,“ pristavi Kopitar. „Tele nima driske in tudi ne oteklih nog, in vendar je tako slabo, da utegne kmalu poginiti. Vzlic temu hočem vprašati še Razumnika za svet.“

„Stori to!“ prosi gospodinja. „Razumnik nam je že tolikokrat dobro svetoval; morda bo tudi to pot vedel kaj rešilnega. Pove nam vsaj to, če se spleča poslati po živinozdravnika.“

Podoba 47.

Gnojna bula na popku.

„Najbolje je, če grem precej k njemu in ga prosim, da semkaj pride,“ odgovori Razumnik. „Gotovo je doma, kajti videl sem ga iti s polja proti domu.“

Hitro je šel iz hleva, in že čez par minut se je vrnil z Razumnikom.“

„Tu je tele, ki nas tako skrbi,“ prične Kopitarca, ko stopi Razumnik v hlev, ter mu kaže na medlo in bolno žival na stelji.

„To je pač v slabi koži,“ odvrne z glavo majajoč Razumnik. „Naj ubogo žival najprej malo natančneje ogledam. Prinesi snop slame, da nanj poklekнем, kajti bržkone ne more dolgo stati, četudi ga dvignemo.“

Kopitar je prinesel snop ržene slame.

Razumnik si je priredil slamo poleg teleta, in potem je nanjo pokleknil, da je lahko in udobno opazoval bolno tele.

„Srce slabotno bije,“ je dejal. „Čuti se že zelo slabo. In tukajle . . . tu se vleče od popka debela, klobasi podobna reč globoko v trebuh. Zdi se mi, da je del popka vnet in strjen. Reč je huda, zelo huda. Če bi bila oteklina zunaj, bi se prej dalo kaj narediti, kajti bilo bi upati, da se naredi gnojna bula, ki bi se odprla in potem zacelila. Tudi okoli popka je zateklo. Kopitar, bojim se, da ti tele pogine, če se ne bo dalo kmalu kako pomagati.“

„Ali naj pošljem po živinozdravnika?“ vpraša Kopitar. „Tele je od zelo žlahtne krave.“

„To bi ti svetoval,“ pravi Razumnik. „Morda pomore z operacijo na popku.“

Razumnik se je poslovil, in Kopitar se je čez uro odpeljal v mesto po živinozdravnika.

Proti večeru ga je pripeljal.

Živinozdravnik je preiskal bolno tele.

„Tu ni več pomoči, je dejal. Izprijena je že vsa kri; tele je bržkone v krvi okuženo, in kužnina je prišla skoz popek. Popek je zelo odebeled in strjen. Operacija ni mogoča, in če bi se tudi posrečila, bi vendar ne imelo vrednosti, če bi popek izrezal, kajti kali bolezni so prešle že v ves krvni tok.“

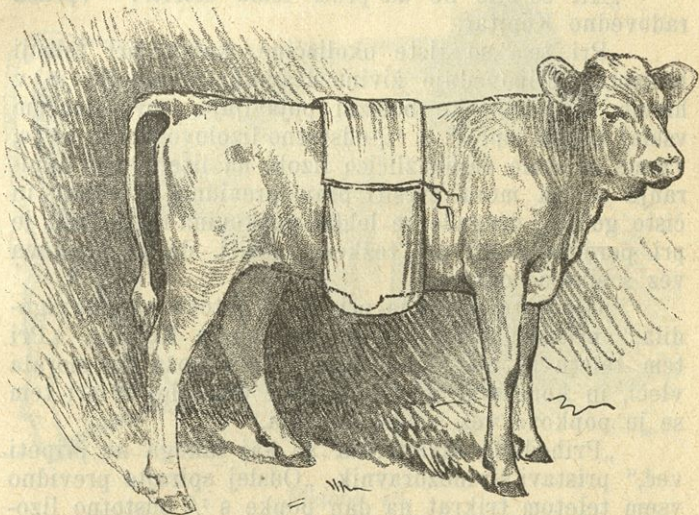
„Potem tele zakoljem“ pravi Kopitar. „Ali je meso še užitno?“

„Tega nikakor ne morem svetovati,“ razlaga živinozdravnik. „Tele je že zelo medlo, meso je gotovo rdeče in se vidi prav malo okusno. Mogoče je pa tudi, da je zdravju škodljivo. Kali bolezni so razširjene po vsem životu.“

Jaz sem mislil, da se te kali s kuhanjem uničijo,“ ugovarja Kopitar.

„To je že res,“ odvrne živinozdravnik. Kali bolezni, takozvana kužnina, se pač uniči s kuhanjem ali s pečenjem. Česar pa vročina ne uniči, to so izdelki kužnine. Ti izdelki so mnogokrat prav nevarni strupi. Iz tega vzroka naj se nikdar ne vživa meso živali, ki so dolgo bolehole za snetljivimi boleznimi, ki je po njih trpel ves život.“

„Če je reč taka, si seveda premislim, da bi tako meso užival,“ zagotavlja Kopitar. „Desetkrat rajši jem suh kruh kakor tako nevarno pečenko. Vzlic temu za-

Podoba 48.

Obkladek iz lanenega semena.

koljem ubogo žival, da jo rešim trpljenja. Za kožo dobim potem tudi vsaj še 2 kroni, in vrhutega sem radoveden, kakšen je popek, ki je vzrok bolezni.“

„Če se tele takoj zakolje, potem ga lahko še sam razparam,“ pravi živinozdravnik. „Prav ljubo mi bo.“

Kopitar je hitro poslal po klavca, ki je tele takoj zaklal.

Ko je živinozdravnik odprl trebušno votlino, je našel popkovino močno odebelelo od pričetka do jeter.

Sredi popkovine je bila za gosje pero velika tuljava, napolnjena z gnojem.

„Kako je prišel ta gnoj v popkovino?“ vpraša Kopitar. „Saj tega zunaj vendar ni bilo videti.“

„Če se popek po porodu rani,“ razlaga živinozdravnik, „potem more kužnina, ki gnojenje povzroči, predreti skoz majhne raze in rane, če je taka kužnina v hlevu. Kužnina se pa nahaja v večini hlevov. Sicer pa v pričetku mehka popkovina sama lahko v sebe vsrka tako kužnino.“

„Ali se nič ne da proti temu storiti?“ vpraša radovedno Kopitar.

„Pri tem so tiste okoliščine, kakor pri telečji hromoti,“ pripoveduje živinozdravnik. „Najbolje je v hlevih, kjer se take bolezni pojavljajo, novorojencem vselej popek izprati s $\frac{1}{2}$ odstotno lizolovo vodo, to je, vzame se malo čajno žličico lizola na liter vode. Izpiranje se pa mora izvršiti prav previdno, z mehko in čisto gobico, drugače se lahko popkovina rani. Tudi je pri porodu, zlasti pri težkem, paziti, da se popkova vez s silo ne odtrga.“

„Glede tega se je pri meni gotovo napaka zgodila,“ pristavi po kratkem premisleku Kopitar. „Pri tem teletu je bil težak porod. Dva moža sta morala vleči, in končno je tele daleč proč odletelo, in pri tem se je popkova vez s silo odtrgala.“

„Prihodnjič skrbite, da se kaj takega ne pripeti več,“ pristavi živinozdravnik. „Odslej spirajte previdno vsem teletom trikrat na dan popke s $\frac{1}{2}$ odstotno lizolovo vodo. Pri tem pazite, da krava popka ne bo mogla oblizati. Če ne boste na to pazili, potem se lahko pripeti, da krava namazani popek s tako silo liže, da ga napol iztrga, kar sem že večkrat opazil.“

Kopitar je obljubil, da vse pravilno naredi. Nato se je živinozdravnik poslovil.

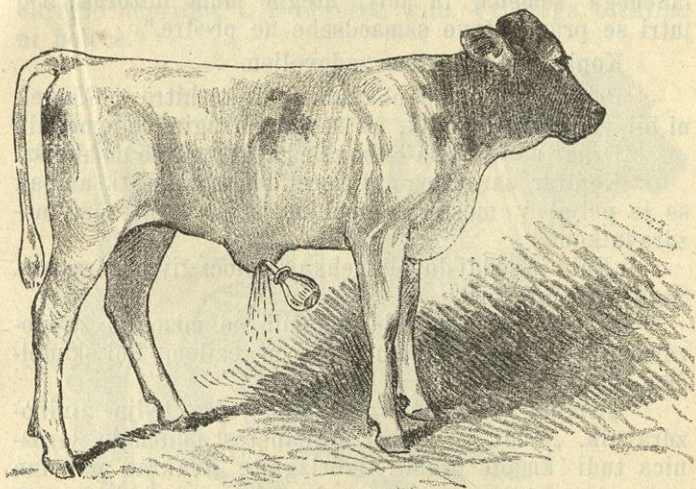
Preteklo je 8 dni, in obolelo je drugo tele. Sicer ni izgubilo vsega teka, a na popku je Kopitar opazil za oreh debelo, vročo oteklino.

„To pot se menda ne izteče tako slabo,“ dé Kopitar svoji ženi, ko je zapazil to oteklino na popku. „Vendar pošljem po Razumnika.“

Hlapec je šel po Razumnika in se je kmalu znjnim vrnil.

„Mislim, da se tu napravi poštena bula, ki se čez malo dni predre,“ razlaga Razumnik (glej pod. 47.). „Buli pa pomoreš, da hitreje dozori, če nanjo pokladaš kuhano laneno seme, kolikor mogoče gorko, in sicer ga pritrdiš s primerno vrečo (glej pod. 48.).“

„To tudi storim,“ zagotavlja Kopitar. „Ne strašim se nikakega truda. Ali se bula sama predre, ali naj jo prebodem?“

Podoba 49.

Izbrizgovanje prerezane gnojne bule na popku.

„Najbolje bo, če takrat pošlješ po živinozdravnika, ko se bula nekoliko zmehta. Mali strošek za živinozdravnika ne hodi v poštev pri precejšnji vrednosti tega lepega teleta.“

„Menda pa tudi ne bo škodovalo, če čakam, da se bula sama predere,“ odvrne Kopitar, ki je bil zelo varčen gospodar.

„Tega bi ti ne svetoval,“ poučuje Razumnik. „Kolikor prej se prereže dozorela bula, tem bolje je. Če se predolgo čaka, potem se znaten del kože uniči

in se prav slabo celi. Tudi se ne, če se morda bula na napačnem mestu na znotraj predre, in gnoj potem lahko na prav nevarna pota zaide. Kakorhitro se gnoj zlije v trebušno votlino, bo po teletu.“

„Tega pa že nočem,“ odgovori Kopitar. „Takoj zopet pošljem po živinozdravnika.“

Razumnik je bulo še enkrat preiskal.

„Do jutri še prav lahko počakaš,“ je dejal potem. Danes pridno delaj nasvetovane obkladke iz kuhanega lanenega semena, in jutri utegne bula dozoreti. Do jutri se prav gotovo samaodsebe ne predre.“

Kopitar je bil stem zadovoljen.

Pridno so delali obkladke. Kakorhitro obkladek ni bil več dovolj gorak, pa so ga z drugim nadomestili.

Drugi dan je bila bula vsled tega znatno mehkejša.

Kopitar zaraditega ni hotel dolgo odlašati, ampak se je peljal v mesto, in opoldne se je vrnil z živinozdravnikom.

„Bula je sedaj dovolj mehka,“ odloči živinozdravnik. Sedaj jo prerežem.“

V to svrho so tele položili na mizo, in živinozdravnik je prerezal bulo z ostrim rezilom. Pol skudelčice gnoja je izteklo.

„Kmalu se obrne na bolje,“ zagotavlja živinozdravnik. „Gnoj je iztekel, in napetost odnehuje. Groznica tudi kmalu preide. Izbrizgajte dvakrat na dan rano s $\frac{1}{2}$ odstotno lizolovo vodo (glej pod. 94.), in v 8 dneh bo zaceljena.“

Živinozdravnik je izročil Kopitarju majhno brizgalnico z žogo in potrebni lizol.

Kopitar je vse točno izvrševal. Že drugi dan je tele rajše pilo in je bilo živahnejše. Čez 8 dni je bilo tele zdravo.

Preden je pa živinozdravnik odšel iz vasi, ga je naprosil Vogeltnik, naj gre tudi v njegov hlev.

„Jaz imam tudi na popku bolno tele, bo tudi treba rezati,“ pravi Vogeltnik. „Tele je sicer še zdravo in čilo, a nočem odlašati.“

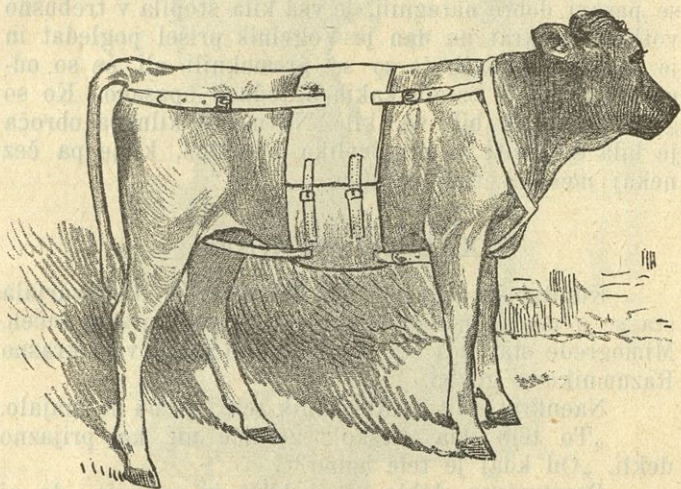
Živinozdravnik je tele hitro preiskal in se je namehn timeril.

„Ali še ni godno za nož?“ vpraša Vogeltnik dvo-meče. „Mislil sem, da je oteklina dovolj mehka.“

„To bi bila lepa neumnost, če bi ta popek pre-rezal,“ odgovori živinozdravnik. „Bilo bi po živali! To, kar Vi smatrate za bulo, ni bula, temveč kila.“

„Kila!“ vzklikne začudeno Vogeltnik. „Vedno sem mislil, da je gnojna bula.“

„Poglejte, vso oteklino lahko v trebuh potisnem,“ nadaljuje živinozdravnik svoj pouk. „Če je oteklina notri, v notranji trebušni koži prav natančno čutim okroglo odprtino, t. j. obroček kile. Vrhutega oteklina ni boleča.“

Podoba 50.

Opasano kilavo tele.

Kaj naj pa počnem s kilo?“ vpraša Vogeltnik. „Škoda bi bilo za lepo tele.“

Najpreprosteje je tele opasati,“ odgovori živinozdravnik. „Kila potem kmalu izgine.“

„Kje pa dobim take pasove?“ vpraša Vogeltnik. „Še nikdar nisem videl kaj takega in si tudi ne morem misliti.“

Živinozdravnik je na kosec popirja napravil majhno risbo.

„Tako, sedaj razumem,“ pravi Vogeltnik, ko je risbo ogledal. „Tako pripravo za opasanje mi sedlar lahko naredi (glej pod. 50.).“

„Paziti je, da je žival prav opasana,“ nadaljuje živinozdravnik. „Kakorhitro se pasovi naprej ali nazaj premaknejo, potem vse skupaj nič ne velja.“

„Vse hočem kar le mogoče pravilno napraviti,“ zagotavlja Vogeltnik. „Da se le sitna oteklina izgubi.“

Še isti dan je naročil pri sedlarju pasovje po predloženi risbi. Po nasvetu živinozdravnika je sedlar na tistem mestu, ki pride na kilo, pasovje podložil z okroglim kosom usnja, kakih 8 cm v premeru. Če so se pasovi dobro nategnili, je vsa kila stopila v trebušno votlino. Večkrat na dan je Vogeltnik prišel pogledat in je pasove popravil, če so se premknili ali če so odnehali. Tele je ostalo kakih 5 tednov opasano. Ko so ga odpašali, ni bilo več kile. Na mestu kilnega obroča je bila še čutiti za prst velika odprtina, ki je pa čez nekaj mesecev tudi izginila.

XXI. Telečja driska.

Kopitar je vasoval pri Razumniku. Pogovarjala sta se o marsičem, seveda največ o gospodarskih rečeh. Mimogrede sta tudi stopila v hlev in ogledovala krasno Razumnikovo goved.

Naenkrat zapazi Razumnik tele, ki mu ni ugajalo.

„To tele ima drisko!“ zakliče nič kaj prijazno dekli. „Od kdaj je tele bolno?“

Prestrašena dekla stopi bliže in zatrjuje, da ni zapazila nikake bolezni. Tele je bilo vedno veselo in je rado jedlo. Še pred dvema urama je vse mleko popilo.

Razumnik je tele preiskal. Otipal je ušesi in gobec. Potem je zmeril toplino po drugih mestih života.

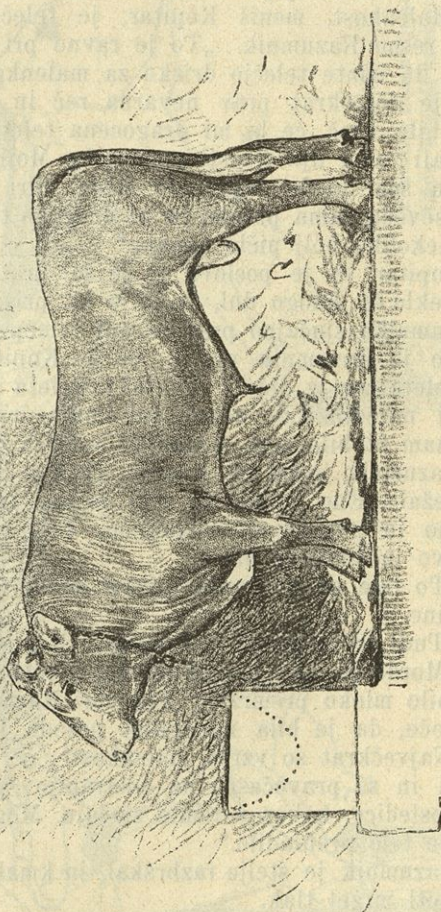
„Tele še nima groznice,“ pravi, ko je preiskavo dovršil. „To je ugodno. Najprej pa moram dognati vzrok, da ga odstranim. Prinesi napajalnik!“ veli dekli.

Dekla je prinesla napajalnik, ki ga je Razumnik temeljito preiskal.

„Napajalnik je popolnoma čist,“ je dejal. „Vzrok torej ni nesnaga.“

Razbrskal je slamo pod teletom.

„Tudi ležišče ni vzrok,“ pristavi premišljuječ.
„Slame je dovolj in je suha. Tla so gorka, ker so lesena,
in stene so z lesom opažene. Tele se tu ni prehladilo.“

Podoba 51.
Bik z vdrtim hrbtom.

V tem hipu zagleda, da se blizu stoječa krava
hoče spenjati na drugo.

„Tako, sedaj vem za vzrok,“ pravi smeje Raz-
umnik. „Krava, ki od nje tele dobiva mleko, se poja.
Driska je nepomembna in samaodsebe preide.“

„Ne vem, kako te more taka malenkost, kakor je driska, tako razburiti,“ dé začudeno Kopitar. „Poznam te dolgo let in vem, da si premiseln mož, ki ga malenkosti ne vznemirjajo.“

„Malenkost, meniš Kopitar, je telečja driska,“ odvrne resno Razumnik. „To je ravno pri vas v vasi napaka, da imate telečjo drisko za malenkost. Telečja driska je čestokrat prav nevarna reč in prav nič bi mi ne bilo všeč, če bi mi dragocena teleta za drisko crkala ali vsled nje v rasti zaostajala. Moji posli dobro vedo, da sem glede tega zelo strog. Pri tem teletu driska seveda sama preide, in ni drugega treba, kakor da se nekoliko bolj pičlo napaja.“

Kopitar se je poslovil in je šel proti domu. Ni pa preteklo še mnogo dni, in že je bil prisiljen poslati po Razumnika slučajno prav zaradi telečje driske.

Ko je Razumnik prišel, mu je Kopitar pokazal svoja teleta ter je dejal: „Poglej ta teleta in mi svetuj, kaj naj naredim. Že nekaj dni imajo drisko. V pričetku nam ni bilo mar, a sedaj je bolezen že sumljiva.“

Razumnik je šel na prostor, kjer so tri teleta na slami ležala. Eno je bilo že zelo medlo. Ležalo je nepremično in popolnoma oslABLJENO. Leže je dajalo od sebe sivo in smrdeče blato.

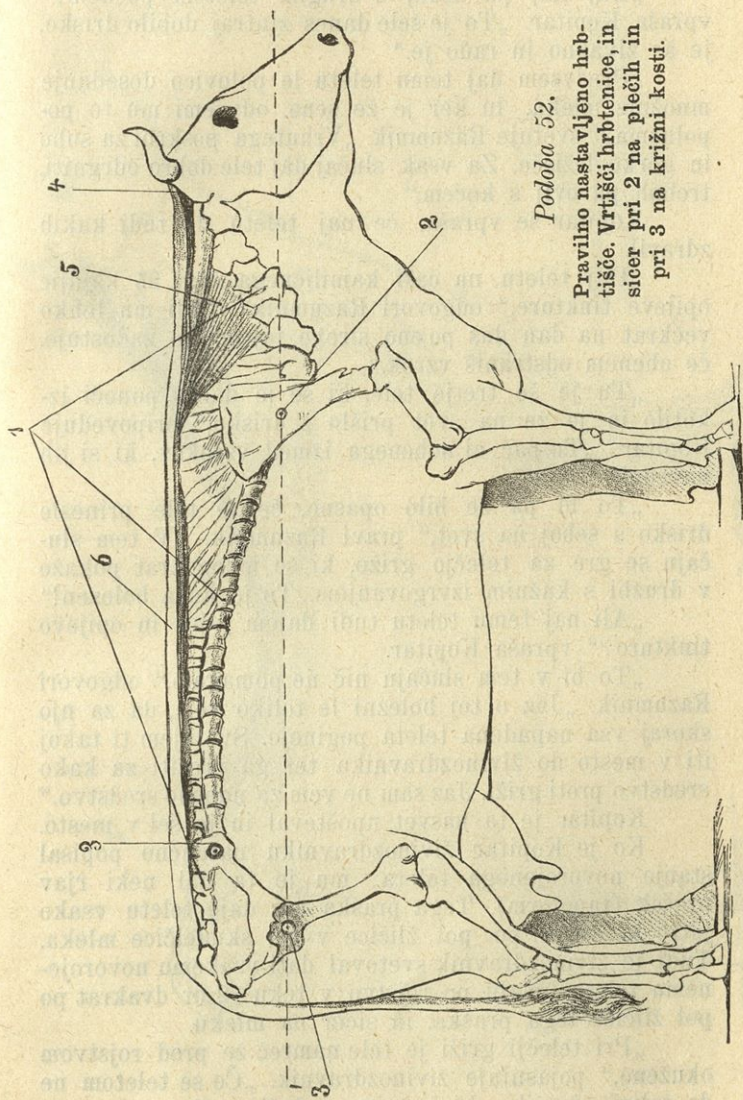
„To tele mi ne ugaja,“ pravi Razumnik. „Menim, da pogine.“

„Tudi jaz mislim,“ dé Kopitar. „Kaj je pa vzrok?“

„Morda je tele preveč mleka naenkrat izpilo, ali pa je bilo mleko premrzlo,“ odgovori Razumnik. „Tudi je mogoče, da je bila napajalna posoda nesnažna ali kisla. Največkrat so vzrok malenkosti; če se pa nanje ne pazi in se pravočasno ne odstranijo, potem imajo hude posledice, kakor v temle slučaju. Mogoče je tudi, da se je tele prehladilo.“

Razumnik je steljo razbrskal, in kmalu je bil pod njo videti mrzel tlak.

Če teleta leže na mrzlem, mokrem tlaku, tedaj morajo dobiti drisko,“ pravi Razumnik. „Tudi tukaj bo menda to vzrok. Da bi bil dal takoj, ko se je driska pokazala, teletu boljše ležišče, morda bi bilo ozdravelo. Sedaj, mislim, je vse zastonj.“

Podoba 52.

Pravilno nastavljeno hrb-
tišče. Vrtišči hrbtnice, in
sicer pri 2 na plečih in
pri 3 na križni kosti.

„Kaj naj pa sedaj z drugim teletom počnem?“ vpraša Kopitar. „To je šele danes zjutraj dobilo drisko, je še živahno in rado je.“

„Predvsem daj temu teletu le polovico dosedanje množine mleka, in ker je že seno, odzemi mu to popolnoma,“ svetuje Razumnik. „Vrhutega poskrbi za suho in gorko ležišče. Za vsak slučaj daj tele dobro odrgniti, trebuh pa ovij s kocem.“

Kopitar še vpraša, če naj teletu da tudi kakih zdravil.

„Daj teletu na čaši kamiličnega čaja 25 kapljic opijeve tinkture,“ odgovori Razumnik. Tudi mu lahko večkrat na dan daš po eno sirovo jajce. To zadostuje, če obenem odstraniš vzrok.“

„Tu je še tretje tele, ki se je danes ponoči izkotalo in je že na svet prišlo z drisko,“ pripoveduje Kopitar. „Tu pač ni nobenega izmed vzrokov, ki si jih navedel!“

„To bi pa že bilo opasno, če je tele prineslo drisko s seboj na svet,“ pravi Razumnik. „V tem slučaju se gre za telečjo grižo, ki se mnogokrat pokaže v družbi s kužnim izvirgovanjem. To je huda bolezen!“

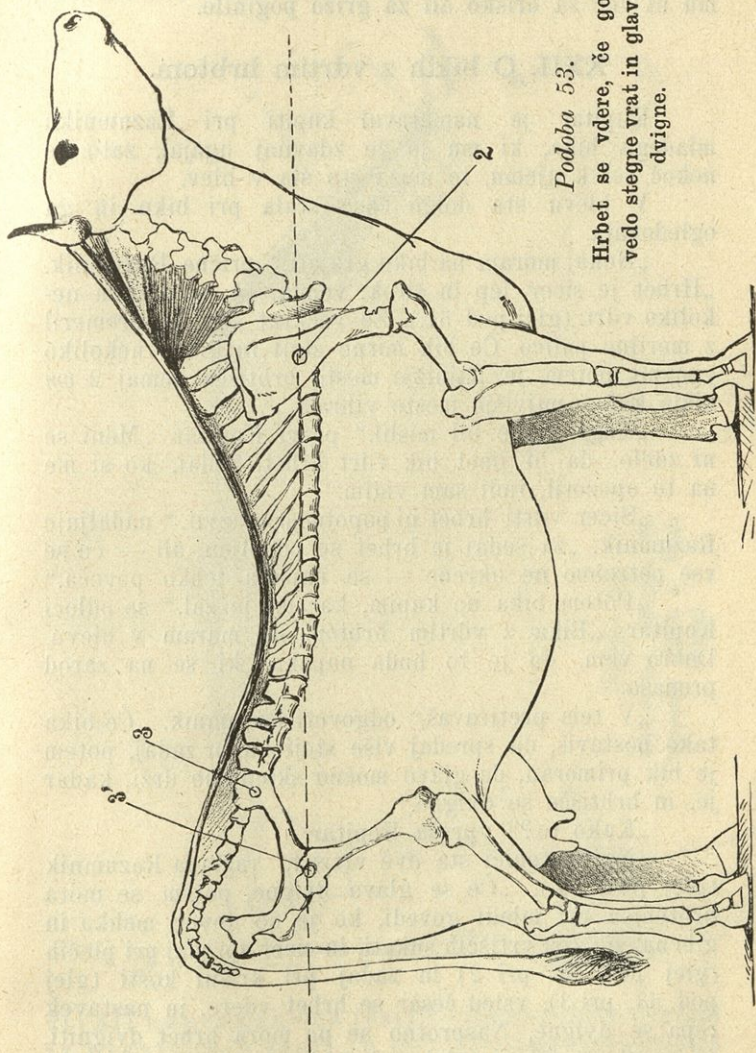
„Ali naj temu teletu tudi dajem jajca in opijevo tinkturo?“ vpraša Kopitar.

„To bi v tem slučaju nič ne pomagalo,“ odgovori Razumnik. „Jaz o tej bolezni le toliko vem, da za njo skoraj vsa napadena teleta poginejo. Svetujem ti takoj iti v mesto do živinozdravnika ter ga prositi za kako sredstvo proti griži. Jaz sam ne vem za nobeno sredstvo.“

Kopitar je ta nasvet upošteval in je šel v mesto.

Ko je Kopitar živinozdravniku natančno popisal stanje novorojenega teleta, mu je ta dal neki rjav prašek (tanoform). Tega praška naj daje teletu vsako jutro in večer po pol žličice v pol skudelčice mleka. Tudi je živinozdravnik svetoval dati vsakemu novorojenemu teletu kmalu po rojstvu v teku 12 ur dvakrat po pol žličice tega praška, in sicer na mleku.

„Pri telečji griži je tele namreč že pred rojstvom okuženo,“ pojasnjuje živinozdravnik. „Če se teletom ne da takoj zdravila, ki kužnino zaduši, potem teleta, ki so bolna storjena, morajo poginiti.“

Podoba 53.

Hrbet se vdere, če go-
vedo stegne vrat in glavo
dvigne.

Kopitar se je točno ravnal po živinozdravnikovih nasvetih, in se mu ni bilo treba kesati, kajti nobeno tele mu ni več za drisko ali za grižo poginilo.

XXII. O bikih z vdrtim hrbtom.

Kopitar je nameraval kupiti pri Razumniku mladega bika, ki mu je že zdavnaj ugajal, zato je nekoč šel k njemu, in moža sta šla v hlev.

V hlevu sta dolgo časa stala pri biku in ga ogledovala.

„Nekaj moram na biku grajati,“ prične Razumnik. „Hrbet je sicer lep in širok, vendar je za vihom nekoliko vdrt (glej pod. 51.). Že večkrat sem ga premeril z merilno palico. Če bik mirno stoji in glavo nekoliko vpogne, potem je najnižje mesto hrbtišča komaj 2 *cm* nižje kakor najvišje mesto vihra.“

„Tega bi ne bil mislil.“ pravi Kopitar. „Meni se ni zdelo, da bi imel bik vdrt hrbet. Sedaj, ko si me na to opozoril, tudi sam vidim.“

„Sicer vdrti hrbet ni popolnoma razvit,“ nadaljuje Razumnik, „za sedaj je hrbet še dovoljen, ali — če se vse potrebno ne ukrene — se napaka lahko poveča.“

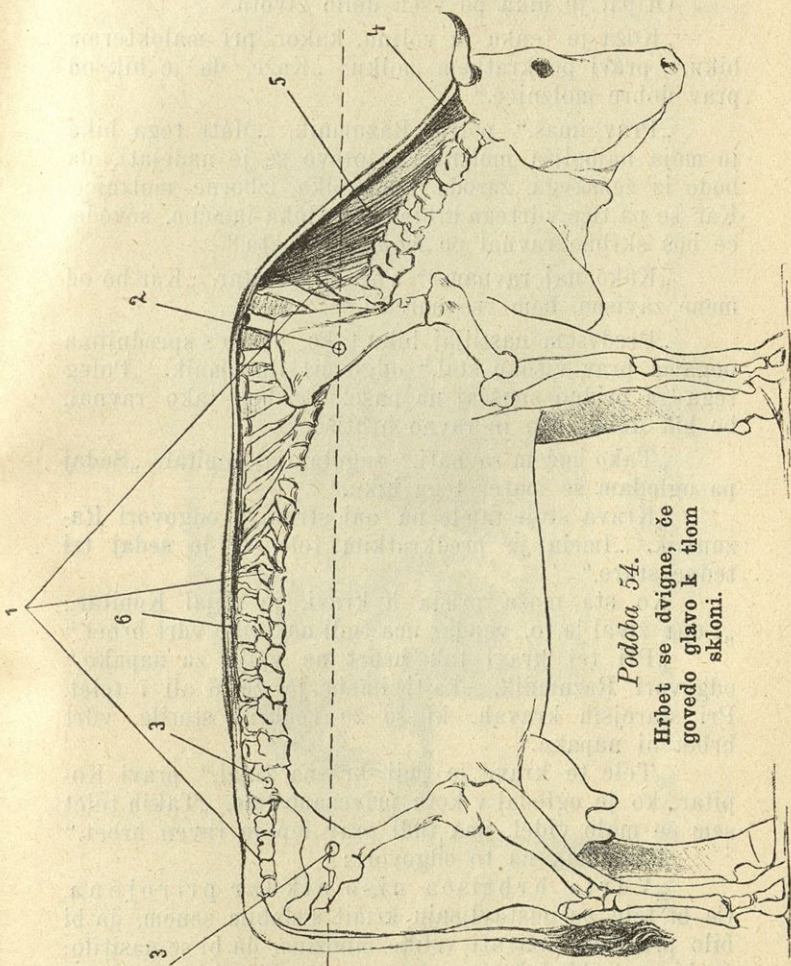
„Potem bika ne kupim, kar mi je žal,“ se odloči Kopitar. „Bika z vdrtim hrbtom ne maram v hlevu. Dobro vem, da je to huda napaka, ki se na zarod prenaša.“

„V tem pretiravaš,“ odgovori Razumnik. „Če bika tako postaviš, da spredaj više stoji kakor zadaj, potem je bik primoran, da glavo močno sklonjeno drži, kadar je, in hrbtišče se dvigne.“

„Kako to?“ vpraša Kopitar.

„Na hrbtnici sta dve vrtišči,“ razlaga Razumnik (glej pod. 52.). „Če se glava dvigne, potem se mora hrbtnica pri mladi govedi, ko je še dovolj mehka in gibčna, na teh vrtiščih sukati, in sicer spredaj pri plečih (glej pod. 52. pri 2) in zadaj pri križni kosti (glej pod 53. pri 3), vsled česar se hrbet vdere, in nastavek repa se dvigne. Nasprotno se pa mora hrbet dvigniti, če se glava skloni (glej pod. 54.). Iz tega vzroka je paša tako koristna za razvoj lepega hrbta,

ker mora mlada živina na pašimetu globoko sklonjeno glavo, pri čemer se hrbtišče vzboči. Iz tega vzroka je pa tudi velika nemarnost, če morajo mlade

Podoba 54.

Hrbet se dvigne, če govedo glavo k tlom skloni.

živali neprenehoma jesti z iztegnjenim vratom iz previsokih jasli in gar. Previsoke jasli in gare so najboljše sredstvo, da naredo govedi vdrta hrbet.“

„Kaj naj pa sedaj s tem bikom počnem?“ vpraša v zadregi Kopitar. „Če bi mogel preprečiti, da bi se vdrti hrbet ne razvijal dalje, bi mi bil bik prav všeč.“

Otipal je bika po vseh delih života.

„Koža je tenka in voljna, kakor pri malokterem biku,“ pravi po kratkem molku. „Kaže, da je bik od prav dobre molznice.“

„Prav imaš,“ potrdi Razumnik. „Mati tega bika je moja najboljša molznica. Gotovo se je nadejati, da bodo iz ženskega zaroda tega bika izborne molznice. Kar se pa tiče vdrtega hrbita, ti za bika jamčim, seveda, če boš skrbno ravnal po mojem nasvetu.“

„Kako naj ravnam?“ vpraša Kopitar. „Kar bo od mene zavisno, bom vse naredil.“

„Predvsem nastiljaj biku tako, da bo s sprednjima nogama prav visoko stal,“ odgovori Razumnik. „Poleg tega ga pridno spuščaj na pašo. Če boš tako ravnal, bo bik dobil lepo in ravno hrbitišče.“

„Tako hočem ravnati,“ zagotavlja Kopitar. „Sedaj pa ogledam še mater tega bika.“

„Krava stoji tamle na oni strani,“ odgovori Razumnik. „Imela je pred kratkim tele, ki je sedaj tri tedne staro.“

Ko sta moža prišla h kravi, je dejal Kopitar: „Lepa žival je to, vendar ima tudi nekoliko vdrt hrbet.“

„Pri tej kravi tak hrbet ne velja za napako,“ odgovori Razumnik, „kajti imela je že 6 ali 7 telet. Pri starejših kravah, ki so že večkrat storile, vdrt hrbet ni napaka.“

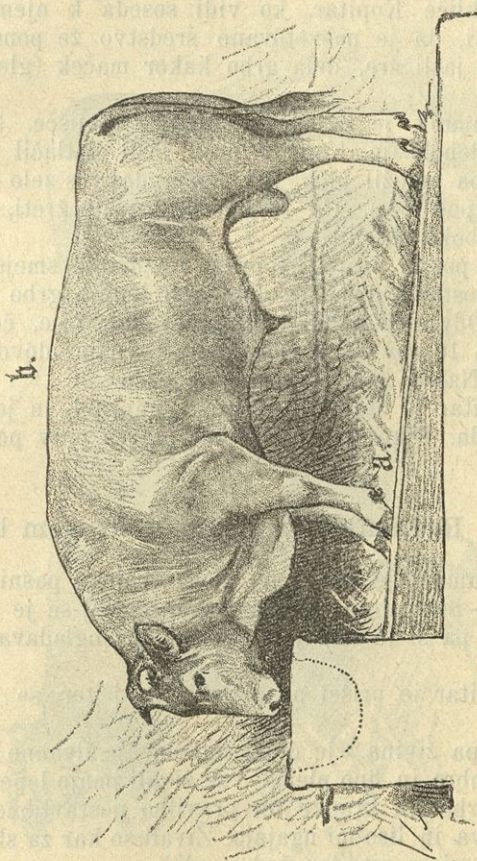
„Tele te krave je tudi krasna žival,“ pravi Kopitar, ko je ogledal v kotu privezано tele. „Takih telet sem še malo videl, ima tudi prav lep in raven hrbet.“

Razumnik na to odgovori:

„Vdrta hrbitišča niso nikdar prirojena. Če bi tele po odstavljenju krmil s slabim senom, da bi bilo prisiljeno uživati velike množine, da bi se nasitilo; če bi ne pokladal tečne krme in če bi tele silil, da bi moralo žreti z iztegnjenim vratom iz visokih jasli in gar, in če biga imel leto in dan v hlevu, potem jamčim, da dobi prav pošteno vdrt hrbet, preden dorase.“

„Zakaj se pa živinorejci tako bojimo vdrtilih hrbtov, če je tak hrbet zavisen samo od vzreje?“ vpraša Koptar neverno.

„Nagnjenje k vdrtemu hrbtu more biti pač pode-

Podoba 51.

Bik iz podobe 97. izgubi vdrt hrbet ter dobi vzbočenega, če spredaj više stoji in mora jesti iz nizkih jasl.

dovano od staršev,“ odgovori Razumnik. „To je dognana reč. Od rojstva šibek hrbet morejo prejomenjeni vzroki prej pokvariti kakor močnega. Iz tega vzroka želi umen živinorejec pri svojem biku močan in krepak hrbet.“

Vsled Razumnikovih pojasnil se je Kopitar slednjič za bika pogodil in je še isti večer ponj poslal.

Čez nekaj dni je šel Razumnik k svojemu prijatelju Kopitarju, da pogleda, kako gre biku.

„Natančno se ravnaj po tvojih nasvetih,“ mu že od daleč kliče Kopitar, ko vidi soseda k njemu iti. „Zdi se mi, da je nasvetovano sredstvo že pomagalo. Če bik iz jasli žre, dela grbo kakor maček (glej pod. 55.).“

Razumnik je ogledoval bikovo stojišče. Skoraj 20 cm nadebelo je Kopitar pred jasli natlačil stelje, nanjo je pa položil ploh. Bik je spredaj res zelo visoko stal (glej pod. 55.). Če je hotel iz jasli žreti, se je moral globoko skloniti.

„To pot si pretiral,“ pravi Razumnik smeje. „Če bika ne postaviš drugače, dobi v 8 tednih grbo kakor velblod. Odvzemi nekaj stelje, saj zadostuje, če stoji spredaj le 10 cm višje; mora se še vedno dovolj pripogibati. Največ mu bo pomagala paša.“

Kopitar je obljubil, da tako napravi, in je ostal mož-beseda. Bikovo hrbtišče se je res prav povoljno razvilo.

XVIII. Ravnanje z junicami v drugem letu.

Razumnik je slonel na plotu svojega pašnika.

Eno- in dvoletna rumenolisasta goved se je pridno pasla, ali pa si je nagajala. Veselo je ogledaval lepe živali.

Kopitar je prišel po poljski stezi ter se mu je pridružil.

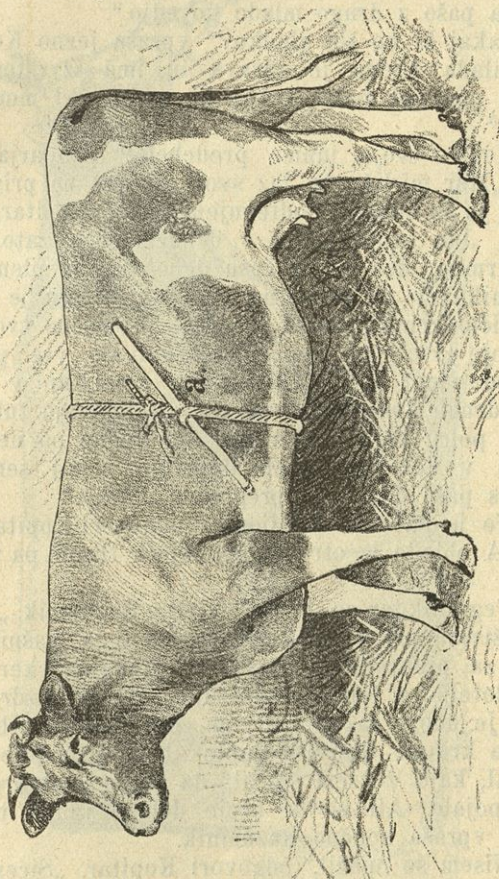
„Lepa živina,“ je dejal, ogledovaje živahne junice. „To je dobro in fino pleme. Vse živali imajo lepe glave, izboren hrbet in krepke ter pravilno postavljene noge. Tudi barva in lise mi ugajajo. Živali so kar za slikarja. Nekaj se mi pa vendar čudno zdi.“

„Kaj bi to bilo?“ vpraša Razumnik.

„Ti imaš vendar dovolj krme,“ odgovori Kopitar, „zato se mi čudno zdi, da so vse te živali nekako slabo rejene. Zakaj jim obilneje ne pokladaš, da bi se lepo zokrožile? V tem te pa posekam, ljubi sosed. Pridi k

meni v moj hlev, pa boš videl lepo rejeno živino. Vsa moja goved je dobro krmljena.“

Razumnik se je nasmehnil. Prižgal je smotko, in ko je dobro gorela ter se je prvi dim izgubil v zraku, je poredno odgovoril:

Podoba 56.

Okoli prs zadržnjena vrvi.

„Tako! Tvoje telice so polne in okrogle! Ali jih nameravaš mesarju prodati? Menim, da bi bile zanj najboljše!“

„Bog ne daj!“ vzklikne nevoljno Kopitar. „Moje lepe junice mesarju prodati bi bilo vendar greh.“

Za pleme jih bom imel, to je vendar samoobsebi umevno.“

„No, ta tvoja namera se pa najbrž ne izteče tako gladko,“ odgovori Razumnik. „Kolikor je meni znano, bi nekatere telice že morale storiti, a jih vendar vidim hoditi na pašo z drugo mlado govedjo.“

„Zakaj bi ne šlo gladko?“ vpraša ježno Kopitar. „Moja mlada živina je zdrava in ima izvrsten tek. Torej bi pač rad vedel, zakaj bi ravno pri meni bile težkoče!“

„Ker so tvoje junice predebele!“ poudarja Razumnik. „Mar misliš, da jaz svoji govedi ne privoščim krme in jo iz skoposti odtegujem? Ne, Kopitar, temu ni tako. Jaz svoje junice v drugem letu zato manj obilno krmim, ker v tem času debelenje za plemenske junice nikakor ni primerno. V drugem letu je junice toliko pičlo krmiti, da se prepreči premočno tvorjenje loja. Moje dvoletne junice ne dobivajo vse poletje, dokler se zopet ne prične jeseni krmljenje v hlevu, nobene druge krme kakor to, ki jo dobivajo tukaj na paši ter poleg tega nekterikrat na teden po nekoliko soli. Le v deževnih dneh dobivajo nekaj sena, ko pridejo s paše domu, da preprečim drisko.“

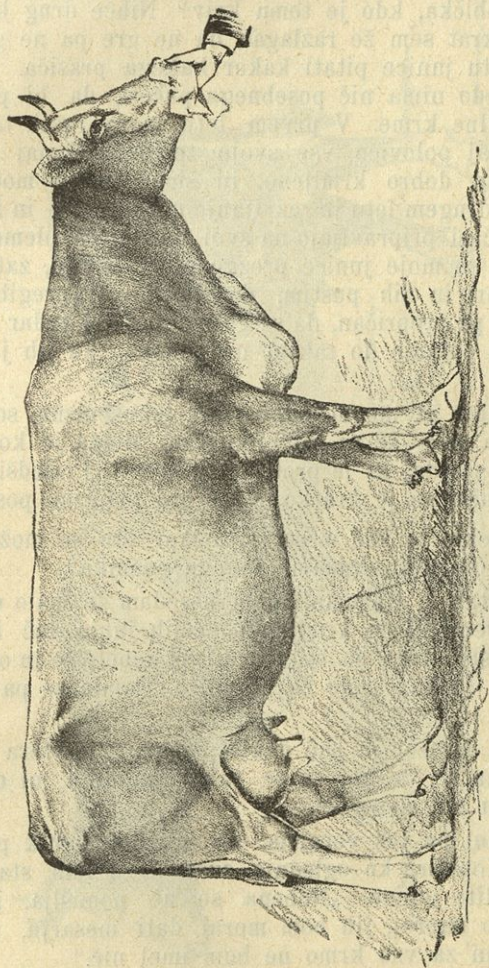
„To je pa ceno krmljenje,“ odgovori Kopitar dvo-meče. „A oblodo iz otrobov ali oljnih tropin pa vendar daješ?“

„Tega nikdar ne storim,“ odvrne Razumnik. „Pijačo dobiva živina pri vodnjaku, in trava tega pašnika zadostuje za prehranitev. Paša ni prebujna, ker nima veliko detelje, a vendar zadostuje. Živina je zdrava in okostje je dobro razvito. Upam, da bodo iz teh junic postayne krave! Starejše junice bom prihodnje tedne pripuščal, kajti že sem opazil, da so se nekatere prav očitno pojale. Ali so se tvoje debele junice tudi že pojale?“ vpraša končno Razumnik.

„Nisem še opazil,“ odgovori Kopitar. „Sicer bi mi ne bilo prav, če bi se že z 1½ leta pojale. Jaz hočem imeti velike krave, zato nočem zavirati njih rasti s prezgodno ubrejitvijo.“

„To je resnično,“ pristavi Razumnik. „Če naj bodo krave velike, tedaj junic ni prezgodaj ubrejiti. Prezgodnja

ubrejitev ovira in moti krepko rast. Če pa to hočeš, potem ne smeš tako krmiti, kakor si doslej. Jaz se zelo bojim, da se tvoje junice niti pojale ne bodo!“

Podoba 57.

Mašenje nosnic, da se kašelj povzroči.

„To bi ne bilo slabo,“ odvrne nevoljno Kopitar, ki je vsled Razumnikovega razlaganja polagoma izgubljal svojo samozavestnost. Svoje lepe junice naj bi prodal

mesarju, to bi bilo lepo. Kaj dobim zanje od mesarja? Nikdar toliko, kolikor sem zakrmil.“

„To imaš prav, Kopitar!“ pravi Razumnik. „Če ne narediš dobička, kdo je temu kriv? Nihče drug kakor ti. Kolikokrat sem že razlagal, da ne gre pa ne gre v drugem letu junice pitati kakor kakega prasiča. Dvoletno govedo nima nič posebnega početi, da bi potrebovalo obilne krme. V prvem letu mora rasti, takrat dobi skoraj polovico vse svoje teže, zato naj bo v prvem letu dobro krmljeno, in sicer tudi z močnimi krmili. V drugem letu je razvijanje neznatnejše in živali naj se počasi pripravljajo na svoj namen za plemenske živali. Da se moje junice prezgodaj ne pojajo, zato jih pičlo krmim in jih pustim, da se dovolj pregibljejo. Zato sem pa prepričan, da se gotovo pojajo, kadar pride čas, in da pojanje do takrat ne poneha, ko jih je čas ubrejiti.“

Kopitar ni mogel ugovarjati izkušenemu sosedu. Popolnoma sicer še ni bil prepričan. Molče je korakal na strani sosedu, ki je proti domu krenil. Prišedši pred sosedovo hišo se je kratko in nič kaj prijazno poslovil.

Preteklo je več mesecev, odkar sta se moža pogovarjala ob plotu Razumnikovega pašnika.

Kopitar je Razumnikovim besedam le malo verjel ter ni ukrenil glede krmljenja svojih junic nič izpremembe. Vsled tega so bile živali še debelejše in okroglejše. Bile so kar zrele za klavnico. Pojala se pa ni še nobena.

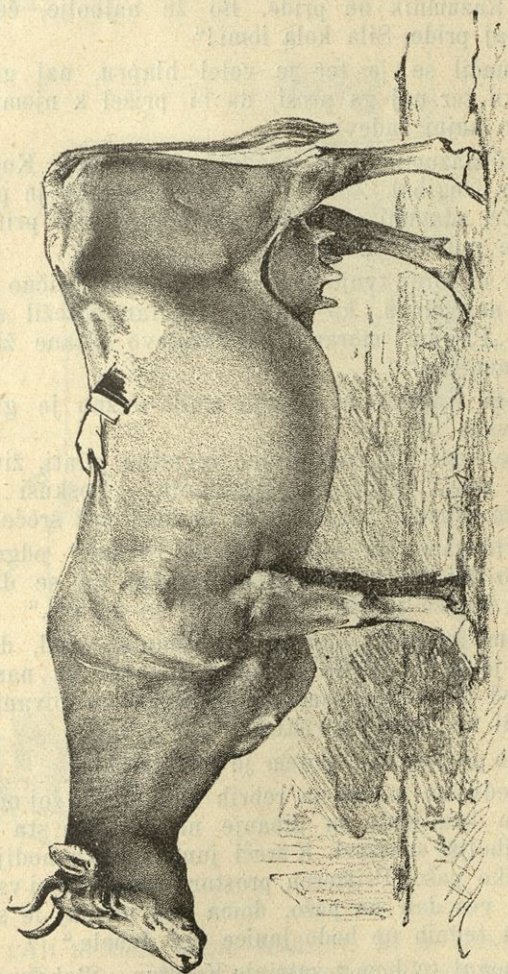
Pred meseci je pač dekla zapazila nektera znamenja pojatve, a ker so se takoj izgubila, ni o tem gospodarju nič sporočila.

„Sedaj pa res verujem, da ima Razumnik prav,“ godrnja Kopitar, ko ogleduje svoje 2 1/2 leta stare, z mastjo zalite junice. „Nobena se ne pomišlja, in če pojde tako naprej, jih bom moral dati mesarju, in za ves trud in za vso krmo ne bom imel nič.“

Nevoljno se je praskal za ušesi.

„Sicer sem se že mesece ogibal Razumnika, ker mi je njegovo vedno tako učeno govoričenje že pre-

sedalo," je mrmral sam pri sebi, „v resnici ima pa vendar prav. Pameten mož je, to se mu mora pustiti, in živinorejo temeljito razume. Sedaj bi bil pa prav

Podoba 58.

Vdiranje hrbta, da se kašelj povzroči.

vesel, če bi sosed zopet prišel na dvorišče, kakor je prej večkrat hodil. Morda bi mi vedel dati dober svet, in jaz bi bil iz zadrege.“

Premišljal je nekaj časa, potem je pa nadaljeval svoj samogovor.

„Moram že jaz prvo besedo izpregovoriti. Nepoklican Razumnik ne pride. Bo že najbolje, če ga prosim, naj pride. Sila kola lomi!“

Ojunačil se je ter je velel hlapcu, naj gre k Razumniku ter naj ga prosi, da bi prišel k njemu na pogovor o nujni zadevi.

Tudi Razumniku se je zdelo, da se ga je Kopitar zadnji čas izogibal. Zato se je nasmehnil, ko je prišel hlapec. Že zdavnaj je vedel, da mora tako priti, in zato se je rad odzval vabilu.

„To so torej tvoje plemenske junice,“ prične Razumnik z nasmehom, ko mu je Kopitar potožil svoje bolečine. „Priznati moram: za razstavo pitane živine bi bile imenitne.“

Ubogi Kopitar ni besede zinil. Jezno je gledal debele živali.

„Vse kaže, da znaš živino izvrstno pitati, živino-rejec pa nisi,“ nadaljuje Razumnik. „Poskusi rajši s pitanjem prasičev; mislim, da bi imel več sreče.“

„Uvidevam, da sem napačno ravnal,“ odgovori malodušno Kopitar. „Mislim pa vendar, da se da še pomagati, saj so junice še mlade in so zdrave.“

„Bomo videli,“ odgovori Razumnik. „Žal, da je jesen in je še daleč do pomladi. Pojatve se nam je težko pred prihodnjo pomladjo nadejati in bivanje v hlevu tudi ne vpliva koristno.“

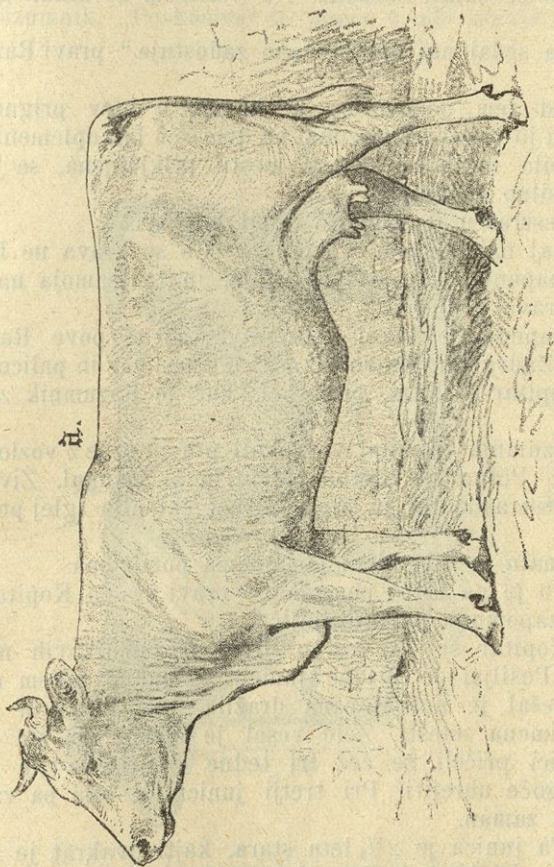
Malo je pomislil, potem je nadaljeval:

„Predvsem moraš na rebrih nakopičeni loj odpraviti. Pičlo krmljenje in gibanje na prostem sta v to svrho najboljši sredstvi. K sreči junice lahko hodijo še na jesensko pašo. Primeren prostor imaš. Poženi vse tri junice za ves dan na pašo, doma jim pa daj le slabo seno. V 4 tednih ne bodo junice več debele.“

„Ubogal te bom,“ zatrjuje Kopitar. „Slabega sena mi tudi ne manjka.“

„Tu stoji tudi mlad plemenski bik,“ nadaljuje Razumnik. „Tega postavi v hlevu med junice in tudi

na pašo ga lahko z njimi pošlješ. Izkušeni kmetovalci tudi priporočajo junice poskušati mlesti. Mleka sicer ne bo, a žival se stem draži, da jajčniki zopet prično delovati.“

Podoba 59.

Za pleči (pri a) vrta krava.

„Ali ni tudi kakih sredstev, ki se živali dajo?“ vpraša Kopitar. „Enkrat sem nekaj takega bral.“

„Res je,“ pritrdi Razumnik. „Že odnekdaj hvalijo razna sredstva, ki pojatev vzbujajo. Jaz ti svetujem dajati svojim junicam dvakrat na dan vsaki po pest zdroblje-

nega konopnega semena, pomešanega z žlico soli in kumina ter z žlico zdrobljenih brinovih jagod. Vse to se daje pomešano s krmo, in če bi živali ne hotele jesti, se z vodo pomešano vanje vlije.“

„To še danes naredim. Ne vstrašim se nikakega truda.“

„Za sedaj naj nasvetovano zadostuje,“ pravi Razumnik.

Med tem pogovorom je hlapec v hlev prignal kravo, ki jo je ravno kar zunaj na dvorišču bik oplemenil. Ko je bila žival na svojem mestu priklenjena, se je pričela silno napenjati.

Prestrašen je Kopitar stopil h kravi.

„Kaj naj počnem?“ vpraša. „Če se krava ne bo nehala napenjati, se še poškoduje, in to je moja najboljša krava v hlevu!“

„Napenjanje takoj ustavimo,“ mirno pove Razumnik. „Zadrgnimo kravo čez prsi. Prinesi vrv in palico.“

Kopitar je hitro priskrbel, kar je Razumnik zahteval.

Razumnik je dejal vrv okoli prs in jo je z vozlom zadrgnil. Potem je vteknil palico in jo zasukal. Žival se je prestrašila ter je precej hrbet sklonila (glej pod. 56.).

Kmalu je bila žival popolnoma pomirjena.

„To je pa hitro pomagalo,“ pravi veselo Kopitar. „To si zapomnim za prihodnjič.“

„Kopitar se je vestno držal Razumnikovih nasvetov. Pošiljal je pridno junice z mladim bikom na pašo, mešal je nasvetovana dražila med krmo in je rekel vimena mlesti. Zelo vesel je opazil, da sta se dve junici pričeli že čez tri tedne pojati, da jih je bilo mogoče ubrežiti. Pri tretji junici so bila pa vsa sredstva zaman.

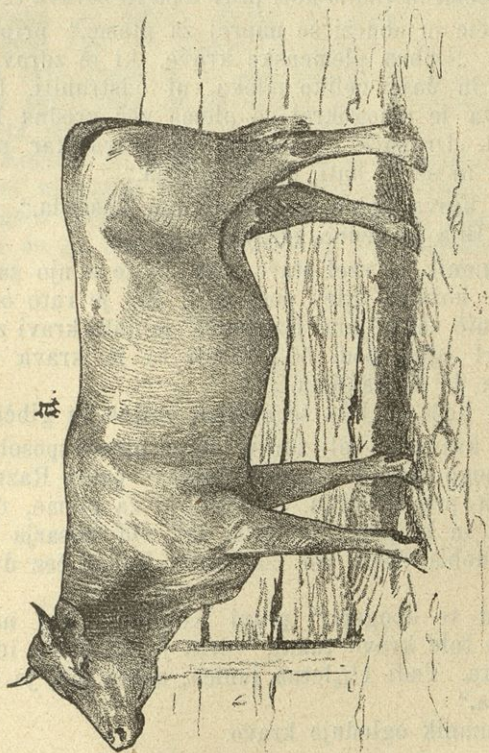
„Ta junica je 2½ leta stara, kajti dvakrat je že menjala zobe in še vedno ni breja,“ je jadikoval Kopitar.

Razumnik je junici odprl gobec, potem je dejal:

„To je res. Junica ima že 4 stalne zobe, torej je dovolj stara, da bi se lahko že pojala, oziroma je že prestara.“

„Kaj naj z njo počnem?“ vpraša Kopitar. „Bojim se, da jo bom moral vendarle mesarju prodati. Mesar mi sedaj seveda ne bo dal več toliko zanjo, kakor pred tedni, ko je bila še debela.“

„Morda se bo dalo vendar še pomagati,“ pravi Razumnik. „Poskusimo to junico s silo ubrežiti.“

Podoba 60.

Junica, hči krave v pod. 59., ki je podedovala od matere vdrt hrbet (α).

„Kako je to narediti?“ vpraša Kopitar. „Meni je vse prav, samo da kaj dosežem.“

„Če se ktera druga krava poja, vzemi nekaj sluza ki ga izceja, in namaži z njim po sramnici telico,“ poučuje Razumnik. „Potem privedi k junici bika. Bik jo zaskoči, in čez tri do štiri tedne se bo junica pojala

in se morda ubreji. Škoda bi bilo to lepo žival mesarju prodati.“

„Tale krava tukaj se ravno poja,“ pravi Kopitar. „Precej danes poskusim po tvojem nasvetu. Kaj naj pa naredim z ono staro kravo? Stara je že 10 let in mislim, da bo bolje, če je ne pripustim več, temveč jo mesarju prodam. Storim to sicer težko, kajti ta krava je zelo mlečna in vedno koti prav lepa in zdrava teleta.“

„Potem jo obdrži še naprej za pleme,“ priporoča Razumnik. „Dobre plemenske krave, ki je zdrava, ki ne kašlja in daje veliko mleka, ni odstraniti. Dobra stara krava je mnogokrat za pleme več vredna kakor dve mladi. Drugače je seveda, če krava kar naprej pokašljuje in se je hati, da je jetična.“

„Ta krava sploh še ni nikdar kašljala,“ pravi Kopitar. „Bila je vedno zdrava.“

Razumnik je vzel staro ruto in je z njo zamašil kravi obe nosnici (glej pod. 57.). Ko je ruto odvzel, ni krava nič zakašljala. Razumnik je nato kravi z roko hrbet vdrl (glej pod. 58.). Tudi to je krava mirno pustila, ne da bi kašljala.

Tudi koža je bila še mehka, voljna in gibčna.

„Ta krava je bolj zdrava in za pleme sposobnejša kakor mnogo mladih krav in junic,“ pravi Razumnik po daljšem preiskovanju. „Obdrži jo za pleme, dokler bo zdrava in krepka. Ne bo ti žal. Od mesarja danes tako ne dobiš dosti več za kravo kakor čez dve ali tri leta.“

„Rad te ubogam,“ pravi Kopitar. „Kaj naj pa naredim s tole kravo tukaj; vdrta je za pleči in daje malo mleka. Tudi 1½ letna junica, njena hči, je ravno tako vdrta.“

Razumnik ogleduje kravo.

„Krava je res prav grdo vdrta,“ (glej pod. 59.) vzklikne Razumnik. „Le odstrani jo; ravno ta napaka se posebno rada podeduje.“

„To pač vidim na njeni hčeri,“ pravi Kopitar; „pojdi va jo pogledat!“

Šla sta k junici (glej pod. 60.) ter sta jo ogledovala.

„Čisto kakor mati,“ pravi Razumnik. „Starost se vjema; zobovje kaže, da je $1\frac{1}{2}$ leta stara. Za mesarja, in za drugega nič. Čim prej gresta ti živali iz hleva, tem bolje za tvoje pleme.“

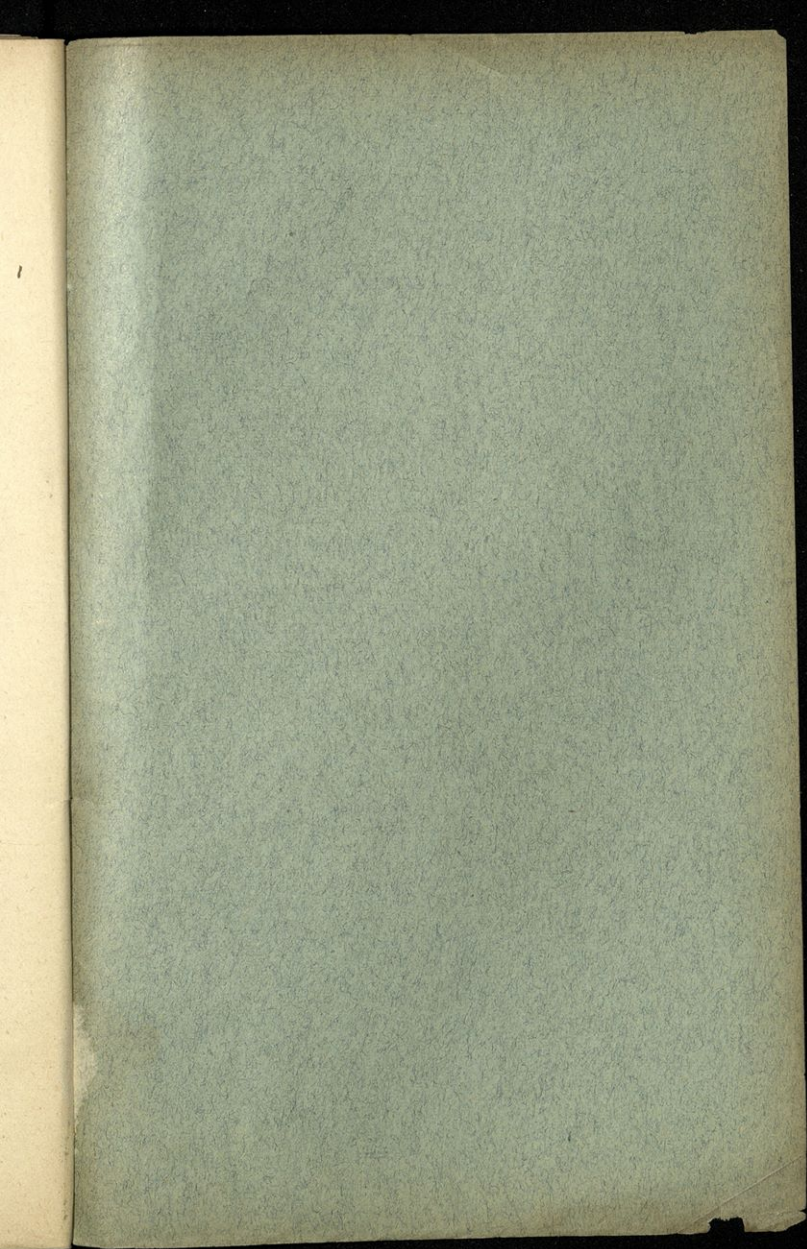
Razumnikove nasvete je Kopitar vsestransko upošteval, in ni se mu bilo treba kesati.

Tretjo telico je dal Kopitar s silo zaskočiti.

Čez tri tedne se je pomišljala, in ko je bila zopet zaskočena, je ostala breja na veliko veselje Kopitarjevo. Čez 42 tednov je junica, ki je med tem časom zelo zrasla in je bila postavna, skotila lepo in močno tele. Bila je pa sedaj, ko je dobila tele, že $3\frac{1}{2}$ leta stara.

Kopitar je odslej upošteval svojo britko izkušnjo. Nič več ni svojih junic, ki so bile namenjene za pleme, v drugem letu pital. Slaba izkušnja in Razumnikove besede so ga temeljito poučile in izpreobrile.

Kmetijska knjižnica:

1. zvezek: Dr. E. Hotter: Gnoj in gnojenje . . . K —40
2. " Fr. Štupar: Apno v kmetijstvu . . . " —30
3. " Fr. Štupar: Navodilo, kako je sestavljati poročila o letini . . . " —20
4. " Dr. Steuert-Pirc: Soseđa Razumnika prasičja reja . . . " 1—
5. " M. Kostanjevec: O užitnini od vina in mesa . . . " 1-50
6. " V. Rohrman: Poučno potovanje v Švico . . . " 1—
7. " Dr. Steuert-Pirc: Soseđa Razumnika govedoreja . . . " 1—